

FINANSE i PRAWO FINANSOWE

JOURNAL of FINANCE and FINANCIAL LAW

ISSN 2353-5601

vol. 4(20)

GRUDZIEŃ/DECEMBER 2018

KWARTALNIK

**WYDZIAŁ EKONOMICZNO-
-SOCJOLOGICZNY**
Uniwersytet Łódzki

**UNIwersYTET
ŁÓDZKI**

**FINANSE i PRAWO
FINANSOWE**

**JOURNAL of FINANCE
and FINANCIAL LAW**

ISSN 2353-5601

vol. 4(20)

GRUDZIEŃ/DECEMBER 2018

K W A R T A L N I K

Redaktor Naczelny

Iwona Dorota Czechowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Zastępca Redaktora Naczelnego

Dagmara Hajdys
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Rada Naukowa

Femi Ayoola
Uniwersytet Ibadan

Teresa Famulska
Uniwersytet Ekonomiczny Katowice

Stanisław Flejterski
Uniwersytet Szczeciński

Jerzy Gajdka
Uniwersytet Łódzki

Grzegorz Gołębiowski
Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie

Stanisław Kasiewicz
Szkoła Główna Handlowa

Elena Manas
Uniwersytet Alcalá de Henares

Witold Orłowski
Uniwersytet Łódzki

Ramona Rupeika-Apoga
Uniwersytet Lotwy

Wolfgang Scherf
Universität im Justusa Liebiga w Giessen

Fátima Teresa Sol Murta
Uniwersytet Coimbra

Redaktor Tematyczny: Finanse

Monika Marcinkowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Redaktor Tematyczny: Prawo Finansowe

Henryk Dzwonkowski
Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Finansowego

Redaktor Języka Polskiego

Barbara Bogobębska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Redaktor Języka Angielskiego

Mark Hrabí
Government Policy Advisor, Department for Transport, Great Britain

Przemysław Krakowian
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Anglistyki

Redaktor Statystyczny

Wojciech Zatoń
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Redaktor ds. Organizacyjno-Prawnych

Aneta Tylman
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Agnieszka Czajkowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Stala współpraca

Zagadnienia makroekonomiczne

Andrzej Bogus, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Dagmara Hajdys, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Iwa Kuchciak, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Magdalena Ślebocka, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Aneta Tylman, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Tomasz Uryszek, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Radosław Witczak, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Wojciech Zatoń, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Artur Żimny, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Studenckie Koło Naukowe Analiz i Prognozowania Gospodarczego 4Future
— Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Sekretarz Redakcji

Magdalena Ślebocka
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Joanna Stawska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Sekretariat Redakcji

Magdalena Starosta
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Skład i łamanie

Monika Wolska-Bryl
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	7
Piotr Liwoch – Rzecznik Finansowy – analiza działalności w zakresie alternatywnych metod rozstrzygania sporów	9
Katarzyna Nowak – Obsługa klienta detalicznego w procesie kredytowym	25
Ewelina Owczarek – Czynniki wpływające na rozliczenie krajowych transakcji w podatku od wartości dodanej w firmach świadczących usługi transportu drogowego towarów	39
Tomasz Jaszek – Pranie pieniędzy w świetle regulacji finansowych	57
Dodatek kwartalny	73
Lena Grzesiak – William D. Nordhaus i Paul M. Romer laureaci Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 2018 roku	75
Artur Zimny – Koniunktura w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych	77
Adrian Sępnik, Magda Witecka, Maciej Jabłoński – Sytuacja gospodarcza w Polsce po III kwartale 2018 r.	81
Radosław Witczak – Zmiany w świecie podatków na rok 2019	86
Kornel Kot – Waluty regionu CEE: analiza czynników fundamentalnych	87

Od Redakcji

Oddajemy w Państwa ręce czwarte w 2018 r. wydanie czasopisma „Finanse i Prawo Finansowe” („Journal of Finance and Financial Law”). Jest to dwudziesty numer będący pokłosiem piątego roku funkcjonowania tytułu na rynku czasopism naukowych. Dzięki aktywności naukowo-badawczej Autorów oraz wnikliwości Recenzentów, do Czytelników kierujemy artykuły podejmujące aktualne, a zarazem trudne tematy z obszaru finansów i prawa finansowego.

W bieżącym numerze czasopisma zamieszczamy cztery artykuły. Pierwszy dotyczy ochrony praw klientów rynku finansowego, drugi relacji bank–klient przy umowach kredytu konsumpcyjnego, natomiast dwa kolejne dotyczą aspektów podatkowych.

Piotr Liwoch porusza aktualny i ważny, z punktu widzenia klienta rynku finansowego, problem dochodzenia roszczeń przed Rzecznikiem Finansowym. Autor, odwołując się do ustawy z 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym, prezentuje procedurę postępowania reklamacyjnego oraz wskazuje na rolę Rzecznika Finansowego w obszarze alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów.

Katarzyna Nowak w artykule podjęła się oceny relacji bank–klient przy procedurze kredytowej. Autorka dokonała analizy jakości i rzetelności obsługi w banku wobec klienta detalicznego w procesie kredytowym oraz stopnia realizacji ustawowych obowiązków kredytodawcy w systemie asysty przedkontraktowej. Płynące z artykułu wnioski wydają się zaskakujące w konfrontacji z marketingiem banków, który w centrum uwagi stawia klienta z jego potrzebami i wymaganiami.

Podatek od towarów i usług (powszechnie określany jako VAT) stanowi nie tylko jedno z podstawowych źródeł dochodów budżetu państwa, ale także jedno z podstawowych obciążeń podatkowych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. W ostatnim czasie podatek jest przedmiotem licznych dyskusji. Ewelina Owczarek podjęła się identyfikacji czynników wpływających na prawidłowość rozliczeń krajowych w podatku od wartości dodanej dla firm transportowych, które z uwagi na procesy globalizacji stanowią jedną z dynamicznie rozwijających się branż gospodarki. Dokonana hierarchizacja czynników od-

działających na wysokość podatku oraz zaprezentowane *case study* powodują, że artykuł, poza naukowym, ma także wymiar praktyczny.

Ostatni artykuł poświęcony został praniu pieniędzy. W uwagi na etyczną stronę tego typu działania oraz jego społeczno-gospodarczy wymiar, ta problematyka jest częstym tematem analiz (była już prezentowana na łamach naszego czasopisma: nr 4/2017). Tomasz Jaszek przedstawia powyższe zagadnienie z prawnego punktu widzenia. W artykule znajdziemy opis tła historycznego takiego postępowania, a także działania prawno-instytucjonalne międzynarodowych instytucji w zakresie ograniczenia tego zjawiska. W artykule Autor prezentuje polskie działania w zwalczaniu procederu prania pieniędzy.

W numerze znajduje się nasza stała rubryka: dodatek kwartalny, w którym prezentujemy sylwetki noblistów w dziedzinie ekonomii oraz krótkie informacje dotyczące najważniejszych zjawisk finansowych w kraju i zagranicą.

W 2018 r. przyznano jubileuszową, pięćdziesiątą Nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii, którą otrzymali: William D. Nordhaus (Yale University) – za „włączenie zmian klimatu do długoterminowej analizy makroekonomicznej” oraz Paul M. Romer (New York University) – „za włączenie innowacji technologicznych do długoterminowej analizy makroekonomicznej”. Tegoroczna Nagroda Nobla w dziedzinie ekonomii uwzględnia dwa obszary (technologię, innowację i klimat), mające wpływ na długookresowy wzrost gospodarczy.

Ponadto w dodatku znajdziemy informacje dotyczące bieżącej sytuacji gospodarczej Polski, przegląd najnowszych zmian w zakresie prawa podatkowego.

* * *

Zespół Redakcji „Finansów i Prawa Finansowego” życzy wszystkim Czytelnikom, Autorom, Recenzentom i Współpracownikom szczęśliwego, spokojnego i pełnego sukcesów 2019 roku. W czasach dynamicznych zmian życzymy sobie sprawiedliwego prawa i stabilnych finansów.

W imieniu Redakcji

Dagmara Hajdys

RZECZNIK FINANSOWY – ANALIZA DZIAŁALNOŚCI W ZAKRESIE ALTERNATYWNYCH METOD ROZSTRZYGANIA SPORÓW

Piotr Liwoch

Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński,
Wydział Finansów i Prawa, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Streszczenie

Artykuł traktuje o stosunkowo nowym podmiocie – Rzeczniku Finansowym – który przede wszystkim podejmuje działania na rzecz ochrony klienta indywidualnego korzystającego z usług podmiotów rynku finansowego. W niniejszej publikacji autor przedstawia, ujętą w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym, procedurę postępowania reklamacyjnego, a także podejmuje próbę analizy działalności Rzecznika Finansowego w obszarze alternatywnych metod rozstrzygania sporów oraz przedstawia postulaty w zakresie rozwoju tej instytucji w kolejnych latach. Celem niniejszego artykułu jest porównanie i ukazanie podobieństwa funkcji i zadań Rzecznika Finansowego z Rzecznikiem Ubezpieczonych w kontekście ewolucji instytucji prawnych, a także przedstawienie kompetencji Rzecznika Finansowego w obszarze ADR.

Słowa kluczowe: Rzecznik Finansowy, uczestnicy rynku finansowego, postępowanie reklamacyjne, alternatywne metody rozstrzygania sporów.

JEL Class: G21, G22, G23, K29.

WPROWADZENIE

W ostatnich latach w polskim systemie prawnym można dostrzec dążenie ustawodawcy do zwiększenia znaczenia alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów (*Alternative Disputes Resolution*¹, zwane także ADR). Zmiany te przede wszystkim wprowadzane są w celu skrócenia czasu rozwiązania konfliktu pomiędzy stronami, a także zmniejszenia kosztów postępowania wynikłego ze sporu. Ewolucję zauważyć można w wielu obszarach prawa, między innymi w prawie cywilnym, gdzie z dniem 1 stycznia 2016 r. weszła w życie, wprowadzająca zasadę nakłaniania stron do mediacji² w postępowaniu cywilnym, ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów [Dz.U. 2015, poz. 1595], czy też ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. [Dz.U. 2017, poz. 935], nowelizująca Kodeks postępowania administracyjnego, która wprowadziła do postępowania administracyjnego instytucję mediacji. Prowadzenie polubownego postępowania jest także uprawnieniem Rzecznika Finansowego, który został powołany w miejsce stosującego alternatywne metody rozstrzygnięcia sporów Rzecznika Ubezpieczonych, jednak – ze względu na obligatoryjność postępowania przed Rzecznikiem Finansowym dla podmiotu rynku finansowego oraz rozszerzenie tych kompetencji na rynek bankowo-kapitałowy – dysponujące szerszym zakresem uprawnień względem swojego poprzednika.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie procedury postępowania reklamacyjnego przed Rzecznikiem Finansowym, a także analiza rosnącej popularności alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów na przykładzie konfliktów rozwiązywanych przez ten stosunkowo nowy podmiot. Artykuł – na podstawie udostępnianych sprawozdań z działalności Rzecznika – podejmuje próbę oceny skuteczności jego działalności ze szczególnym uwzględnieniem stosowania metod alternatywnego rozwiązywania sporów, a także przedstawienia postulatów w zakresie rozwoju ochrony klienta podmiotów sektora finansowego, biorąc pod uwagę aktywność Rzecznika Finansowego w obszarze ADR. Autor, na podstawie analizy aktów prawnych, artykułów przedstawicieli nauki oraz sprawozdań Rzecznika Finansowego, próbował potwierdzić hipotezę badawczą, że prowadzona przez ten podmiot działalność w zakresie alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów zyskuje na znaczeniu i może nieść istotną pomoc klientom podmiotów rynku finansowego.

¹ Do alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów zalicza się m.in. takie metody jak: mediacja, concyliacja (która jest często mylnie postrzegana jako mediacja), facyliacja, mini-trial, jury-trial etc.

² Zgodnie z definicją podawaną przez Ministerstwo Sprawiedliwości [www1], mediacja jest próbą osiągnięcia satysfakcjonującego rozwiązania sporu przez strony w drodze negocjacji, które są dobrowolne. Negocjacje te prowadzone są przy udziale neutralnej, bezstronnej osoby trzeciej, której celem jest wspieranie przebiegu negocjacji, łagodzenie powstających napięć i pomaganie w dojściu do porozumienia.

1. UZASADNIENIE PROJEKTU USTAWY

Rzecznik Finansowy, który jest następcą prawnym Rzecznika Ubezpieczonych, został powołany do życia ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym [Dz.U. 2015, poz. 1348 ze zm.]. Zgodnie z uzasadnieniem projektu ustawy [Poselski projekt ustawy o rozpatrywaniu reklamacji..., druk nr 3430], celem jej wprowadzenia było zwiększenie poziomu ochrony osób korzystających z usług sektora finansowego za pomocą uregulowania procesu składania reklamacji, a także dzięki powołaniu instytucji Rzecznika Finansowego.

Zdaniem bowiem projektodawców, akty normatywne dotyczące działalności sektora finansowego nie posiadały regulacji dotyczących terminu oraz sposobu rozpatrzenia reklamacji, z kolei zaś klienci podmiotów rynku finansowego nie mieli możliwości odwołania się od negatywnej decyzji w indywidualnej sprawie wydanej przez taką instytucję, nie wszczynając postępowania sądowego. Na poparcie swojego stanowiska projektodawcy wymienili między innymi braki regulacyjne w takich ustawach, jak: o funduszach inwestycyjnych, o obrocie instrumentami finansowymi, o ubezpieczeniach obowiązkowych, o Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym. Dodatkowo, ustawa o prawach konsumenta bezpośrednio wyłączała stosowanie przepisów w stosunku do usług finansowych (wykluczone zostały zatem m.in. czynności bankowe, umowy kredytu konsumenckiego, czynności ubezpieczeniowe, uczestnictwo w funduszach inwestycyjnych różnego typu). Brak takich rozwiązań wpływał na poziom ochrony uczestnika sektora finansowego, a także poziom jego zaufania wobec instytucji na nim działających. Szczególnie zauważalna była asymetria panująca pomiędzy podmiotem profesjonalnym a klientem tego podmiotu, który jest konsumentem. Odpowiedzią na rozwiązanie powyższych problemów miało być właśnie unormowanie procesu reklamacji oraz powołanie Rzecznika Finansowego ustawą z 5 sierpnia 2015 r.

2. PROCEDURA REKLAMACYJNA

Do złożenia reklamacji uprawnieni są klienci podmiotu rynku finansowego (z sektora ubezpieczeniowego, emerytalnego i bankowo-kapitałowego)³, którymi są nie tylko konsumenci (w rozumieniu art. 22¹ Kodeksu cywilnego [Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r..., Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 ze zm.]), ale także będące przedsiębiorcami (czyli prowadzące działalność gospodarczą) osoby fizyczne.

³ Por. art. 1 pkt 1 oraz 3 ustawy o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym.

Uwagę zwrócić należy także na szerokie rozwinięcie zakresu instytucji rynku finansowego – Rzecznik Ubezpieczonych, zgodnie z ustawą o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych [Dz.U. 2003, poz. 1153 ze zm.] – uprawniony był jedynie do ochrony praw klientów występujących wyłącznie na rynku ubezpieczeniowym. Dzięki rozszerzeniu kręgu podmiotów, ochronę mogą uzyskać nie tylko podmioty obecne na rynku ubezpieczeniowym, ale przede wszystkim te z sektora usług bankowych oraz rynku kapitałowego.

Zgodnie z ustawą, umowa podmiotu sektora finansowego z klientem musi zawierać postanowienia określające miejsce i formę złożenia reklamacji, termin jej rozpatrzenia i sposób powiadomienia o rozpatrzeniu. Gdy w umowie nie przewidziano tego typu postanowień, informacje tego rodzaju powinny zostać dostarczone w ciągu 7 dni od dnia zgłoszenia roszczeń. Reklamację klient podmiotu rynku finansowego może złożyć pisemnie (osobiście albo pocztą), ustnie (osobiście do protokołu albo telefonicznie) oraz w formie elektronicznej.

Ustawa także przewiduje termin rozpatrzenia reklamacji. Ustawodawca wyznaczył na takie działanie termin 30 dni od momentu otrzymania reklamacji, ale w skomplikowanym przypadku nadał podmiotowi rynku finansowego uprawnienie do wydłużenia, po odpowiednim uzasadnieniu, wskazanego terminu do 60 dni. Jeżeli podmiot rozpatrujący reklamację nie ustosunkuje się do niej w ustawowo przewidzianym terminie, reklamację uznaje się za rozstrzygniętą w sposób pozytywny.

Poza zwiększonymi terminami w stosunku do terminów reklamacji przysługującej konsumentowi zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego, ustawodawca nałożył także na rozpatrującego reklamację obowiązek uzasadnienia faktycznego i prawnego (od których można odstąpić w przypadku rozpatrzenia reklamacji zgodnie z wolą klienta), a także m.in. obowiązek wyczerpującej informacji na temat stanowiska w sprawie skierowanych zastrzeżeń. Jeżeli podmiot rozpatruje reklamację w sposób negatywny, musi też zawrzeć informacje odnośnie możliwości odwołania się od tego stanowiska czy też przystąpienia do mediacji, sądu polubownego lub innej metody polubownego rozwiązywania sporów, jeśli przewiduje taką możliwość, a także informować o dopuszczalności wystąpienia z wnioskiem o rozpatrzenie sprawy do Rzecznika Finansowego, albo wystąpienia z powództwem do sądu powszechnego.

Należy zwrócić uwagę na szerokie wymogi informacyjne, które musi spełnić podmiot rynku finansowego nierozpatrujący reklamacji w sposób zgodny z oczekiwaniami klienta. Takie nałożenie obowiązków należy ocenić w sposób zdecydowanie pozytywny, a to ze względu na niską świadomość prawną Polaków⁴. Wydaje się, że rozwiązanie to przez konieczność uzasadnienia faktyczne-

⁴ Zgodnie z badaniem „Diagnoza świadomości Polaków 2016” przeprowadzonym na zlecenie Stowarzyszenia Sędziów Polskich Iustitia przez agencję badawczą „Maison&Partners”, m.in.

go, prawnego i przedstawienia stanowiska – nie dość, że jest bliskie administracyjnoprawnej zasadzie przekonywania strony⁵, to dodatkowo wymusza na podmiocie sektora finansowego „pochylenie się” nad indywidualną sprawą zgłaszającego roszczenie. Dodatkowo, zastosowanie uzasadnienia faktycznego i prawnego przypomina formę decyzji administracyjnej, a odwołanie do Rzecznika Finansowego – chociaż nie jest związane z administracyjnym tokiem instancji – jest podobne do postępowania jurysdykcyjnego przewidzianego w Kodeksie postępowania administracyjnego.

3. POSTĘPOWANIE PRZED RZECZNIKIEM FINANSOWYM

Rzecznik Finansowy zobowiązany jest do podejmowania działań w zakresie ochrony klientów podmiotów rynku finansowego. Jedną z kompetencji Rzecznika jest m.in. rozpatrywanie wniosków złożonych przez klienta, który nie uzyskał zaspokojenia roszczeń przez instytucję finansową na etapie postępowania reklamacyjnego. Działania te przez Rzecznika Finansowego podejmowane są z urzędu lub na wniosek klienta podmiotu rynku finansowego, właściwego organu nadzorczego, kontroli lub innego organu władzy publicznej (jak np. Komisji Nadzoru Finansowego), a także organizacji konsumenckich w zakresie dystrybucji ubezpieczeń. Po wstępnej kognicji wniosku, badając czy nie nastąpiło naruszenie praw lub interesów klienta, Rzecznik Finansowy będzie uprawniony do podjęcia albo niepodjęcia czynności (w tym drugim wypadku będzie musiał uzasadnić swoje stanowisko), a także ma możliwość wskazania wnioskodawcy przysługujących mu praw i środków działania oraz zasugerowania przeprowadzenia postępowania pozasądowego w zakresie rozstrzygnięcia sporu. Ponadto Rzecznik może występować o udzielenie wyjaśnień lub informacji, postulować o zmianę przepisów w zakresie działalności podmiotów rynku finansowego, przeprowadzać lub zlecać badania odnośnie sytuacji na rynku finansowym, a także – działając na podstawie przepisów dotyczących prokuratora – wytaczać powództwo lub przystępować do toczącego się postępowania na rzecz klientów podmiotu rynku finansowego.

Rozpatrzenie sprawy przez Rzecznika może polegać na:

– poinformowaniu wnioskodawcy, że nie stwierdził naruszenia praw lub interesów,

tylko 36% badanych jest świadomych, że nieodebrany list polecony z sądu będzie miał skutki formalne, 32% wie, że testament można odwołać w dowolnej chwili, z kolei 51% Polaków uważa, że sędzia w Polsce jest członkiem partii politycznej.

⁵ Zasada przekonywania strony jest zasadą wynikającą z art. 11 Kodeksu postępowania administracyjnego.

- zwróceniu się do podmiotu rynku finansowego o ponowne rozpatrzenie sprawy ze względu na stwierdzenie naruszenia praw lub interesów,
- zwróceniu się do właściwego organu o zbadanie sprawy, w szczególności Komisji Nadzoru Finansowego, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, prokuratury albo innych organów kontroli państwowej, zawodowej lub społecznej.

Poniższe tabele oraz wykresy przedstawiają liczbę złożonych w latach 2015–2017 wniosków do Rzecznika Finansowego o podjęcie czynności, a także ilość czynności podjętych, w tym – rozpatrzonych pozytywnie w obszarze ubezpieczeń gospodarczych oraz rynku bankowo-kapitałowego⁶.

3.1. Ubezpieczenia gospodarcze

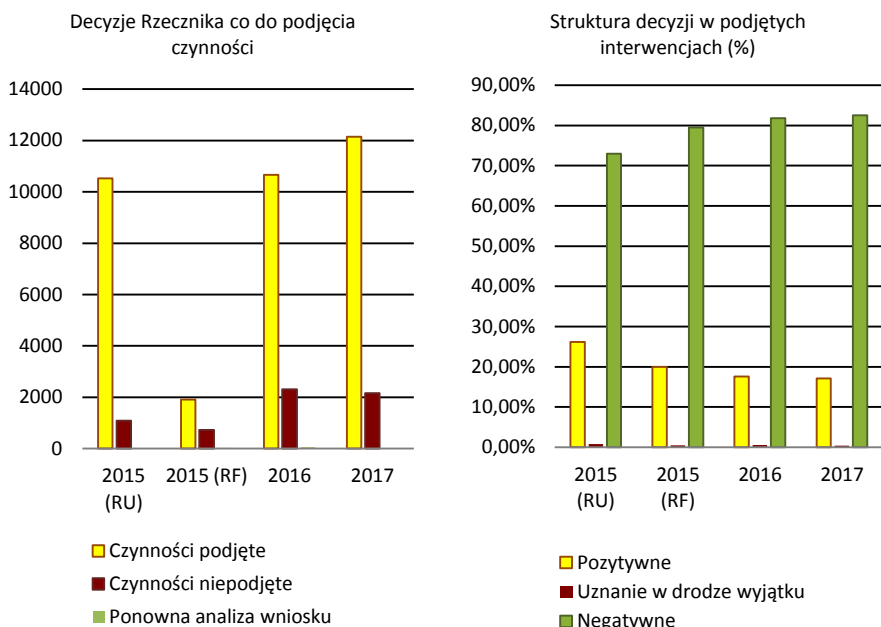
Tabela 1. Wnioski (skargi) o podjęcie czynności z zakresu ubezpieczeń gospodarczych

2015 (Rzecznik Ubezpieczonych)	2015 (Rzecznik Finansowy – od 11.10.2015 r.)	2016	2017
Otrzymane: 11612, w tym dotyczące ubez- pieczeń: – na życie – 3141 (27,1%) – pozostałe osobowe i majątkowe – 8387 (72,2%) – brak właściwości – 84 (0,7%)	Otrzymane: 2661, w tym dotyczące ubezpieczeń: – na życie – 638 (24%), – pozostałe osobowe i majątkowe – 1425 (53,5%) – brak właściwości – 598 (22,5%)	Otrzymane: 13021, w tym dotyczące ubezpieczeń: – na życie – 4396 (33,7%), – pozostałe osobowe i majątkowe – 8602 – (66,1%), – brak właściwości – 23 (0,2%)	Otrzymane: 14356, w tym dotyczące ubezpieczeń: – na życie – 4859 (33,8%), – pozostałe osobowe i majątkowe – 9462 (65,9%), – brak właściwości – 35 (0,3%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Rzecznika Finansowego.

Z przedstawionych danych można wywnioskować, że wnioski o podjęcie czynności z zakresu ubezpieczeń gospodarczych są instytucją permanentnie zyskującą na popularności. Wskazać też należy na – spowodowany prawdopodobnie zmianą podmiotu obsługującego skargi w 2015 r. i „testowaniem” zakresu kognicji – duży przyrost wniosków odrzuconych ze względu na brak właściwości. W kolejnych jednak latach ta sytuacja nie pojawiała się w tak nasilonej postaci.

⁶ Ze względu na małą istotność (niską liczbę wniosków), autor pomija obszar zabezpieczeń emerytalnych.

Wykres 1 i 2. Odsetek ilości czynności podjętych; struktura decyzji w podjętych interwencjach (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Rzecznika Finansowego.

Wskazać przede wszystkim należy, że większość przedstawionych wniosków spełniało jednak wymagania do wszczęcia czynności sprawdzających. Niepokojącym zjawiskiem jest jednak wzrastający odsetek negatywnie rozpatrzonych wniosków – w roku 2017 wyniósł już ponad 80%.

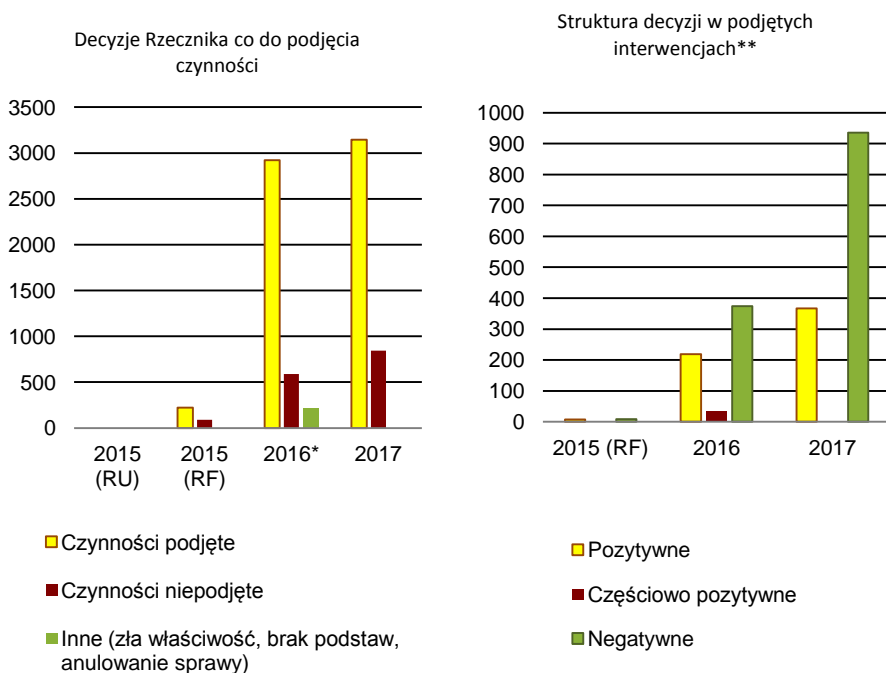
3.2. Sektor bankowo-kapitałowy

Tabela 2. Wnioski (skargi) o podjęcie czynności z zakresu sektora bankowo-kapitałowego

2015 (Rzecznik Ubezpieczonych)	2015 (Rzecznik Finansowy – od 11.10.2015 r.)	2016	2017
Otrzymane: brak (Rzecznik Ubezpieczonych nie działał w indywidualnej ochronie klientów tego sektora)	Otrzymane: 311	Otrzymane: 3916	Otrzymane: 4401

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Rzecznika Finansowego.

Wnioski o podjęcie czynności z zakresu sektora bankowo-kapitałowego są nową instytucją, która nie występowała na gruncie ustawy o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych. Widać kapitalny wzrost wniosków i mocną tendencję wzrostową w okresie od końca 2015 do końca 2017 roku. Sytuacja ta wynika ze zdominowania instytucji przez wnioski o kredyty hipoteczne denominowane lub indeksowane kursem walut obcych (75% spraw), co wynika z wzrostu z 136 wniosków w 2016 r. do 1123 takiego typu w 2017 r. (wzrost o 725%) [Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2017: 36].

* Z 3916 w 2016 r. 3723 wniosków było rozpatrywanych.

** Na koniec roku 2015 było rozpatrzone 15 spraw (w tym 7 pozytywnych), w 2016 r. – 627, 2017 r. – 1302.

Wykres 3 i 4. Odsetek ilości czynności podjętych; struktura decyzji w podjętych interwencjach (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Rzecznika Finansowego.

Zdecydowana większość złożonych wniosków zakończyła się podjęciem czynności, jednak jeżeli już czynności te zostały podejmowane, to zazwyczaj kończyły się negatywną oceną. Szczególnie różnica dostrzegalna jest w roku

2017, gdzie 935 wniosków rozpatrzone zostało negatywnie, z kolei tylko 367 – pozytywnie.

Naruszenie praw lub interesów klienta przez podmiot rynku finansowego, polegających na naruszeniu obowiązków informacyjnych albo przekroczeniu terminów związanych z postępowaniem reklamacyjnym, może się wiązać z nałożeniem kary w wysokości nie większej niż 100.000 zł. Kara ta musi być miarowana w zależności od stopnia naruszenia przepisów, okoliczności tego naruszenia oraz możliwości finansowych podmiotu naruszającego przepisy.

Rzecznikowi Finansowemu ponadto przysługuje uprawnienie do przedstawienia sądowi istotnego dla sprawy poglądu⁷, a także do wytoczenia powództwa przed sądem ochrony konkurencji i konsumentów – Sądem Okręgowym w Warszawie, w zakresie uznania postanowień wzorca umownego za niedozwolone⁸. Ponadto Rzecznik ma prawo przedstawienia wniosku Sądowi Najwyższemu o podjęcie uchwały w przypadku stwierdzenia rozbieżności w orzecznictwie⁹.

W obszarze sektora ubezpieczeniowego w 2015 r. Rzecznikowi Ubezpieczonych zostały złożone 133 wnioski o przedstawienie sądowi istotnego dla sprawy poglądu, a 121 z nich zostało rozpatrzone w sposób pozytywny. Z kolei od 11 października 2015 r. (z tą datą weszła w życie ustawa o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym i doszło do następstwa podmiotowego Rzecznika Finansowego w miejsce Rzecznika Ubezpieczonych) do końca roku 2015, 31 z 39 wniosków złożonych przez klientów podmiotu rynku finansowego zostało przedstawionych sądowi. W 2016 roku już złożono 300 wniosków, a 244 zostały rozpatrzone w sposób pozytywny, zaś w 2017 r. – w 248 przypadkach z 306 wniosków został przedstawiony istotny pogląd w sprawie.

Z kolei w zakresie rynku kapitałowego w roku 2016 pozytywnie zostało rozpatrzonych 97 z 171 wniosków, z kolei w 2017 r. – 242 z 497. Brak jest dostępnych informacji co do liczby wniosków złożonych i rozpatrzonych w tym zakresie w roku 2015.

Należy zwrócić uwagę na ponad dwukrotny wzrost liczby złożonych wniosków na rynku ubezpieczeniowym do Rzecznika Finansowego w roku 2016 względem roku 2015, z kolei w roku 2017 – niewielkie zwiększenie złożonych podań względem roku ubiegłego. Dodatkowo, w latach 2009–2015 do Urzędu Rzecznika Ubezpieczonych wpłynęło tylko 478 wniosków w tym zakresie [Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2015: 90]. Świadczy to przede wszystkim o zyskaniu na

⁷ Art. 63 Kodeksu postępowania cywilnego [Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296 ze zm.] w zw. z art. 28 o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym.

⁸ Art. 479³⁶ Kodeksu postępowania cywilnego [Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296 ze zm.] w zw. z art. 29 o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym.

⁹ Art. 60 §2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym [Dz.U. 2002 nr 240 poz. 2052 ze zm.].

popularności tej formy działania. Ponadto duże znaczenie ma fakt, że wysoki odsetek złożonych wniosków przez klientów podmiotów rynku finansowego jest rozpatrywanych pozytywnie i pomoc Rzecznika jest udzielana.

W roku 2015 Rzecznik Finansowy trzykrotnie kierował do Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów wystąpienia dotyczące podejrzenia stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów celem zastosowania środków nadzorczych i kontrolnych lub rozważenia zasadności wystąpienia do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z powództwem o uznanie postanowień ogólnych warunków umowy za niedozwolone w obrocie z konsumentami. W 2016 takich wystąpień było cztery, z kolei w 2017 r. – dwa.

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że ze wskazanego uprawnienia Rzecznik Finansowy nie korzysta zbyt często. Niezależnie od tego należy wskazać, że głównym zadaniem Rzecznika jest chronienie indywidualnego interesu klienta podmiotu rynku finansowego, a kierowane wystąpienia w ramach współpracy z Prezesem Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów mają charakter uzupełniający, pomagający w eliminowaniu z rynku nieuczciwych praktyk.

Rzecznik Finansowy wystąpił po jednym wniosku w 2015 i 2016 roku do Sądu Najwyższego o podjęcie uchwał usuwających rozbieżności panujących w orzecznictwie sądowym, które ostatecznie potwierdziły stanowisko Rzecznika w kierowanych wystąpieniach. W 2017 roku Rzecznik złożył trzy wnioski. Na dzień sporządzenia artykułu podjęto jedną, częściowo aprobującą stanowisko Rzecznika Finansowego uchwałę.

4. ALTERNATYWNE ROZWIĄZYWANIE SPORÓW PRZED RZECZNIKIEM FINANSOWYM

Wśród uprawnień Rzecznika wymienić można, jak zaznaczono powyżej, wskazanie klientowi podmiotu rynku finansowego możliwości przeprowadzenia pozasądowego postępowania dotyczącego rozwiązania sporu. Jest on członkiem sieci FIN-NET, w skład której wchodzi także Sąd Polubowny przy Komisji Nadzoru Finansowego, zajmujący się sporami między konsumentami i instytucjami finansowym podlegającymi nadzorowi Komisji, a także Arbiter Bankowy przy Związku Banków Polskich, rozstrzygający spory dotyczące roszczeń z zakresu niewykonania lub nienależytego wykonania czynności bankowych. W przeciwieństwie do wymienionych instytucji, postępowanie przed Rzecznikiem Finansowym na skutek wniesienia wniosku przez klienta, jest obligatoryjne dla podmiotu rynku finansowego [Jurkowska-Zeidler 2017: 361–362].

Klient ma możliwość wnioskować o rozstrzygnięcie sporu przez wykorzystanie jednej z metod: mediacji (umożliwienie zbliżenia stanowisk stron w celu rozwiązania sporu przez jego strony) lub koncyliacji (przedstawienie stronom propozycji rozwiązania sporu). W trakcie postępowania Rzecznik przedstawia podmio-

towi rynku finansowego, który obligatoryjnie musi włączyć się w postępowanie, roszczenie klienta, przedstawia stronom przepisy prawa, które znajdują zastosowanie w przedmiotowej sprawie oraz podejmuje czynności mediacyjne lub koncyliacyjne. W przypadku braku osiągnięcia porozumienia pomiędzy stronami i zakończenia rozwiązania sporu w sposób polubowny, Rzecznik sporządza opinię, w której w szczególności przedstawia ocenę prawną stanu faktycznego.

Wniosek o rozstrzygnięcie sporu za pomocą postępowania polubownego może zostać rozpoznany w różny sposób w zależności od tego, czy wszczęto postępowanie polubowne.

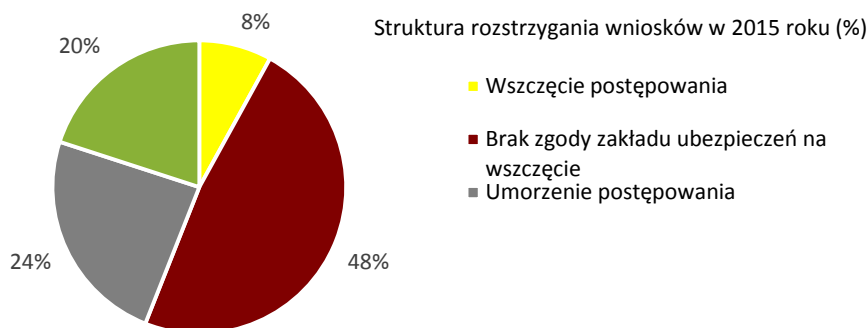
W odniesieniu do spraw zakończonych przed rozpoczęciem postępowania wyróżnić można następujące środki: odmowę wszczęcia postępowania przez Rzecznika Finansowego (przedmiot wniosku wykracza poza kategorie sporów objętych właściwością Rzecznika, klient nie wyczerpał drogi postępowania reklamacyjnego, wniosek o wszczęcie postępowania spowoduje uciążliwości dla podmiotu rynku finansowego, zawisłość lub rozstrzygnięcie tego samego sporu między stronami, rozpatrzenie sporu zakłóciłoby działanie Rzecznika, klient nie uiścił opłaty za złożenie wniosku)¹⁰ a także, wypracowaną w drodze praktyki, instytucję pozostawienia wniosku bez rozpoznania – mimo tego, że nie jest to przewidziane w ustawodawstwie [Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2016: 62]. Środek ten stosuje się w przypadkach, gdy wniosek nie zawierał obligatoryjnych elementów, jak np. oznaczenia stron, jasnego żądania, podpisu, etc.

W sytuacji spraw, odnośnie których wszczęto postępowanie, zakończenie może nastąpić za pomocą ugody, sporządzenia przez Rzecznika Finansowego nieobligatoryjnej dla stron opinii (gdy strony nie dojdą do porozumienia), a także umorzenia postępowania – w sytuacji, gdy klient cofa wniosek albo w przypadku, gdy prowadzenie postępowania z innych przyczyn stało się niemożliwe.

W 2015 r. do Sądu Polubownego przy Rzeczniku Ubezpieczonych wniesiono 25 wniosków. W tamtym okresie udział podmiotu rynku finansowego był fakultatywny – tylko 2 na 25 zakładów ubezpieczeń zgodziło się na wszczęcie postępowania, przy czym – jedna sprawa zakończyła się oddaleniem roszczenia, druga z kolei nie została zakończona na okres złożenia sprawozdania przez Rzecznika. Pozostałe 23 kształtowały się w następujący sposób: 12 – odmowa rozstrzygnięcia sporu przez Sąd Polubowny, 6 – umorzenie postępowania ze względu na nieusunięcie braków formalnych albo brak odpowiedzi zakładu ubezpieczeń, z kolei 5 – przyczyny inne, w tym ugoda albo odrzucenie wniosku. W sprawozdaniu Rzecznika Finansowego za rok 2015 nie jest wyszczególnione, na czym polegała wymieniona w innych przyczynach ugoda, ale skoro nie jest

¹⁰ Do 10 stycznia 2017 r. przesłanki te były fakultatywne; Rzecznik, mimo ich wystąpienia, mógł wszcząć postępowanie. Od tamtej pory odmowa wszczęcia postępowania jest obligatoryjna w przypadku wystąpienia którejkolwiek z przesłanek.

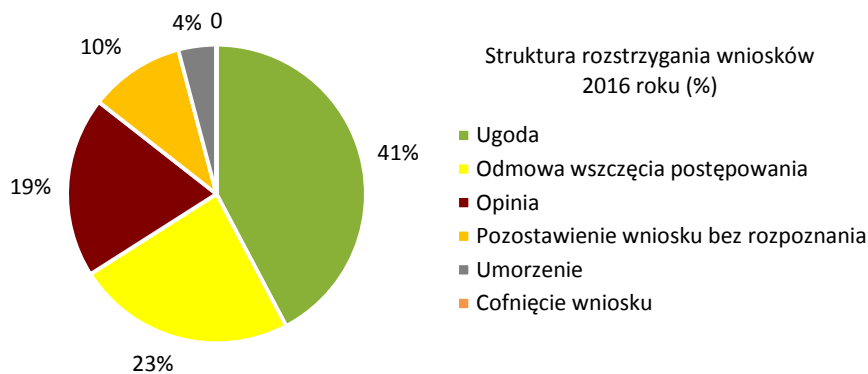
uwzględniona w postępowaniach wszczętych za zgodą zakładu ubezpieczeń, należy domniemywać, że jest to ugoda zawarta poza postępowaniem z udziałem Rzecznika Ubezpieczonych.

Wykres 5. Struktura rozstrzygnięcia wniosków w 2015 roku (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Rzecznika Finansowego.

Niestety, chociaż brak w sprawozdaniu postępowań przeprowadzonych przez Rzecznika Finansowego w 2015 roku, można wskazać, że w 2016 r. udział przekształconego Sądu Polubownego – w Wydziale Pozasądowego Rozwiązywania Sporów – zmienił się diametralnie. W 2016 r. bowiem złożone zostało 2388 wniosków, z tego 1671 postępowania zostało wszczętych.

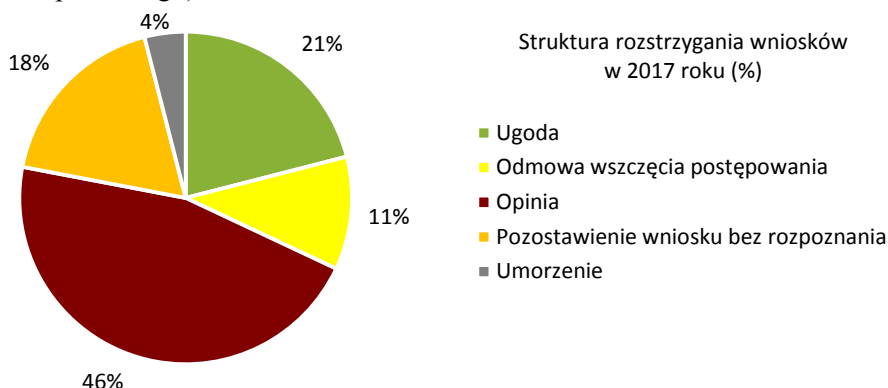
Wykres 6. Struktura rozstrzygnięcia wniosków w 2016 roku (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Rzecznika Finansowego.

Jak widać na powyższym wykresie, 60% wniosków zostało rozstrzygnięte w sposób merytoryczny – osiągnięto ugody albo opinie Rzecznika. Prawie co czwarty wniosek nie ma nadanego dalszego biegu przez odmowę wszczęcia

postępowania, co jest najprawdopodobniej powiązane z wnioskowaniem o wszczęcie postępowania spraw, które wykraczają poza zakres kognicji Rzecznika Finansowego.

79% wniosków było złożone o wszczęcie postępowania polubownego z zakładami ubezpieczeń, 18% – bankami, a 3% – dotyczyły innych podmiotów (rynku kapitałowego).

Wykres 7. Struktura rozstrzygnięcia wniosków w 2017 roku (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Rzecznika Finansowego

W 2017 roku zostało złożone blisko dwa razy więcej wniosków (3741) względem roku 2016. 60% wniosków dotyczyło spraw ubezpieczeniowych, 40% – spraw z zakresu sektora bankowo-kapitałowego (w tym 75% w sprawach kredytów walutowych). W sposób merytoryczny zostało rozpatrzone 66% z 2007 spraw zakończonych w 2017 roku. Należy zwrócić uwagę na spadek podejmowanych ugód pomiędzy stronami z 41% do 21%. Powiązane jest to z ponad pięciokrotnym wzrostem zakończonych spraw w 2017 względem roku ubiegłego, a także z niechęcią – uczestniczącym w postępowaniu przed Rzecznikiem Finansowym tylko ze względu na jego obligatoryjność – podmiotów rynku bankowego [Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2017: 34].

PODSUMOWANIE

Uwzględniając zmiany w ustawodawstwie pod względem całościowym, zastąpienie Rzecznika Ubezpieczonych instytucją Rzecznika Finansowego należy ocenić pozytywnie.

Rozszerzenie zakresu ochrony klientów podmiotów rynku finansowego o nowe obszary (sektor bankowo-kapitałowy), a także uregulowanie postępowania

reklamacyjnego z nałożeniem na te podmioty wysokich wymogów informacyjnych sprzyja ochronie konsumenta oraz ogranicza nieuczciwe praktyki rynkowe.

Uwagę także należy zwrócić na wzrastającą co roku ilość złożonych wniosków o podjęcie czynności przez Rzecznika Finansowego i wysoki odsetek podjętych czynności w stosunku do czynności niepodjętych. Niepokojące jest jednak zjawisko bardzo wysokiej ilości negatywnych decyzji rozpatrzonych w skutek przeprowadzonego postępowania; należy jednak mieć nadzieję, że w przyszłości – także poprzez poznanie przez konsumentów tendencji rozstrzygnięcia spraw przez Rzecznika – odsetek decyzji pozytywnych będzie wzrastał.

Pozytywnym zjawiskiem jest (kontynuowana na gruncie ustawy o Rzeczniku Finansowym) możliwość instytucjonalnego wsparcia w postępowaniu cywilnym przez Rzecznika poprzez przedstawienie istotnego poglądu dla sprawy. W ubiegłych latach Rzecznik Finansowy chętnie z tego uprawnienia korzystał, przedstawiając sądowi swój pogląd w większości spraw, co do których zostały złożone wnioski.

Jeśli zaś chodzi o obszar ADR, uwagę przede wszystkim zwraca ilość złożonych wniosków o rozpoczęcie postępowania w zakresie polubownego rozwiązania sporu. Szczególnie pozytywnie należy ocenić obowiązek obligatoryjnego udziału w postępowaniu polubownym przez podmiot rynku finansowego. Uczestnictwo jednak w takim postępowaniu, niestety, nie musi być aktywne, co skutkuje niechęcią podmiotów rynku finansowego do podjęcia rokowań. Takie nastawienie możemy dostrzec przede wszystkim w obszarze kredytów walutowych sektora bankowo-kapitałowego, co w głównej mierze spowodowało spadek podejmowanych ugód między stronami z 41% w 2016 roku do 21% w roku 2017. Próba rozwiązania takiego stanu rzeczy mogłoby być nałożenie na podmiot rynku finansowego dodatkowego wymogu aktywnego uczestnictwa w polubownym rozstrzygnięciu sporu, np. poprzez wprowadzenie zasady aktywnego udziału stron w postępowaniu (gdzie klient podmiotu rynku finansowego – jako strona wnioskująca o podjęcie postępowania – byłby już z samego założenia stroną aktywną), albo obowiązek obligatoryjnego przedstawienia propozycji rozwiązania sporu przez podmiot rynku finansowego.

Niezależnie od tego, instytucję obligatoryjnego uczestnictwa podmiotów rynku finansowego w polubownym rozstrzygnięciu sporów przed Rzecznikiem Finansowym w porównaniu z postępowaniem przed Rzecznikiem Ubezpieczonych (wszczęcie 2 z 25 postępowań, czyli 8% w 2015 r. wobec 2 564 z 3 741, czyli 68,5% w roku 2017), jak i samą zmianę w obrębie ochrony klienta indywidualnego na rynku finansowym, należy ocenić zdecydowanie pozytywnie. Dzięki takiemu rozwiązaniu klienci podmiotów rynku finansowego mają pewność, że w wypadku konfliktu z takim podmiotem zostanie im udzielona profesjonalna i niezależna pomoc. Należy zatem mieć nadzieję, że instytucja Rzecznika Finansowego zostanie w przyszłości spopularyzowana.

BIBLIOGRAFIA

- Jurkowska-Zeidler A., 2017, *Rzecznik Finansowy: Nowa instytucja ochrony klienta na rynku usług finansowych*, Gdańskie Studia Prawnicze, Tom XXXVIII, Gdańsk.
- Poselski projekt ustawy o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym (druk nr 3430).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym, Dz.U. 2015, poz. 1348 ze zm.
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania administracyjnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017, poz. 935.
- Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, Dz.U. 2015, poz. 1595.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296 ze zm.
- Ustawa o 22 maja 2003 r. nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych, Dz.U. 2003, poz. 1153 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz.U. 2002 nr 240 poz. 2052 ze zm.
- Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2015, https://rf.gov.pl/files/22297__5306__Sprawozdanie_Rzecznika_Finansowego_za_rok_2015.pdf.
- Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2016, https://rf.gov.pl/files/22558__5312__Sprawozdanie_Rzecznika_Finansowego_za_2016_r__.pdf.
- Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2016 – tabele, https://rf.gov.pl/files/22560__5313__Sprawozdanie_Rzecznika_Finansowego_za_2016_r__tabele.pdf.
- Sprawozdanie Rzecznika Finansowego za rok 2017, https://rf.gov.pl/sprawy-biezace/Sprawozdanie_Rzecznika_Finansowego_za_2017_r__22779.
- [www1] <https://www.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/>

FINANCIAL OMBUDSMAN – ANALYSIS OF ACTIVITIES IN THE FIELD OF ALTERNATIVE DISPUTES RESOLUTION

Abstract

Article presents the institution of Financial Ombudsman, who takes actions for benefit of the financial services market's clients. Author sets out with the aim of presenting complaining procedure and analyzing present activities of Financial Ombudsman and future possible changes in Alternative Dispute Resolution sector.

Keywords: Financial Ombudsman, financial market participants, complaint procedure, alternative disputes resolution.

Przyjęto/Accepted: 25.11.2018
Opublikowano/Published: 23.12.2018

OBSŁUGA KLIENTA DETALICZNEGO W PROCESIE KREDYTOWYM

Katarzyna Nowak
Wydział Zarządzania
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Streszczenie

Warunki podjęcia właściwej decyzji kredytowej przez konsumenta kształtuje nie tylko cena, ale także obsługa w banku. Rzetelnie i prawidłowo przeprowadzona obsługa klienta w procesie kredytowym jest w interesie kredytodawcy i kredytobiorcy. Może ona zabezpieczyć obie strony umowy kredytu przed negatywnymi konsekwencjami. Konsumenta przed nadmiernym zadłużeniem i kłopotami finansowymi, a bank przed brakiem spłaty zobowiązania. Jakość obsługi ma szczególne znaczenie dla słabszej strony umowy – klienta detalicznego. Celem artykułu jest ocena praktyki banków w zakresie obsługi klienta detalicznego na etapie przedkontraktowym w procesie kredytowym. W artykule dokonano analizy jakości i rzetelności obsługi klienta detalicznego i realizacji obowiązków przedkontraktowych w głównych bankach w 2017 r. Wnioski z przeprowadzonych badań wskazują na występowanie licznych nieprawidłowości w trakcie obsługi klientów leżących po stronie banków. Konkluzje zawarte w artykule potwierdzają, że banki w procesie kredytowym nie biorą pod uwagę w wystarczającym stopniu interesów konsumentów i nie wywiązują się z wszystkich obowiązków przedkontraktowych.

Słowa kluczowe: kredyt konsumencki, obsługa w banku, obowiązki informacyjne, obowiązki przedkontraktowe, ochrona konsumenta, proces kredytowy.

JEL Class: G21, G28, K12.

WPROWADZENIE

Niniejsza publikacja dotyczy jakości obsługi klienta detalicznego w procesie kredytowym. Warunki podjęcia właściwej decyzji przez konsumenta kształtuje nie tylko cena kredytu, ale także obsługa w banku. Bank poprzez postępowanie pracowników może klientowi ułatwiać bądź utrudniać podjęcie właściwej decyzji. Obsługa klienta jest wyrazem stosunku banku do klienta i rzeczywistej troski o klienta, na którą tak często banki lubią się powoływać. Wysoka jakość obsługi klienta, fachowość w diagnozowaniu jego potrzeb wpływają na satysfakcję klienta i jego zadowolenie z otrzymanego produktu i realizacji umowy. Jakość obsługi, w tym budowanie relacji i dbanie o klienta w kluczowych dla niego momentach pozwala bankom na wyróżnienie się na rynku i stanowi źródło przewagi konkurencyjnej.

Celem artykułu jest przedstawienie i ocena praktyki banków w zakresie obsługi klienta detalicznego na etapie przedkontraktowym w procesie kredytowym. Autor publikacji analizuje jakość i rzetelność obsługi w banku wobec klienta detalicznego w procesie kredytowym w wybranych bankach oraz poziom realizacji ustawowych obowiązków kredytodawcy w systemie asysty przedkontraktowej. W artykule dokonano identyfikacji głównych nieprawidłowości występujących w trakcie obsługi klientów detalicznych leżących po stronie banków. Artykuł został oparty na raportach badań instytucji badawczych, literaturze przedmiotu oraz badaniach własnych.

Studia literatury przedmiotu pozwoliły na postawienie tezy, iż banki w procesie kredytowym w trakcie obsługi klientów detalicznych nie biorą pod uwagę w wystarczającym stopniu interesów konsumentów i nie wywiązują się z wszystkich obowiązków przedkontraktowych, dlatego udzielane informacje, przekazywane dane i wyjaśnienia nie są dla klientów (konsumentów) wystarczające w podejmowaniu właściwych decyzji finansowych.

1. PODSTAWA PRAWNA ASYSTY PRZEDKONTRAKTOWEJ W KREDYCIE KONSUMENCKIM

Ochrona konsumenta jest realizowana przez odpowiednią przedkontraktową informację przede wszystkim o treści umowy, przyznanie mu szczególnych uprawnień umownych, a także przez nadanie przepisom chroniącym jego interesy charakteru imperatywnego [Gneta 2012: 163]. Obowiązki przedkontraktowe kredytodawcy wobec kredytobiorcy, takie jak udzielanie określonych informacji i wyjaśnień konsumentowi przed zawarciem umowy o kredyt konsumencki, mają charakter ustawowy. Reguluje je Ustawa o kredycie konsumenckim [Ustawa z dnia 12 maja 2011 r., Dz.U. 2018, poz. 993 ze zm.], będąca efektem

wdrożenia do polskiego prawa dyrektywy 2008/48/WE [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r..., Dz.U. 2014, poz. 1497].

Przepisy regulujące obowiązki kredytodawcy o charakterze informacyjnym w stosunku do konsumenta tworzą normatywny system tzw. asysty przedkontraktowej. Art. 11 ustawy o kredycie konsumenckim wprowadza jeden z podstawowych elementów tego systemu. Zgodnie z nim kredytodawca lub pośrednik kredytowy zobowiązany jest przed zawarciem umowy o kredyt konsumencki udzielić konsumentowi wyjaśnień dotyczących treści informacji przekazywanych przed zawarciem umowy oraz postanowień zamieszczonych w umowie, która ma zostać zawarta.

Obowiązek udzielenia konsumentowi wyjaśnień podmiotowo zawsze obciąża kredytodawcę lub pośrednika kredytowego. Nie jest w jakikolwiek sposób uzależniony od wniosku lub pytania składanego przez konsumenta. Obowiązek ten wynika wprost z przepisów ustawy i powinien być realizowany bez wezwania przez kredytodawcę lub pośrednika kredytowego [Ofiarski 2014]. Z literatury przedmiotu na temat postaci zachowań informacyjnych [Szaraniec 2017: 166; Tereszkievicz 214: 135] wynika, że obowiązek udzielenia wyjaśnień to inaczej obowiązek udzielenia wskazówek, tłumaczenia i objaśnień prezentujących produkt lub usługę. Wyjaśnienia jednak nie mogą być związane z udzielaniem rad lub przekonywaniem przez obsługę banku, która oferta jest najlepiej dopasowana do potrzeb i sytuacji finansowej konsumenta. Obowiązek wyjaśnienia obejmuje wszelkie informacje, które zostały przekazane konsumentowi przed zawarciem umowy bez względu na sposób i formę ich przekazania. Ustawodawca nie precyzuje sposobu i metod udzielania wyjaśnień przez bank. Wskazuje, że należy ich udzielać w sposób umożliwiający konsumentowi podjęcie świadomej decyzji dotyczącej umowy o kredyt konsumencki. Natomiast tryb udzielania wyjaśnień powinien być dostosowany do percepcji danego klienta [Ofiarski 2014]. Dlatego kredytodawca powinien w sposób odpowiedni przekazywać informacje konsumentowi uwzględniając jego wiedzę i zakres pojmowanych informacji, czyli wyjaśnienia te powinny być zindywidualizowane.

Udzielanie przez kredytodawców i pośredników kredytowych konsumentom odpowiednich wyjaśnień obejmuje objaśnianie [Tereszkiewicz 2009: 15–23]:

- informacji udzielanych przed zawarciem umowy zgodnie z informacjami, które znajdują się w formularzu informacyjnym,
- głównych cech proponowanych produktów,
- skutków dla konsumenta, jakie mogą one za sobą pociągać.

Celem powyższych objaśnień jest umożliwienie konsumentowi dokonania oceny, czy proponowane warunki kredytu są dostosowane do jego potrzeb i sytuacji finansowej. Wyjaśnienia powinny stanowić dodatkową pomoc umoż-

liwiająca konsumentowi podjęcie decyzji dotyczącej zawarcia umowy o kredyt konsumencki [Tereszkiewicz 2012: 347–365].

Przepis ten wprowadza wymóg odpowiedniego poinformowania [Czapliński 2012: 7, dostęp: 07.05.2018] w celu lepszego zrozumienia przez konsumenta oferty kredytu, ale również zapewnienia klientowi bezpieczeństwa, że kredytodawca nie wprowadził w błąd konsumenta co do warunków, na jakich kredyt ma zostać udzielony. W celu zapewnienia ochrony konsumentowi zobowiązuje się kredytodawców do wręczenia konsumentom przed zawarciem umowy formularza informacyjnego według wystandardyzowanego formatu [*Poradnik dla konsumentów. Kredyt...*, 2012: 4, dostęp: 10.05.2018].

Reasumując, system asysty przedkontraktowej ma umożliwić klientowi podjęcie świadomej i racjonalnej decyzji w sprawie zaciągnięcia kredytu oraz wyboru adekwatnej do jego potrzeb oferty kredytowej. Należy podkreślić, że to konsument, a nie kredytodawca czy pośrednik kredytowy, jest odpowiedzialny za podjęcie decyzji wyboru oferty i jej późniejszych konsekwencji [Czech 2018]. Ze względu na występującą nierównowagę kontraktową, ma ona szczególnie duże znaczenie dla słabszej strony umowy – klienta detalicznego [Gneta 2012: 175–176]. W związku z powyższym kredytodawca powinien zadbać i stworzyć odpowiednie warunki, które będą wspomagać proces decyzyjny konsumenta w procesie kredytowym.

2. ISTOTA I ZNACZENIE JAKOŚCI OBSŁUGI KLIENTA W BANKOWOŚCI

Dobra obsługa klienta bankowego jest sztuką, bo wymaga nie tylko merytorycznego przygotowania, ale też intuicji, wyczucia klienta, bystrości obserwacji i szybkiej oceny sytuacji, uważnego słuchania i rozumienia klienta oraz oddzielenia od swoich emocji czy ocen. Jest to pewnego rodzaju gra nastawiona na zrobienie najlepszego wrażenia na kliencie, sprawienie, aby czuł się zadowolony i usatysfakcjonowany i został stałym, lojalnym klientem.

Dlatego bankowcy, którzy są w bezpośredniej relacji z klientem powinni realizować sztukę profesjonalnej obsługi klientów.

Oznaką marketingowej orientacji banku są działania, które przede wszystkim mają na względzie potrzeby i oczekiwania klientów, a dotyczą m.in.: kształtowania oferty usług bankowych oraz organizacji i warunków obsługi klientów [Pluta-Olearnik 1999: 2–3]. W zakresie kształtowania oferty usług bankowych ważną rolę pełni doświadczenie oraz sugestie pracowników bezpośrednio obsługujących klientów, którzy mają wpływ w zakresie negocjowania indywidualnych warunków sprzedaży usługi. Organizacja i warunki obsługi muszą być również dostosowane do oczekiwań klientów i obejmują one zarówno rozwiązania dotyczące bezpośredniej obsługi przez pracownika banku (jego wiedza, za-

chowanie i umiejętności sprzedażowe), jak i organizacji obsługi klientów w placówce. Celem marketingu usług bankowych jest prowadzenie działalności w taki sposób, aby klient odczuwał satysfakcję, a bank osiągał zyski [Ziomek 2010: 7]. Bank zorientowany marketingowo ma w centrum uwagi klienta i swoje usługi stara się dostosować do jego potrzeb i wymagań – teraz i w przyszłości [Żurawik i Żurawik 1996: 190]. Z literatury przedmiotu wynika, że rośnie średnia wartość nowo udzielanego kredytu konsumpcyjnego, a tym samym rośnie ryzyko kredytowe. Banki przesuwają ofertę finansowania konsumentów ku coraz wyższym kwotom [Nowak 2018a: 453].

Punktem wyjścia do kształtowania pożądanej jakości obsługi klienta banku jest poznanie jego potrzeb i przedstawienia oferty z punktu widzenia korzyści, jakie może klient osiągnąć, bowiem klient jest zainteresowany maksymalizowaniem swoich korzyści z usług. Jednak pracownicy banku często patrzą jedynie przez pryzmat przyszłych korzyści dla banku oraz koncentrują się na technicznych aspektach swojej pracy zapominając o kliencie. W miarę ujednolicania ofert usług bankowych istotnym obszarem konkurencji staje się poziom jakości obsługi klienta.

Jak wynika z Monitora Satysfakcji Klientów Banków Detalicznych [*Klienci banków najlepiej oceniają...*, dostęp: 15.05.2018], badania przeprowadzonego przez Instytut ARC Rynek i Opinia w 2016 r., klienci banków oceniając jakość usług świadczonych przez banki najwyżej ocenili nowoczesne sposoby komunikacji z bankiem: bankowość internetową i mobilną, a słabej tradycyjne formy kontaktu z bankiem: wizyta w oddziale czy infolinia. Z badania wynika, że im młodszy i bardziej wykształcony klient, tym mniejsze zadowolenie z usług bankowych. Osoby te są bardziej świadome swoich praw konsumenckich w relacjach z instytucjami finansowymi – wiedzą, czego mogą od nich oczekiwać i wymagać [*Banki z najlepszą i najgorszą obsługą klienta*, 2016, dostęp: 11.05.2018]. W przypadku kontaktu klienta z bankiem kanałami tradycyjnymi największy wpływ na ocenę jakości obsługi ma czynnik ludzki i najwyżej oceniane są przez klientów: uprzejmość, zaangażowanie oraz chęć udzielenia pomocy przez konsultanta.

Badanie Instytutu Homo Homini [*Dobra obsługa klienta...*, 2011, dostęp: 14.05.2018] przeprowadzone w 2011 r. dla Deutsche Bank PBC pokazuje, że nie cena czy promocja oferty, ale jakość usług świadczonych przez bank, mają największe znaczenie dla poziomu zadowolenia jego klientów. Najbardziej istotnym składnikiem oferty banku, który decyduje o zadowoleniu z jego usług jest uprzejmość obsługi w oddziale – uzyskała ona 63 proc. wskazań respondentów. Kolejny ważny czynnik to wysoki poziom kompetencji pracowników placówki, który uzyskał 57,5 proc. wskazań, następny trzeci czynnik to funkcjonalność bankowości elektronicznej (52,8 proc.).

Ogólnopolskie badanie przeprowadzone w 2016 r. przez firmę badawczą International Service Check [*Ranking banków 2016 – jakość...*, 2016, dostęp: 20.05.2018], wykazało, że obsługa klienta nadal w wielu placówkach bankowych wymaga dopracowania i profesjonalizacji usług. Ogólny średni wynik, jaki osiągnęły wszystkie przebadane banki, wyniósł 74,2 proc.

Powyższe badania empiryczne dowodzą, że istnieją duże różnice w jakości świadczenia usług pomiędzy bankami. W walce o lojalność klientów coraz bardziej liczy się jakość obsługi, a nie cena usługi (produktu). Pozyskiwanie klientów jest coraz trudniejsze i dlatego jakość obsługi jest tym, co przyciąga klienta i przyczynia się do wzmocnienia jego lojalności wobec banku. Badania wykazały stały trend, że dla konsumenta najważniejsza jest jakość obsługi tj. uprzejma obsługa oraz komfortowa, przyjazna atmosfera, a nie sposób i ilość przekazywanych informacji i wyjaśnień o danej usłudze bankowej (produkcje), które narzuca ustawodawca, m.in. w ustawie o kredycie konsumenckim.

3. ANALIZA OBSŁUGI KLIENTA W PROCESIE KREDYTOWYM

Analiza praktyki banków w zakresie obsługi klienta detalicznego w procesie kredytowym realizowanej przez wybrane banki została uzupełniona wynikami badań własnych. Celem badania było przedstawienie i ocena zachowań banków związanej z obsługą konsumenta na etapie przedkontraktowym na rynku kredytów detalicznych. Informacje zostały zebrane metodą „tajemniczego klienta”. Zastosowanie tej metody umożliwiło uzyskanie bezpośrednich danych i praktycznej wiedzy, o tym jak banki obsługują klientów oraz jak wywiązują się z licznych ustawowych obowiązków informacyjnych na etapie poprzedzającym zawarcie umowy o kredyt konsumencki, tzw. etapie przedkontraktowym.

Dobór banków został dokonany na podstawie danych o wartości portfela kredytów konsumpcyjnych i detalicznych dla osób fizycznych, posiadanego przez banki w 2015 r., opublikowanych przez miesięcznik „Bank” oraz na podstawie rankingu najlepszych banków tygodnika „Newsweek”. Badania zostały przeprowadzone na próbie złożonej z 10 dominujących banków działających na polskim rynku, mających na nim najsilniejszą pozycję w badanym zakresie kredytów detalicznych: PKO Bank Polski, Bank Pekao, Getin Bank, Bank BGŻ PNB Paribas, Deutsche Bank, Eurobank, Santander Consumer Bank, mBank, ING Bank Śląski i Bank Millennium. Badania przeprowadzono w maju 2017 r. zwracając się do banków o przedstawienie oferty na taki sam kredyt gotówkowy w kwocie 20 tys. zł na okres dwóch lat.

Ocenę zachowania banków w procesie kredytowym, z punktu widzenia wpływu na możliwość podjęcia przez konsumenta właściwej decyzji, przepro-

wadzone w kategorii obsługa klienta. Stosunek banku do klienta został przebadany w 6 wymiarach (tab. 1):

- możliwość prowadzenia rozmowy w osobnym pomieszczeniu,
- proponowana kawa/herbata/woda,
- informacje objaśniane klientowi,
- informowanie o możliwości odstąpienia od umowy w ciągu 14 dni,
- narzędzia stosowane przy objaśnianiu oferty,
- poziom obsługi.

Tabela 1. Obsługa klienta detalicznego w wybranych bankach

	Bank A	Bank B	Bank C	Bank D	Bank E	Bank F	Bank G	Bank H	Bank I	Bank J
możliwość prowadzenia rozmowy w osobnym pomieszczeniu	nie	nie	nie	nie	tak	tak	nie	nie	nie	nie
proponowana kawa/herbata/woda	nie	nie	nie	nie	tak	nie	tak	nie	nie	nie
informacje objaśniane klientowi: – tylko podstawowe	X		X	X		X		X		X
– więcej niż podstawowe							X		X	
– pełne		X			X					
informowanie o możliwości odstąpienia do umowy w ciągu 14 dni	tak	tak	nie	nie	tak	nie	nie	tak	tak	nie
narzędzia stosowane przy objaśnianiu oferty	obszerny formularz informacyjny	skrócony formularz własny/harmonogram spłat	obszerny formularz informacyjny	(-)	własny program komputerowy	skrócony formularz własny	skrócony formularz własny	(-)	obszerny formularz informacyjny	obszerny formularz informacyjny
poziom obsługi	niski	wysoki	niski	niski	wysoki	średni	wysoki	niski	średni	niski

Uwaga: w zakresie „informacji objaśnianych klientowi” wchodzi:

- tylko podstawowe: rata kredytu, oprocentowanie nominalne, prowizja,
- więcej niż podstawowe: podstawowe + całkowity koszt kredytu, całkowita kwota do zapłaty i RRSO,
- pełne: więcej niż podstawowe + uwzględniające sytuację finansową klienta i przeznaczenie kredytu.

Źródło: badania własne.

W badaniu potencjalny klient był zainteresowany produktem kredytowym, ale dopiero w zależności od usłyszanych i przekazanych informacji oraz jakości obsługi, miał zdecydować się w przyszłości na zakup produktu lub nie. Informacje zebrane mają głównie charakter informacji udzielanych dobrowolnie i spon-tanicznie przez pracowników banku, a nie informacji wymuszonych na pracow-

niku banku przez „tajemniczego klienta”. Oceny dokonano na podstawie rozmów przeprowadzanych z pracownikami banków w zakresie kredytu konsumenckiego, których efektem było otrzymanie najlepszej i satysfakcjonującej potencjalnego klienta oferty kredytowej. Wyniki badań w aspekcie jakości obsługi klienta detalicznego w wybranych bankach przedstawia tab. 1.

Pierwszy kontakt z klientem, czyli powitanie i umiejętność rozpoznania jego potrzeb według ankietera jest najsłabszą stroną pracowników banków. W interakcji z klientem pracownicy banku nie zawsze wstawali na powitanie i przedstawiali się, co negatywnie wpływało na postrzeganie danego oddziału banku. Pracownicy zwykle zauważali klienta od razu po wejściu do banku. Również obsługiwali niezwłocznie lub w akceptowalne kilka minut po wejściu do placówki, choć zdarzały się też rzadkie przypadki, w których na obsługę trzeba było oczekiwać zbyt długo.

Możliwość przeprowadzenia rozmowy w osobnym pomieszczeniu stwarza dobre warunki do zebrania informacji i zrozumienia oferty. Niestety tylko w 2 placówkach takie warunki istniały. Pod tym względem najlepiej wypadł bank E i F. W ich przypadku rozmowa została przeprowadzona w osobnym pomieszczeniu (saloniku), co znacznie podnosiło jej komfort i jakość obsługi klienta. W pozostałych przypadkach występował niski komfort prowadzenia rozmowy – hałas i presja ze strony innych klientów w kolejce. W przypadku banku H trzeba było czekać powyżej 15 minut na rozmowę, a w jej trakcie tworzyła się kolejka zainteresowanych osób. W takiej sytuacji automatycznie warunki się pogarszały i obniżał się drastycznie komfort rozmowy.

Tylko w dwóch bankach (E i G) doradca klienta zaproponował coś do picia na początku rozmowy. Ten gest ze strony pracownika można oceniać bardzo pozytywnie i interpretować jako gotowość poświęcenia klientowi czasu i chęć przeprowadzenia z nim dłuższej rozmowy.

W przebadanych przypadkach pracownicy banku w niskim stopniu interesowali się sytuacją klienta. W rozmowach pojawiało się wprawdzie pytanie o przeznaczenie kredytu, ale za tym pytaniem nie stała otwartość i gotowość szukania propozycji uwzględniającej rzeczywiste potrzeby klienta. Wynikało to albo z systemu, który prowadził pracownika banku w rozmowie, albo stanowiło przejaw sztucznej troski, tylko po to, aby w kolejnym kroku namawiać klienta na wzięcie większego kredytu. Pracownicy banków nie starali się zrozumieć potrzeb pożyczkowych klienta. Troska banku o klienta oparta była na zasadzie, żeby klient nie wziął za mało i aby mu nie zabrakło pieniędzy na realizację celu. Wyniki badań potwierdzają występujące nieprawidłowości, że banki realizują model biznesowy nastawiony na agresywną sprzedaż bez rzetelnej oceny sytuacji ekonomicznej klienta i jego potrzeb [Nowak 2017: 53–63].

Pracownicy banków podczas prezentacji produktu nie tłumaczą warunków oferty w sposób właściwy dla ochrony interesów klienta. Najczęściej udzielają

informacji tylko na podstawowym poziomie, ograniczając wyjaśnienia do wysokości raty i oprocentowania. Moim zdaniem, informacja na temat wysokości oprocentowania jest na ogół bez większego znaczenia dla klienta i ma charakter czysto reklamowy, dlatego, że oprocentowanie jest tylko jednym z wielu składników kosztu kredytu. Najczęściej jest tak, że gdy oprocentowanie jest niskie to prowizja lub opłata przygotowawcza są wysokie, i odwrotnie – gdy oprocentowanie jest wysokie, to inne koszty są niskie.

Z kolei informacja na temat wysokości raty należy do jednych z najważniejszych – obok całkowitych kosztów kredytu. Podając informację na temat wysokości raty, pracownik banku powinien jednak poświęcić więcej czasu i troski na wyjaśnienia klientowi. Przede wszystkim zwrócić mu uwagę, że rata kredytu powinna być dopasowana do jego dochodów i wynieść jakąś rozsądną część miesięcznego dochodu – jeżeli rata będzie za wysoka, to klient może mieć problemy ze spłatą kredytu. Ponadto, jeżeli rata kredytu stanowi dużą część miesięcznego dochodu, bank powinien zwrócić uwagę klientowi na znaczenie oszczędności, z których ewentualnie mógłby pokryć ratę w przypadku braku lub spadku miesięcznego dochodu. Klient musi zdawać sobie sprawę, że jeżeli kwota kredytu ma pozostać taka sama, to stoi przed wyborem jednego z dwóch wariantów: niższa rata, dłuższy okres kredytowania i wyższe całkowite koszty kredytu, albo wyższa rata, krótszy okres kredytowania i niższe całkowite koszty kredytu. Podając te informacje pracownik banku może wykazać swoją przydatność i dopasować kredyt do potrzeb klienta.

Aby wystąpić w roli niezależnego doradcy, pracownik banku musi jednak wejść głębiej w sytuację klienta i przekazać mu kolejne informacje na temat możliwości wcześniejszej spłaty kredytu i związanych z tym korzyści i kosztów, gdy raty okażą się za niskie; a także możliwości i kosztów wydłużenia umowy w sytuacji, gdy raty okażą się za wysokie. Stawiając bankom pytanie, który z tych dwóch wariantów jest lepszy dla klienta, banki jednomyślnie opowiadają się za pierwszym wariantem, tzn. namawiają, aby wziąć kredyt z niższą ratą i jeżeli dochody pozwolą na wcześniejszą spłatę to nadpłacić kapitał. Jednak kredyt na dłuższy okres będzie droższy ze względu na wyższą prowizję.

Z kontaktów z bankami wynika, że informacja na temat całkowitych kosztów kredytu jest uwidaczniana w ofertach banków, ale banki niechętnie o niej mówią i nie koncentrują na niej uwagi klienta. Jest to niezgodne z interesem klienta. Pomijanie tej informacji można interpretować jako brak szacunku dla pieniędzy klientów. Całkowite koszty kredytu są ważne, ponieważ wskazują ile rzeczywiście kosztuje kredyt i na tej podstawie konsument może ocenić, czy opłaca się go brać, czy nie.

Informacja na temat RRSO była traktowana przez pracowników banków jako bez znaczenia dla klienta. Wskaźnik ten wprowadziła ustawa o kredycie

konsumenckim właśnie po to, aby klienci mogli porównać zagmatwane warunki kredytu.

Niektórych elementów oferty pracownicy banków zazwyczaj nie byli w stanie wytłumaczyć. Dotyczyło to charakteru ubezpieczenia kredytu. Doradcy klienta nie potrafili wyjaśnić zrozumiale, co obejmuje ubezpieczenie kredytu, a jedynym argumentem za wzięciem kredytu z ubezpieczeniem było to, że jest on w ofercie banku tańszy niż bez ubezpieczenia, co powinno klientowi w zupełności wystarczyć. Bank I okazał się jedynym bankiem, który był przygotowany merytorycznie na przedstawienie oferty na ubezpieczenie i przekazał pełny zestaw dokumentów.

W zakresie „informacji objaśnianych klientom” pracownicy banków popełniają poważne błędy w kontaktach z klientem. Prowadzą rozmowę w sposób nieuporządkowany, bez właściwej hierarchizacji ważności poruszanych spraw. Poświęcają za dużo uwagi na sprawy drugorzędne, a zdecydowanie za mało na sprawy zasadnicze dla klienta. Kontakty z bankami nie edukują ekonomicznie klientów. Trudna dla zwykłego klienta terminologia fachowa powinna być przedstawiona w sposób jak najbardziej jasny i zrozumiały, dlatego przy bezpośredniej obsłudze klienta warunkiem koniecznym jest komunikatywność pracownika banku [Ziomek 2010: 19].

Bankowcy mieli również problemy z ewentualnym sfinalizowaniem sprzedaży, tj. przedstawieniem ostatecznej oferty kredytowej w pełni dopasowanej do potrzeb i wymagań klienta z wszystkimi niezbędnymi wyjaśnieniami pojęć. W trakcie obsługi dość sprawnie załatwiano formalności oraz zachęcano do zapoznania się i przeczytania dokumentów. Z badań wynika, że więcej niż połowa banków tłumaczyła klientowi informacje wchodzące w skład oferty tylko na poziomie podstawowym, najczęściej opierając wyjaśnienia tylko na wydrukowanym formularzu informacyjnym. Tylko wyjaśnienia 4 banków były na poziomie wyższym niż podstawowy, w tym w 2 bankach (I i G) były to informacje więcej niż podstawowe, a w kolejnych 2 bankach informacje pełne (B i E).

W kategorii „obsługa klienta” brano pod uwagę także odpowiedź na pytanie: czy bank informuje klienta o możliwości odstąpienia od umowy? Informując o takiej możliwości bank daje do zrozumienia klientowi, że ma czas do namysłu i może wycofać się z transakcji nawet po podpisaniu umowy. W ten sposób pracownik banku poprawia klientowi komfort podejmowania decyzji. Informacja o możliwości odstąpienia od umowy w ciągu 14 dni bez żadnych konsekwencji dla konsumenta, zgodnie z ustawą o kredycie konsumenckim, została przekazana na tym etapie procesu kredytowego tylko przez 5 banków.

Analizując wyniki dla przebadanych placówek banków, nieprzeciętnie wysoką jakością obsługi wyróżniły się szczególnie trzy oddziały: E, G i B. Na uwagę zasługuje prezentacja oferty kredytowej przez bank E, gdzie doradca ds. sprzedaży detalicznej za pomocą programu komputerowego banku w sposób

zrozumiały przedstawił ofertę kredytową. Również pracownik banku G w sposób atrakcyjny przedstawił ofertę, używając formularza „Finansowanie moich planów” i poinformował o „gwarancji najniższego oprocentowania”. W obsłudze klienta wyróżnił się także bank I, gdzie klient otrzymał różne symulacje kredytu przy zmianie stopy oprocentowania oraz bank B, który jako jedyny zawarł w ofercie harmonogram spłat.

Natomiast na ogół pracownicy starali się rozpoznać potrzeby klienta, pytając o posiadane w banku produkty i oczekiwania w celu przeprowadzenia działań marketingowych. Również kategorii „produkty dodatkowe” można wystosować pewne zastrzeżenia do pracowników banków objętych badaniem, ponieważ można oczekiwać, że dodatkowe produkty bankowe (np. ubezpieczenie, lokata, karta kredytowa itp.) są często proponowane i reklamowane przez doradców przy obsłudze klienta, tymczasem wyniki badania pokazują odwrotną tendencję. Liderem w zakresie ilości informacji na temat usług dodatkowych był bank G. Pracownik banku zaoferował „Konto 360°”, dwa rodzaje kart kredytowych: Alfa i Impresja oraz konto oszczędnościowe Profit. Wszystkie te produkty zostały w sposób zrozumiały zaprezentowane i do każdego z nich dołączona została odrębna ulotka informacyjna. Natomiast bank E poświęcił klientowi czas i próbował znaleźć produkty dodatkowe dopasowane do potrzeb i oczekiwań klienta.

Zakończenie wizyty to ostatnia chwila, kiedy pracownik banku może zapisać się dobrze w pamięci klienta. Na tym końcowym etapie interakcji z klientem najlepiej wypadł bank E, G, B i I. W tych bankach „tajemniczy klient” był żegnany uprzejmie, zapraszano go do ponownego odwiedzenia oddziału, otrzymał teczkę ze stosownymi dokumentami oraz wizytówkę od doradcy.

Na podstawie badania można wskazać również pozytywne aspekty obsługi w oddziałach bankowych. Docenić należy głównie wygląd zewnętrzny i wewnętrzny placówek oraz kulturę osobistą pracowników. W przypadku pracowników, zasady wyglądu w praktyce były mniej lub bardziej sprecyzowane, ponieważ nie we wszystkich placówkach obowiązywał ujednolicony strój. Natomiast dało się zaobserwować konsekwentne i profesjonalne podejście do zewnętrznego wizerunku placówek, w których była stosowana wizualna identyfikacja.

Pierwsze odczucie odgrywa ogromną rolę w kontakcie z bankiem, ponieważ decyduje o tym, jakie klient wyrobi sobie wrażenie o pracowniku i o banku.

PODSUMOWANIE

Doradca w oddziale jest najważniejszą wizytówką banku, a jego kompetencje, profesjonalizm i uprzejmość rzutują na wizerunek całej instytucji w oczach klienta. Bankowcy są najważniejszymi pośrednikami w przekazywaniu informacji, stanowią istotny element procesu tworzenia i świadczenia usług bankowych

od strony jakościowej, a ich zaangażowanie, umiejętności i wiedza wpływają na odczucia klientów odnośnie oferowanych usług i całego banku [Kałużny i Kałużna 1996: 46]. Konkluzje zawarte w artykule potwierdzają, że występuje brak odpowiedniego przygotowania merytorycznego osób zaangażowanych w proces sprzedaży, co uniemożliwia odpowiednią ocenę możliwości ekonomicznych klienta [Nowak 2018b: 199–210].

Analiza badań własnych potwierdziła zaniedbania banków w obsłudze klienta detalicznego w fazie przedkontraktowej i wykazała:

- niski poziom wyjaśnień udzielanych przez pracowników banków klientom (w ponad połowie przypadków informacje objaśniane przez pracowników banków były niepełne i dotyczyły tylko wysokości raty i oprocentowania),

- niską dbałość w zakresie budowania oferty i form obsługi (tylko w dwóch bankach zastosowano skrócony formularz własny, co przyczyniło się do zmniejszenia negatywnych konsekwencji tzw. przeładowania informacyjnego),

- stosowanie zachowań sprzecznych z dobrymi obyczajami obsługi (zaniedbywanie obowiązków informacyjnych, pomijanie istotnych informacji i brak tłumaczenia warunków ofert w sposób właściwy dla ochrony konsumenta),

- realizację przez banki modelu biznesowego nastawionego na sprzedaż kredytów detalicznych (w niskim stopniu interesowali się sytuacją i rzeczywistymi potrzebami klienta),

- częsty brak odpowiednich warunków lokalowych do przeprowadzania rozmowy i zapoznania się w spokoju z przekazywanymi informacjami (tylko w dwóch na dziesięć przypadków istniały komfortowe warunki do przeprowadzenia poufnej rozmowy),

- nie informowanie klienta o ustawowo gwarantowanych prawach konsumenta ściśle związanych z umową o kredyt konsumencki (w połowie przypadków została podana informacja o prawie odstąpienia od umowy w ciągu 14 dni).

Tym samym postawiona teza, iż banki w procesie kredytowym w trakcie obsługi klientów detalicznych nie biorą pod uwagę w wystarczającym stopniu interesów konsumentów i nie wywiązują się z wszystkich obowiązków przedkontraktowych, dlatego udzielane informacje, przekazywane dane i wyjaśnienia nie są dla konsumenta wystarczające w podejmowaniu właściwych decyzji finansowych, została potwierdzona.

BIBLIOGRAFIA

- Banki z najlepszą i najgorszą obsługą klienta*, 2016, ARC Rynek i Opinia, <http://bank24.blox.pl/2016/09/Banki-z-najlepsza-i-najgorsza-obsługa-klienta.html> [dostęp: 11.05.2018].
- Czapliński M., 2012, *Nie taki kredyt straszny. Ustawa o kredycie konsumenckim w pytaniach i odpowiedziach*, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa, sierpień 2012, <https://www.uokik.gov.pl/download.php?plik=12259> [dostęp: 07.05.2018].
- Czech T., 2018, *Komentarz do art.11 ustawy o kredycie konsumenckim*, [w:] T. Czech, *Kredyt konsumencki komentarz*, Wolters Kluwer Polska.
- Dobra obsługa klienta to w banku podstawa*, 2011, Homo Homini, <http://www.egospodarka.pl/73948,Dobra-obsługa-klienta-to-w-banku-podstawa,1,39,1.html> [dostęp: 14.05.2018]
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, Dyrektywy europejskie (Dz.U. 2014, poz.1497).
- Gnła B., 2012, *Prawo handlowe dla ekonomistów*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Kałużny S., Kałużna H., 1996, *Bankowiec & Klient technologia, kultura, etyka*, Centrum Szkoleniowo – Wydawnicze KWANTUM, Warszawa.
- Klienci banków najlepiej oceniają bankowość internetową*, 2017, ARC Rynek i Opinia, http://www.arc.com.pl/klienci_bankow_najlepiej_oceniaja_bankowosc_internetowa-40999604-pl.html [dostęp: 15.05.2018].
- Nowak P., 2017, *Nieprawidłowości w ocenie zdolności kredytowej klientów detalicznych*, „Finanse i Prawo Finansowe”, nr 2(14), Łódź.
- Nowak P., 2018a, *Brak dostępu do kredytu jako przejaw wykluczenia finansowego*, [w:] D. Murzyn, J. Pach, *Ekonomia społeczna*, Difin, Warszawa.
- Nowak P., 2018b, *Ocena zdolności kredytowej jako narzędzie ochrony konsumenta*, [w:] M. Jagielska, K. Podgórski, E. Sługocka-Krupa, M. Fras, *Prawa konsumenta w teorii i praktyce*, C.H. Beck, Warszawa.
- Ofiarski Z., 2014, *Komentarz do art.11 ustawy o kredycie konsumenckim*, [w:] Z. Ofiarski, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, LEX.
- Pluta-Olechnik M., 1999, *Marketing usług bankowych*, PWE, Warszawa.
- Poradnik dla konsumentów. Kredyt konsumencki*. 2012, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=12551> [dostęp: 10.05.2018].
- Ranking banków 2016 – jakość obsługi klienta*, 2016, International Service Check, <http://biznes.interia.pl/finanse-osobiste/news/ranking-bankow-2016-gdzie-mozna-liczyc-na-najlepsza,2427707,4141> [dostęp: 20.05.2018]
- Szaraniec M., 2017, *Działalność gospodarcza pośredników ubezpieczeniowych*, Difin, Warszawa.
- Tereszkiewicz P., 2009, *Przedumowne obowiązki informacyjne instytucji kredytowych w dyrektywie 2008/48/WE*, „Europejski Przegląd Sądowy”, nr 12.
- Tereszkiewicz P., 2012, *Obowiązek udzielenia wyjaśnień w unijnym i polskim prawie kredytu konsumenckiego na gruncie dyrektywy 2008/48/WE*, [w:] J. Pisuliński, P. Tereszkiewicz, F. Zoll (red.), *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa.
- Tereszkiewicz P., 2014, *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, t.j. Dz.U. 2018, poz. 993 ze zm.

Ziomek E., 2010, *Obsługa klienta indywidualnego w bankowości na przykładzie banku Millennium S.A.*, Promotor, Warszawa.

Żurawik B., Żurawik W., 1996, *Marketing bankowy*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa.

RETAIL CUSTOMER SERVICE IN THE CREDIT PROCESS AT THE PRE-CONTRACT STAGE

Abstract

The conditions to take the right credit decision forms not only price, but also support of the bank. Fairly and properly carried out customer credit process is in the interest of the lender and borrower. It can protect both parties of the loan agreement before negative consequences. Consumer against over-indebtedness and financial troubles, and the bank against troubles of loan repayment. Quality of service is particularly import for the weaker party of the contract – the retail client. The aim of the article is to evaluate the banks practice in terms of retail customer service at the pre-contract stage in the credit process. The article analyses the quality and reliability of the retail customer service and implementation obligations at the major banks in 2017. The conclusions of the studies indicate numerous irregularities in the course of handling clients attributable to banks. The conclusions contained in the article confirm that banks in the credit process do not take in account consumer interests to a sufficient degree and not fulfill of all pre-contract obligations.

Keywords: consumer credit, customer bank care, disclosure requirements, obligations at the pre-contract stage, consumer protection, credit process at the pre-contract stage.

Przyjęto/Accepted: 25.11.2018
Opublikowano/Published: 23.12.2018

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA ROZLICZENIE KRAJOWYCH TRANSAKCYJ W PODATKU OD WARTOŚCI DODANEJ W FIRMACH ŚWIADCZĄCYCH USŁUGI TRANSPORTU DROGOWEGO TOWARÓW

Ewelina Owczarek

Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Łódzki

Streszczenie

Niniejszy artykuł został napisany w związku z licznymi problemami podatników z prawidłowym rozliczeniem podatku od wartości dodanej. Problemy te wynikają między innymi z częstych zmian przepisów podatkowych, ciągłym rozwojem branży transportowej w Polsce oraz zwiększającą się z roku na rok ekspansją na rynki zagraniczne.

Celem artykułu jest identyfikacja czynników wpływających na prawidłowość rozliczeń krajowych w podatku od wartości dodanej dla firm transportowych. W publikacji omówiono elementy konstrukcyjne podatku od towarów i usług w Polsce, scharakteryzowano specyfikę rozliczeń krajowych w VAT dla firm transportowych, a także przedstawiono procedurę rozliczeń krajowych w podatku od wartości dodanej na przykładzie Firmy Transportowej XXX.

Badania zostały przeprowadzone na podstawie stosownej dokumentacji wszelkich transakcji opodatkowanych VAT, które zaszły w wyżej wymienionej firmie w miesiącu marcu 2017 r. Przeprowadzone badania wykazały mnogość czynników wpływających na prawidłowe rozliczenie w podatku od towarów i usług, w firmach świadczących usługi transportu krajowego. Ich znajomość i właściwe stosowanie ma bardzo duży wpływ, aby poprawnie rozliczyć się z urzędem skarbowym oraz prowadzić księgi podatkowe zgodnie z przepisami prawa.

Słowa kluczowe: transport, podatek naliczony VAT, podatek należny VAT.

JEL Class: K34.

Artykuł powstał na podstawie niepublikowanej pracy licencjackiej.

WPROWADZENIE

Jeden z podatków pośrednich, który opłacany jest przez każdego obywatela – konsumenta nosi nazwę podatku od towarów i usług, zwanym również VAT, czy też podatku od wartości dodanej. Znajomość przepisów krajowych oraz międzynarodowych dotyczących VAT jest konieczna między innymi ze względu na rosnącą z roku na rok globalizację. W dzisiejszych czasach wiele osób decyduje się na założenie własnej działalności gospodarczej. Wzrost zakładanych przedsiębiorstw widoczny jest między innymi w branży transportowej. Przedsiębiorcy z reguły współpracują z innymi krajowymi firmami. Transakcjom krajowym zawierany na rynku towarów i usług towarzyszy bezwzględnie podatek od wartości dodanej, który powinien być prawidłowo rozliczony przez każdego podatnika do tego zobowiązanego.

Celem pracy jest identyfikacja czynników, które mają wpływ na prawidłowość rozliczeń krajowych w podatku od wartości dodanej dla firm transportowych. W artykule omówiono elementy konstrukcyjne podatku od towarów i usług w Polsce, scharakteryzowano specyfikę rozliczeń krajowych w VAT dla firm transportowych oraz przedstawiono procedurę rozliczeń krajowych w podatku od wartości dodanej na przykładzie Firmy Transportowej XXX. Artykuł kończy dokładne wskazanie czynników wpływających na prawidłowe rozliczenie podatku od towarów i usług w przypadku transportu krajowego.

Praca obejmuje stan prawny na dzień 31 marca 2017 roku.

1. ELEMENTY KONSTRUKCYJNE PODATKU OD WARTOŚCI DODANEJ W POLSCE

Określenie „podatek VAT” pochodzi od angielskiego zestawienia słów Value Added Tax, co w języku polskim oznacza dokładnie: podatek od wartości dodanej. W rzeczywistości spotykamy się również z nazywaniem VAT-u podatkiem od towarów i usług (ang. Goods and Services Tax) [Thuronyi 1996: 4].

Podatek od wartości dodanej stanowi główne źródło dochodów państwa. Po raz pierwszy w Polsce podatek ten został uregulowany prawnie na mocy ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r., która w życie weszła z dniem 5 lipca 1993 r. [Dz.U. 1993, nr 11, poz. 50 z późn. zm.]. Przystąpienie do Unii Europejskiej zmusiło polskiego ustawodawcę do dostosowania polskiego prawa podatkowego do prawa UE, w wyniku czego powstała nowa ustawa z dnia 11 marca 2004 o podatku od towarów i usług, zwana dalej ustawą o VAT [Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.]. Podatek od wartości dodanej jest daniną o pośrednim charakterze, należącym do grupy podatków obrotowych [Olchowicz (red.) 2010: 26–29], który pełni cztery podstawowe funkcje [www3]: fiskalną, regulacyjną, informacyjną oraz stymulacyjną.

Do zasad, które muszą być bezwzględnie przestrzegane przez państwa członkowskie UE zaliczamy [www2]: powszechność opodatkowania, zachowanie warunków konkurencji, faktyczne opodatkowanie konsumpcji, unikanie podwójnego opodatkowania, neutralność oraz wielofazowość.

Polski ustawodawca w przepisach podatkowych dokładnie określił, jakie działania podlegają opodatkowaniu podatkiem od wartości dodanej. Przedmiotem opodatkowania podatkami istniejącymi w polskim systemie podatkowym nazywamy wszelkie działania dotyczące faktycznych lub prawnych zdarzeń, które skutkują odpowiedzialnością podatnika za powstałe zobowiązania finansowe [Sowa 2014: 140, dostęp: 10.12. 2016]. Dokładny zakres czynności, które opodatkowane są podatkiem od wartości dodanej znajdziemy w art. 5 ustawy o VAT. Zgodnie ze wskazanym przepisem prawnym do czynności opodatkowanych VAT zaliczymy [Art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.]: odpłatną dostawę towarów oraz odpłatne świadczenie usług na terytorium kraju, eksport towarów, import towarów na terytorium kraju, wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów za wynagrodzeniem na terytorium kraju, a także wewnątrzwspólnotową dostawę towarów.

Regulacje prawne określają również, które podmioty muszą rozliczyć się z VAT. Zakres podmiotowy opodatkowania podatkiem od wartości dodanej został uregulowany w art. 15–17 ustawy o VAT. Wszelkie czynności podlegają opodatkowaniu tylko i wyłącznie wtedy, gdy wykonane zostaną przez podmiot będący jednocześnie ich podatnikiem [Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 24 kwietnia 2007 r., sygn. akt I FSK 603/06], czyli osobę fizyczną, która samodzielnie prowadzi przedsiębiorstwo, a także osobę prawną bądź jednostkę, która osobowości prawnej nie posiada [Art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.] (tzw. ogólna klasyfikacja podatników). Szczególna kategoria podatników podatku od towarów i usług została zawarta w art. 16–17 ustawy o VAT.

Ważne w podatku od wartości dodanej jest rozróżnienie istoty VAT naliczonego oraz VAT należnego. Podatkiem VAT należnym nazywamy taki podatek, który widnieje na fakturach własnych, wystawionych na skutek dostaw dóbr bądź świadczenia usług przez dany podmiot gospodarczy. Podatek VAT naliczony, jest to ta część ceny brutto, która została wyodrębniona w oryginalnych dokumentach potwierdzających nabycie dóbr bądź usług przez danego podatnika [Sowa 2014: 148, dostęp: 10.12.2016]. Podatek ten nie jest przychodem dla podmiotu sprzedającego dobro lub usługę.

Bardzo duże znaczenie dla prawidłowego rozliczenia podatku ma moment powstania obowiązku podatkowego, który jest wyznacznikiem terminu zapłaty VAT oraz decyduje o zastosowaniu odpowiedniego kursu walutowego przy przeliczaniu wartości z faktury wyrażonych w obcych walutach na polskie złote i na odwrót. Zgodnie z zasadą ogólną, obowiązek podatkowy powstaje w chwili

dostarczenia towarów bądź wykonania usługi. Dokładne objaśnienia dotyczące zasad ustalania momentu powstania obowiązku podatkowego zawarte są w kolejnych ustępach artykułu 19a ustawy o VAT [Art. 19a ust. 2–12 ustawy z dnia 11 marca 2004 r..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.].

Powstanie stanu prawnego, jakim jest wyznaczenie chwili powstania obowiązku podatkowego jest równoznaczne z ustaleniem podstawy opodatkowania od danej, podlegającej opodatkowaniu transakcji oraz powstaniem możliwości skorzystania z odliczenia podatku po stronie nabywcy [Krywan 2016c: 24]. Pełna definicja podstawy opodatkowania została przedstawiona przez polskiego ustawodawcę w art. 29a. ustawy o VAT. Zgodnie z tym przepisem, podstawą opodatkowania nazwiemy to, co jest równoważnością zapłaty, którą usługobiorcy, nabywcy czy też inne podmioty przekazały lub przekazażą danemu dostawcy dóbr lub usługodawcy z tytułu sprzedaży.

Warunkiem prawidłowego rozliczenia się z VAT jest przeliczenie wartości z faktur wystawionych przez zagranicznych kontrahentów, które wyrażone są w obcej walucie, zgodnie z zasadami uregulowanymi przepisami prawa. Przeliczanie na polskie złote odbywa się na podstawie art. 31a ust.1 ustawy o podatku od towarów i usług [Art. 31a ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. ..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.]. Ustawodawca określił, że kwota z otrzymanej przez krajowego usługobiorcę faktury powinna zostać przeliczona na polską walutę zgodnie ze średnim kursem walut ogłoszonym przez Narodowy Bank Polski (zwany dalej NBP) na ostatni dzień roboczy, który poprzedza dzień powstania obowiązku podatkowego bądź dzień zapłaty przez usługobiorcę części lub całości należności przed powstaniem obowiązku podatkowego.

Zaraz po ustaleniu podstawy opodatkowania VAT należy ustalić właściwą stawkę VAT, która obejmuje dane dobro lub usługę. Konieczna jest znajomość odpowiednich stawek podatku dla danych towarów lub usług obowiązujących w polskim systemie podatkowym. Stawki obowiązujące w 2017 r. w Polsce uregulowane są w ustawie o VAT w art. 41 wraz z dokładnym określeniem, jakie dobra i usługi każda ze stawek obejmuje. W polskim systemie prawnym występują takie stawki jak: 23%, 8%, 5%, 0%.

Zobowiązanie podatkowe dla podatku od wartości dodanej wylicza się jako różnicę pomiędzy podatkiem należnym a podatkiem naliczonym za dany okres rozliczeniowy, którym jest miesiąc bądź kwartał. Ogólne oraz szczególne zasady odliczania reguluje art. 86 oraz art. 86a ustawy o VAT. Zgodnie z zasadą ogólną, tylko zarejestrowani oraz czynni podatnicy mają prawo do obniżenia wartości podatku należnego o wartość podatku naliczonego. Konieczne jest także, aby VAT naliczony przy zakupie dóbr bądź usług był ściśle związany z czynnościami opodatkowanymi podatkiem od wartości dodanej. Odliczenie za dany okres rozliczeniowy odpowiedniej kwoty podatku naliczonego przysługuje jedynie w oparciu o oryginały otrzymanych faktur i ich duplikatów oraz na podstawie

dokumentów celnych. Zgodnie z podstawową zasadą odliczenia VAT naliczonego powinno dokonać się w rozliczeniu za okres, w którym powstał obowiązek podatkowy (dotyczący nabycia/importu towarów/usług przez podatnika). Możliwe jest wystąpienie dwóch sytuacji: powstanie dodatniej bądź ujemnej różnicy między podatkiem VAT należnym a naliczonym. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z kwotą zobowiązania podatkowego, które musi zostać uiszczony do budżetu państwa. W drugim przypadku zaś powstaje nadwyżka podatku naliczonego i w zależności od preferencji podatnika – nadwyżka ta może zostać przekazana na rachunek podatnika bądź potrącana od podatku należnego w kolejnych okresach [www1].

Bycie podatnikiem podatku od wartości dodanej wiąże się z posiadaniem licznych praw i obowiązków. Wśród obowiązków wymienić można m.in. konieczność rejestracji podatnika oraz ewidencjonowanie i dokumentowanie czynności, które opodatkowane są podatkiem od wartości dodanej. Do praw VAT-owca zaliczyć możemy możliwość odwrotnego obciążenia podatkiem od towarów i usług.

Zarejestrowanie się jako podatnik VAT polega na wypełnieniu i złożeniu deklaracji VAT-R w urzędzie skarbowym. Z chwilą złożenia w urzędzie skarbowym deklaracji VAT-R przedsiębiorca jest określany mianem „podatnika VAT czynnego”, zaś przedsiębiorca, który może, ale nie jest zobligowany do rejestracji jest nazywany „podatnikiem VAT zwolnionym”.

Następnym obowiązkiem, jaki należy do podatników czynnych podatku od wartości dodanej jest prowadzenie ewidencji służących poprawnemu rozliczaniu VAT, a przede wszystkim – ustaleniu wysokości powstałego zobowiązania podatkowego. Służą temu dwa typy rejestrów: rejestr VAT zakupu oraz rejestr VAT sprzedaży [Lanzarowicz, dostęp: 19.12.2016]. Przepisy prawa podatkowego nie określają konkretnych wzorów ewidencji oraz wytycznych co dokładnie powinno się w nich znaleźć [Dyszy 2014: 109]. Podstawowe wytyczne dotyczące ewidencji VAT znajdziemy w art. 109 oraz art. 110 ustawy o VAT. W ewidencjach VAT nie wykazuje się czynności nieopodatkowanych, zwolnionych z opodatkowania podatkiem od wartości dodanej, a także tych czynności, od których prawo do odliczenia VAT naliczonego nie przysługuje [Dyszy 2014].

Kolejnym obowiązkiem podatników VAT jest dokumentowanie transakcji zakupu i sprzedaży dóbr i usług. Z terytorialnego punktu widzenia przepis zawarty w art. 106a ustawy o VAT określa przedmiotowy zakres obowiązku, jakim jest wystawianie faktur. Faktura VAT jest najważniejszym dokumentem. Podatnicy są zobowiązani do wystawiania faktur sprzedaży swoich towarów i usług. Faktury mogą być przekazywane zarówno w formie papierowej, jak i elektronicznej.

Obowiązkiem podatnika jest także przechowywanie dokumentów (faktur), które są związane z rozliczeniem VAT do czasu, kiedy upłynie termin dezaktywacji zobowiązania podatkowego.

Ostatnim z obowiązków, które zostało nałożone przez Ministerstwo Finansów na określone przedsiębiorstwa jest wysyłanie drogą elektroniczną tzw. raportów JPK_VAT. Następuje to przy użyciu Jednolitego Pliku Kontrolnego, którym nazywamy zbiór danych o danym podmiocie gospodarczym, występującej w postaci systemu informatycznego. Pozwala on na comiesięczny eksport danych przedsiębiorstwa, umożliwiając administracji szybszą weryfikację podatników, szybsze przeprowadzanie czynności sprawdzających i kontrolnych oraz szybsze potwierdzanie prawidłowości rozliczeń. Struktura JPK_VAT dotyczy ewidencji VAT zakupów i sprzedaży. Obowiązek jej przekazywania dotyczy dużych przedsiębiorców, MSP, a także od 1 stycznia 2018 r. – mikro przedsiębiorców.

Ustawodawca obok licznych obowiązków wskazał również prawa, jakie przysługują polskim podatnikom. Procedura, w której obowiązek rozliczania z podatku od towarów i usług jest przerzucany z sprzedawcy na kupującego, określany jest mianem odwrotnego obciążenia lub Reverse charge. Podatnicy VAT nabywający dobra objęte odwrotnym obciążeniem muszą sami naliczyć podatek od towarów i usług. VAT naliczany jest od wartości, która jest wykazana na fakturze i traktuje się ją jako wartość netto. Wielkość podatku w deklaracji VAT wykazuje się zarówno po stronie sprzedaży, jak i po stronie zakupu. Dzięki temu transakcja ta jest zupełnie neutralna dla nabywcy, pod względem podatku od wartości dodanej [Kostrzycka, dostęp: 14.12.2016].

Podatek od towarów i usług może być rozliczany następującymi metodami [Kostrzycka, dostęp: 14.12.2016]: kasową, kwartalną, miesięczną. Przyporządkowanie danej metody do podmiotu zależne jest od wielkości prowadzonej działalności gospodarczej.

Pierwszy ze sposobów rozliczania VAT, jakim jest metoda kasowa, dostępny jest jedynie dla tzw. „małych podatników”. Zgodnie z przepisem ustawy, obowiązek podatkowy powstaje w dniu uzyskania całości bądź części zapłaty (gdy dokonana jest dostawa dóbr lub usług na rzecz podatnika VAT czynnego) bądź w dniu uzyskania całości bądź części zapłaty, jednak nie później niż 180. dnia od momentu dostarczenia dobra lub usługi (gdy dokonana jest dostawa dóbr lub usług na rzecz podatnika niebędącego podatnikiem VAT czynnym) [Art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. ..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.]. Podatnikom stosującym metodę kasową przysługuje prawo do odliczenia VAT naliczonego nie wcześniej niż w trakcie rozliczenia za okres, w którym została dokonana przez podatnika zapłata za nabyte dobra i usługi [Art. 86 ust. 10e ustawy z dnia 11 marca 2004 r. ..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.].

Decyzja tzw. małych podatników o rozliczaniu się drugim ze sposobów, zwanym metodą kwartalną, nie powoduje modyfikacji ogólnych zasad powstawania obowiązku podatkowego czy też odliczania podatku naliczonego. Wybór tej metody skutkuje koniecznością zapłaty przez podatnika podatku należnego oraz prawem do obniżania tego podatku o VAT naliczony na zasadach ogólnych [Szwęch, dostęp: 16.12.2016]. Obowiązkiem małych podatników, którzy wybrali kwartalną metodę rozliczeń z podatku od towarów i usług jest składanie formularza VAT – 7K do 25. dnia miesiąca, następującego po każdym kolejnym kwartale rozliczeniowym [Szwęch, dostęp: 16.12.2016].

Stosując ostatnią z metod rozliczania z VAT, czyli metodę miesięczną (tzw. rozliczenie na zasadach ogólnych), czynności prowadzące do powstania obowiązku podatkowego są rozliczane w terminach miesięcznych.

Jednym z podstawowych obowiązków podatnika VAT jest składanie deklaracji w zakresie podatku od wartości dodanej. Zawarte są w nich informacje bardzo istotne dla organów podatkowych. Rozliczenia wykazywane w deklaracjach pozwalają określić kwotę podatku, którą należy uiścić do Urzędu Skarbowego bądź wielkość nadwyżki VAT naliczonego nad podatkiem należnym. Podstawowymi, składanymi regularnie formularzami dla podatku od wartości dodanej są VAT – 7 oraz VAT – 7K [Krywan 2016b: 20–21].

Ustawodawca daje podatnikom prawo do zadecydowania o kwocie nadwyżki VAT naliczonego nad VAT należnym. Do sposobów zadysponowania nadwyżką należą [Krywan 2016a: 183]: zwrot całości nadwyżki na rachunek bankowy podatnika, przeniesienie całości nadwyżki do rozliczenia w następnym okresie lub zwrot części nadwyżki na rachunek bankowy podatnika wraz z przeniesieniem pozostałej części do rozliczenia w kolejnym okresie. Podatnik może się spodziewać zwrotu przysługującej mu nadwyżki w ciągu 60 dni, licząc od dnia złożenia w US właściwej deklaracji [Art. 87 ust.1 pkt 2 ustawy z dnia 11 marca 2004 r..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.].

2. SPECYFIKA ROZLICZEŃ KRAJOWYCH W PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG DLA FIRM TRANSPORTOWYCH

Zgodnie z artykułem 5 ustawy o VAT jednym z przedmiotów opodatkowanych podatkiem od wartości dodanej jest odpłatne świadczenie usług [Art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.]. Do tej grupy zaliczamy m.in. usługi transportu drogowego towarów. Świadczenie usług tego typu podlega bezwzględnie opodatkowaniu VAT.

Biorąc pod uwagę kwestię terytorialności VAT, świadczenie wszelkich usług drogowego transportu towarów w Polsce, których miejscem rozpoczęcia

i zakończenia świadczenia usługi jest terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, opodatkowane są również w Polsce.

Ustalenie podstawy opodatkowania podatkiem od towarów i usług z tytułu świadczenia usług krajowego transportu drogowego towarów nie różni się od sposobu, w jakim ustala się podstawę do opodatkowania VAT-em pozostałych towarów czy usług. Dokładna definicja podstawy opodatkowania podatkiem od wartości dodanej została zawarta w artykule 29a ust.1 ustawy o VAT [Art. 29a ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.].

Ustalenie odpowiedniej stawki VAT dla drogowych usług transportowych świadczonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie budzi żadnych wątpliwości. Usługi takie objęte są podstawową stawką VAT – 23% [Olchowicz i in. 2015: 166].

Zakres podmiotowy w zakresie opodatkowania VAT w przypadku krajowego transportu drogowego towarów zgodny jest z zasadami ogólnymi zawartymi w art.15 ust.1 ustawy o VAT.

W przypadku świadczenia krajowych usług transportu drogowego, ustalenie momentu powstania obowiązku podatkowego VAT dokonuje się zgodnie z zasadami ogólnymi i szczególnymi określonymi w przepisach prawa. Ustalenie chwili, w której usługa transportowa może zostać uznana za wykonaną, należy do obowiązku stron biorących udział w transakcji.

Stroną transakcji, która jest odpowiedzialna za wywiązanie się z obowiązku podatkowego jest podmiot świadczący usługę transportu drogowego towarów, czyli firma transportowa [Zubrzycki 2015: 322]. Zasadniczo obowiązek podatkowy musi zostać uregulowany przez sprzedawcę usług wraz z upływem ostatniego dnia miesiąca bądź kwartału, kiedy dana usługa transportowa została wykonana [Zubrzycki 2015: 323].

Dla celów rozliczenia się z urzędem skarbowym niezbędne jest posiadanie wszystkich faktur poświadczających zakup bądź sprzedaż usługi transportowej. To w nich zawarte są najważniejsze dane dotyczące transakcji, czyli stawka oraz wysokość VAT. Polski ustawodawca w artykule 106i ust. 1–2 ustawy o VAT określił ogólnie obowiązujące warunki oraz zasady wystawiania faktur VAT, które dotyczą także świadczenia usług transportowych [Art. 106i ust. 1 i 2 ustawy z dnia 11 marca 2004 r..., Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.]. Obowiązkiem usługodawcy jest wystawienie faktury nie później niż do 15. dnia miesiąca występującego po miesiącu, w którym miało miejsce świadczenie usługi [Zubrzycki 2015: 322]. Zakazane jest wystawianie faktur dotyczących świadczenia usług transportowych w terminie wcześniejszym niż 30 dni przed otrzymaniem całości bądź części należności (przed wykonaniem usługi) oraz wcześniej niż 30 dni przed wykonaniem danej usługi [Zubrzycki 2015: 323].

Podmioty wykonujące odpłatne świadczenie usług transportu drogowego, obowiązane są do prowadzenia stosownych ewidencji VAT w celu sporządzania prawidłowych zeznań podatkowych zgodnie z art. 109 oraz art. 110. Zasady odliczania podatku naliczonego VAT oraz zasady zwrotu jego nadpłaty, w przypadku świadczenia krajowych usług zawarte zostały w ustawie o VAT. Ustawodawca nie zawarł w przepisach ustawy żadnych wyjątków dotyczących świadczenia usług na terytorium Polski, dlatego też podatnik chcący skorzystać z prawa do obniżenia VAT należnego oraz zwrotu nadwyżki VAT naliczonego powinien odnieść i stosować się do przepisów ogólnych.

3. IDENTYFIKACJA CZYNNIKÓW WPŁYWAJĄCYCH NA ROZLICZENIE KRAJOWYCH TRANSAKCI W PODATKU OD WARTOŚCI DODANEJ NA PRZYKŁADZIE FIRMY TRANSPORTOWEJ XXX

Badania prowadzące do identyfikacji czynników wpływających na prawidłowość rozliczeń krajowych transportu towarów w podatku od wartości dodanej zostały przeprowadzone w Firmie Transportowej XXX. Użyto fikcyjnej nazwy przedsiębiorstwa w celu ochrony danych dotyczących jednostki. Analizie poddane zostały faktury VAT sprzedaży wystawione przez badany podmiot, potwierdzające świadczenie usług transportu drogowego towarów. W celu dokładnego pokazania sposobu rozliczenia z VAT w firmie transportowej stworzono hipotetyczne faktury VAT zakupów, ewidencje VAT oraz deklaracje, które jednostka powinna złożyć do właściwego urzędu skarbowego. Do zastosowanych metod badawczych należą analiza dokumentów oraz wywiad swobodny przeprowadzony z właścicielem przedsiębiorstwa XXX.

Sporządzona analiza obejmuje okres miesięczny – marzec 2017 roku.

3.1. Rozliczenia krajowe w VAT na przykładzie firmy transportowej XXX

Firma XXX jest podmiotem, posiadającym aktywny status na rynku krajowych usług transportowych w zakresie przewozu towarów. Działalność gospodarcza XXX obejmuje swym działaniem terytorium Polski. Wszelkie operacje gospodarcze mające miejsce w przedsiębiorstwie XXX są ewidencjonowane za pomocą Podatkowej Księgi Przychodów i Rozchodów (tzw. KPiR). Firma XXX jest czynnym płatnikiem VAT (tzw. VAT-owcem). Pierwszym obowiązkiem, z którego musiał wywiązać się właściciel XXX, aby stać się czynnym podatnikiem VAT było złożenie tzw. zgłoszenia rejestracyjnego, przy pomocy formularza VAT-R do naczelnika właściwego urzędu skarbowego.

Badaniu zostaną poddane dokumenty zgromadzone przez Firmę XXX świadczącą usługi w zakresie krajowego transportu drogowego towarów. Wszelkie rozliczenia podatku od towarów i usług w Firmie Transportowej XXX odbywają się na podstawie faktur VAT sprzedaży usług oraz faktur VAT zakupu dóbr i usług. W celu zbadania sposobu rozliczeń w podatku od wartości dodanej w Firmie XXX użyję wystawionych przez nią dwóch faktur VAT sprzedaży oraz hipotetycznych faktur VAT zakupu, wystawionych w miesiącu marzec 2017 r. Jednostka, w ramach rozliczenia z podatku od wartości dodanej jest obowiązana do sporządzania ewidencji VAT (zawierającej rejestr VAT sprzedaży oraz rejestr VAT zakupu) oraz składania w terminach miesięcznych deklaracji VAT-7. Badania zostały przeprowadzone odrębnie dla transakcji sprzedażowych i zakupowych.

3.1.1. ANALIZA TRANSAKCI SPRZEDAŻOWYCH

Jednym z czynników wpływających na poprawne rozliczenie podatku od towarów i usług jest ustalenie właściwej stawki VAT. Usługa transportu drogowego towarów świadczona na terytorium Polski objęta jest 23% stawką VAT.

W celu ustalenia kolejnych czynników, mających wpływ na poprawność rozliczenia z VAT konieczne jest przeanalizowanie transakcji sprzedaży, które zaszły w badanym przedsiębiorstwie. Pierwsza z transakcji poddana badaniu dotyczyła świadczenia usługi transportowej na trasie Sochaczew–Zgierz, zaś kolejna usługa świadczona została na trasie Tychy–Kraków–Dąbrowa Tarnowska.

Pierwsza z transakcji sprzedaży usług w miesiącu marcu dotyczyła transportu na trasie Sochaczew–Zgierz. Usługa ta została potwierdzona wystawieniem przez XXX faktury VAT numer 13/3/2017. Dokument został sporządzony 10 marca 2017 r. Wystawiający fakturę zaznaczył na niej sposób płatności, jakim jest przelew w terminie do 24 kwietnia 2017 r. Bardzo ważnym elementem świadczenia usług transportowych jest wskazanie terminu dostawy, co pozwala na ustalenie momentu powstania obowiązku podatkowego. W przypadku faktury za usługę na trasie Sochaczew–Zgierz termin dostawy przypadał na 10 marca 2017 r., co wskazuje, że obowiązek podatkowy za świadczenie tej usługi powstał dokładnie tego samego dnia, czyli 10 marca. Świadczący daną usługę transportową oczekiwał w zamian otrzymanie wynagrodzenia o wartości brutto 492 zł, na którą składa się: 400 zł wartości netto za przewóz towarów oraz 23% VAT w kwocie 92 zł, stanowiący podatek należny dla firmy transportowej.

Następna, poddana badaniu transakcja dotyczyła transportu towarów na trasie Tychy–Kraków–Dąbrowa Tarnowska. Świadczenie tej usługi zostało potwierdzone fakturą nr 35/03/2017, wystawionej w dniu 17 marca 2017 roku.

Obowiązek podatkowy za świadczenie tej usługi powstał dokładnie wraz z dniem 15 marca 2017 roku. Za wykonanie usługi transportowej, XXX oczekiwał od nabywcy wynagrodzenia w wysokości brutto 738 zł płatnego przelewem w terminie do 1 maja 2017 r. Wartość netto za usługę na trasie Tychy–Kraków–Sochaczew wynosiła 600 zł, zaś należny VAT od tej kwoty wyniósł 138 zł.

Kolejnym elementem wpływającym na rozliczenie w prawidłowy sposób podatku od towarów i usług jest ustalenie miejsca świadczenia usług, a co za tym idzie – miejsca opodatkowania zaistniałych transakcji. Każda z faktur dotyczyła świadczenia usług wyłącznie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zatem opodatkowane są w Polsce, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Nie jest możliwe ustalenie wysokości podatku należnego VAT, gdy nie została ustalona właściwa podstawa opodatkowania. Podstawę opodatkowania w miesiącu marzec Firma XXX może obliczyć, jako sumę wartości netto z wszystkich wystawionych faktur VAT sprzedaży:

$$400 \text{ zł} + 600 \text{ zł} = 1\,000 \text{ zł}$$

Podstawa opodatkowania dotycząca świadczonych usług transportowych przez XXX wyniosła w miesiącu marcu 1000 zł. Znając już podstawę opodatkowania oraz stawkę, jaka obejmuje świadczenie krajowych usług transportu drogowego towarów możemy ustalić wysokość podatku należnego. Obliczenie podatku należnego we właściwy sposób determinuje prawidłowe rozliczenie z VAT. Obliczenia VAT należnego możemy dokonać dwojako. Pierwszym ze sposobów wyliczenia VAT należnego jest pomnożenie podstawy opodatkowania przez właściwą stawkę VAT, co powinno wyglądać następująco:

$$1000 \text{ zł} * 23\% = 230,00 \text{ zł}$$

Drugim ze sposobów wyliczenia wielkości VAT należnego do zapłaty w urzędzie skarbowym jest zsumowanie wyliczonych kwot podatku z faktur VAT sprzedaży. Obliczenie podatku należnego w Firmie XXX drugim sposobem powinno wyglądać następująco:

$$92 \text{ zł} + 138 \text{ zł} = 230,00 \text{ zł}$$

Przeprowadzone obliczenia wskazują, że podatek należny za miesiąc marzec, do zapłaty we właściwym urzędzie skarbowym w Firmie XXX wynosi 230,00 zł.

3.1.2. ANALIZA TRANSAKCJI ZAKUPOWYCH

Badana jednostka nie udzieliła dokładnych informacji dotyczących podatku naliczonego. W celu ustalenia czynników związanych z podatkiem naliczonym wpływających na rozliczenie VAT przyjęto hipotetyczne transakcje. Założono, że Firma XXX dokonywała w miesiącu marcu 2017 r. zakupów, które dały jej z tego tytułu prawo do odliczenia podatku naliczonego. Dotyczyły one kolejno: zakupu paliwa do samochodów ciężarowych oraz przejazdu samochodami ciężarowymi po płatnych drogach krajowych.

Pierwszą z analizowanych transakcji jest zakup paliwa do samochodów ciężarowych. Otrzymana w związku z tą transakcją faktura zbiorcza została wystawiona 31 marca 2017 r. Paliwo opodatkowane jest 23% stawką VAT, co zostało zaznaczone w otrzymanym dokumencie. Wartość netto za zakup paliwa w miesiącu marcu 2017 r. wynosiła 7 150,00 zł, kwota VAT 1 644,50 zł, zaś wartość brutto 8 794,50 zł.

Następnie poddano analizie nabytą usługę przejazdu samochodami ciężarowymi po płatnych drogach krajowych. Otrzymana w związku z tą transakcją faktura zbiorcza została wystawiona 31 marca 2017 r. Otrzymana faktura VAT zakupu dostarcza wszystkich niezbędnych informacji potrzebnych do rozliczenia podatku od wartości dodanej w związku z tą transakcją. Przejazd po drogach krajowych opodatkowany został stawką podstawową VAT – 23%. Wartość netto za przejazd drogami krajowymi w miesiącu marcu 2017 r. wynosi 2 100,00 zł, kwota VAT 483,00 zł, zaś wartość brutto 2 583,00 zł.

W przypadku dokonywania zakupów, dających Firmie XXX prawo do odliczenia podatku naliczonego, ważnym czynnikiem jest prawidłowe obliczenie wysokości, zapłaconego przy dokonywanych zakupach, podatku naliczonego. Na podstawie powyższych danych dotyczących wykonanych zakupów Firmy XXX możemy obliczyć łączną wartość podatku naliczonego, sumując wartości podatku z faktur:

$$1\,644,50\text{ zł} + 483,00\text{ zł} = 2\,127,50\text{ zł}$$

Wielkość podatku naliczonego obliczymy również jako iloczyn sumy wartości netto z faktur zakupowych i odpowiadającej im stawki VAT:

$$(7\,150\text{ zł} + 2\,100\text{ zł}) * 23\% = 9\,250,00\text{ zł} * 23\% = 2\,127,50\text{ zł}$$

3.1.3. PRZEDSTAWIENIE SZCZEGÓLNYCH CZYNNIKÓW WPŁYWAJĄCYCH NA ROZLICZENIE PODATKU OD WARTOŚCI DODANEJ W FIRMIE TRANSPORTOWEJ XXX

Wszystkie transakcje podlegające opodatkowaniu VAT powinny zostać odnotowane zarówno w ewidencji VAT sprzedaży, jak i ewidencji VAT zakupu. Regularne i zgodne z rzeczywistością prowadzenie ewidencji VAT determinuje prawidłowość w rozliczeniu podatku od wartości dodanej za dany okres.

Kolejnym etapem w prawidłowym rozliczeniu Firmy Transportowej z podatku od wartości dodanej jest ustalenie, czy za miesiąc marzec powstało zobowiązanie podatkowe, które skutkować będzie zapłatą nadwyżki VAT należnego nad naliczonym do właściwego urzędu skarbowego, czy też powstanie nadpłata VAT. W tym celu należy odjąć wielkość podatku naliczonego z faktur zakupu od podatku należnego z faktur sprzedaży w następujący sposób:

$$230,00 \text{ zł} - 2\,127,50 \text{ zł} = -1\,897,50 \text{ zł}$$

Ujemny wynik informuje nas o powstaniu nadwyżki podatku naliczonego nad VAT należnym. W takim przypadku, za miesiąc marzec 2017 r. powstała nadpłata w wysokości 1 897,50 zł, która powinna zostać Firmie XXX zwrócona. W Firmie XXX nie powstało zobowiązanie podatkowe za miesiąc marzec.

Ważnym czynnikiem przy rozliczaniu z VAT jest wybranie metody rozliczania z tego właśnie podatku. Właściciel przedsiębiorstwa transportowego XXX na samym początku prowadzenia działalności zdecydował na stosowanie miesięcznej metody rozliczania z VAT, zwanej również rozliczaniem na zasadach ogólnych. W związku z tym podatnik musi rozliczać wszelkie czynności prowadzące do powstania obowiązku podatkowego w terminach miesięcznych. W związku z decyzją o rozliczaniu się z VAT na zasadach ogólnych Firma XXX jest obowiązana do składania co miesiąc deklaracji VAT-7. Dokładny termin składania formularza VAT-7 upływa wraz z 25 dniem miesiąca, następującego po miesiącu, w którym obowiązek podatkowy z tytułu podatku od towarów i usług powstał. W badanym przypadku, Firma XXX jest obowiązana do złożenia w terminie do 25 kwietnia 2017 r. deklaracji VAT-7 uwzględniając na niej wielkość podatku należnego i naliczonego z faktur za miesiąc marzec 2017 r. Podatnik wypełniając formularz VAT-7 powinien na samym wstępie uzupełnić dane Firmy XXX oraz miesiąc i rok, którego dotyczy wypełniana deklaracja. Następnie, zgodnie z mającymi miejsce w marcu 2017 r. transakcjami zakupowymi i sprzedażowymi powinien uzupełnić formularz (rysunek 1).

Prawidłowe wypełnienie zeznania VAT-7 utwierdza nas, że z tytułu transakcji opodatkowanych VAT doszło do wystąpienia nadpłaty VAT naliczonego nad VAT należnym. Podatnik zdecydował, aby całość nadpłaty VAT została mu zwrócona na rachunek bankowy Firmy XXX. Takim sposobem, płatnik w ciągu

Rozliczenie z podatku od wartości dodanej jedynie na pozór sprawia wrażenie skomplikowanego. Należy jednak zapoznać się ze wszystkimi czynnikami wpływającymi na prawidłowe rozliczenie, aby zrozumieć istotę podatku od wartości dodanej i sposób jego funkcjonowania w polskim systemie podatkowym. Chęć samodzielnego rozliczania z VAT wiąże się z koniecznością ciągłego śledzenia wszelkich zmian przepisów podatkowych oraz regulacji.

Tabela 1. Czynniki wpływające na prawidłowe rozliczenie podatku od towarów i usług w przypadku

	Transport krajowy- Firma transportowa XXX
Usługodawca	Polski podatnik
Usługobiorca	Podatnik z Polski
Rejestracja VAT UE	Nie dotyczy
Dokumentacja świadczonych usług	Faktury VAT, Międzynarodowe Listy Przewozowe CMR
Termin fakturowania	Do 15. dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym powstał obowiązek podatkowy
Ewidencjonowanie transakcji VAT	Tak- prowadzenie ewidencji VAT sprzedaży oraz ewidencji VAT zakupu
Przedmiot opodatkowania	Świadczenie usług transportowych
Miejsce świadczenia usług	Terytorium Polski
Miejsce opodatkowania usług	Polska
Moment powstania obowiązku podatkowego	Dzień rozładunku towaru- data dostawy na fakturach VAT sprzedaży
Podstawa opodatkowania	Suma wartości netto z faktur VAT sprzedaży usług
Przeliczanie faktur walutowych na polskie złote	Nie dotyczy
Stawka VAT	Stawka podstawowa- 23%
Podatek należny	Tak- wysokość podatku należnego obliczana jako iloczyn podstawy opodatkowania oraz stawki VAT 23%
Prawo do odliczenia podatku naliczonego	Przysługuje (za nabyte towary/ usługi na terytorium Polski, związane z prowadzoną działalnością gospodarczą)
Podatek naliczony	Wysokość podatku naliczonego obliczana jako sumę iloczynów łącznej wartości netto z wszystkich faktur VAT zakupu oraz odpowiadających im stawek VAT
Zobowiązanie podatkowe	Może powstać, gdy podatek należny będzie większy od podatku naliczonego
Deklaracje	Dla celów rozliczenia podatku od towarów i usług należy prawidłowo wypełnić deklarację VAT- 7 do 25. dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym obowiązek podatkowy powstał

Źródło: opracowanie własne.

BIBLIOGRAFIA

- Dyszy W., 2014, *Transport – opodatkowanie transportu i spedycji 2014*, Forum Doradców Podatkowych, Kraków 2014.
- Kostrzycka B., <http://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-odwrotne-obciazenie-a-sprzedaz-zakupionych-towarow> [dostęp: 14.12.2016]
- Krywan T., *Jak rozliczyć VAT od importu usług*, https://rip.rachunkowosc.com.pl/jak_rozliczyc_vat_od_importu_uslug.
- Krywan T., 2016a, *VAT 2016 cz. 1*, „Dziennik Gazeta Prawna”, Warszawa.
- Krywan T., 2016b, *VAT 2016 cz. 2*, „Dziennik Gazeta Prawna”, Warszawa.
- Krywan T., 2016c, *VAT rozliczenia w praktyce*, „Dziennik Gazeta Prawna”, Warszawa.
- Lazarowicz A., <http://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-rejestr-sprzedazy-i-zakupu-vat> [dostęp: 19.12.2016]
- Olchowicz I., Felis P., Jamróży M., Szlęzak- Matusiewicz J., 2015, *VAT w działalności gospodarczej*, Difin SA, Warszawa.
- Sowa B., 2014, *Przedsiębiorstwo jako podatnik podatku od towarów i usług (VAT)*, „Modern Mangament Review”, vol. XIX, 21 (1/2014), <http://doi.prz.edu.pl/pl/pdf/zim/107> [dostęp: 10.12.2016].
- Szwęch A., <http://ksiegowosc.infor.pl/poradniki/1395,6,Jak-wybrac-metode-rozliczania-VAT.html> [dostęp: 16.12.2016].
- Thuronyi V., 1996, *Tax Law Design and Drafting. Value-Added Tax*, „International Monetary Fund”, vol. 1,
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz.U. 2004, nr 54, poz. 535, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym, Dz.U. 1993, nr 11, poz. 50 z późn. zm.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 24 kwietnia 2007 r., sygn. akt I FSK 603/06.
- Zubrzycki J., 2015, *Leksykon VAT 2015*, tom 2, Oficyna Wydawnicza UNIMEX, Wrocław.
- [www1] <http://www.finanse.mf.gov.pl/pp/niezbednik-podatnika/vat> [dostęp: 12.12.2016]
- [www2] *Nowa dyrektywa VAT (1) – Naczelne zasady systemu podatku VAT w VI dyrektywie i nowej dyrektywie VAT*, http://www.podatki.biz/artykuly/8_74.htm [dostęp: 05.12.2016]
- [www3] *Podatki*, <http://serwisfinansowy.net> [dostęp: 05.12.2016]

FACTORS INFLUENCING THE SETTLEMENT OF DOMESTIC TRANSACTIONS IN VALUE ADDED TAX IN TRANSPORT COMPANIES

Abstract

This article was written in connection with many problems of taxpayers with the correct settlement of value added tax. These problems result, among other things, from the frequent changes in tax regulations, the continuous development of the transport industry in Poland and the expansion into foreign markets.

The aim of the thesis is to identify the factors influencing the correctness of domestic settlements in value added tax for transport companies. The publication discusses the structural elements of the goods and services tax in Poland, characterizes the specificity of domestic settlements in VAT for transport companies and presents the procedure of domestic settlements

in value added tax on the example of Transport Company XXX. The studies were carried out on the basis of the relevant documentation of all VAT transactions that took place in the above mentioned company in March 2017. The conducted research revealed a multitude of factors affecting the correct settlement of goods and services tax in companies providing domestic transport services. Their knowledge and proper application has a very large impact to correctly settle accounts with the Tax Office and keep tax books in accordance with the law

Keywords: transport, input VAT, output VAT.

Przyjęto/Accepted: 25.11.2018
Opublikowano/Published: 23.12.2018

PRANIE PIENIĘDZY W ŚWIETLE REGULACJI FINANSOWYCH

Tomasz Jaszek

Wydział Finansów i Prawa
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Streszczenie

Proceder prania pieniędzy zalicza się do kategorii przestępstw o charakterze gospodarczym. Skala tego zjawiska stanowi temat wielu dyskusji i rozważań na arenie międzynarodowej. Światowe organizacje takie jak OECD czy FATF podejmują liczne inicjatywy wobec realnego zagrożenia dla rynku finansowego. Efektem współpracy międzynarodowej jest opracowanie przez Unię Europejską istotnej regulacji prawnej, rozpoznawanej jako Dyrektywa AML IV, którą państwa członkowskie obowiązane są wprowadzić do krajowego porządku prawnego. Konceptem unijnej regulacji jest wzmocnienie spójności oraz wiarygodności sektora finansowego Wspólnoty. Także w Polsce zostały opracowane rozwiązania prawno-instytucjonalne, których zamysłem jest skuteczne i efektywne zwalczanie procesu prania pieniędzy. Celem niniejszego artykułu jest przegląd polskich rozwiązań regulacyjnych mających na celu przeciwdziałanie procederowi prania pieniędzy.

Słowa kluczowe: pranie pieniędzy, AML/CFT, przestępstwo gospodarcze, nadużycie, oszustwo, instytucja obowiązana.

JEL Class: K4, K29.

WPROWADZENIE

Przestępczość gospodarcza występuje w każdym państwie na świecie. Nie sposób przeoczyć także licznych afer finansowych, związanych z podatkami i rajami podatkowymi. Proces optymalizacji podatkowej sam w sobie nie jest zły, jednakże coraz częściej wykorzystywany jest do prania pieniędzy przez podmioty prowadzące działalność niezgodną z literą prawa. Problem ten jest o tyle istotny, ponieważ wpływa na stabilność gospodarki, a także na poziom bezpieczeństwa danego kraju. W proceder prania pieniędzy zaangażowane są również liczne instytucje finansowe, które muszą podejmować coraz bardziej zdecydowane działania mające na celu przeciwdziałanie temu zjawisku. Przeciwdziałanie, jak i inicjatywy o charakterze prewencyjnym, są możliwe do realizacji dzięki współpracy instytucji i organów nie tylko na szczeblu krajowym, lecz także na poziomie międzynarodowym.

Nie pozostawia jednak wątpliwości potrzeba wyodrębnienia tej przestępczości z pozostałych kategorii, z uwagi na jej istotę o charakterze społeczno-ekonomicznym, a zwłaszcza uwarunkowania. Ewolucja przestępczości gospodarczej oraz jej stopień skomplikowania pod względem podmiotowym i przedmiotowym uniemożliwia stworzenie jednej, ogólnej i uniwersalnej definicji przestępczości gospodarczej [Wilk 2012: 14]. Oktawia Górniok słusznie podkreśla jej trwałą i uniwersalną charakter, z uwagi na zależności między sposobem i uwarunkowaniami danej społeczności a kryminalizacją poszczególnych zachowań ekonomicznych. Warto przy tym zaznaczyć, że niektóre części składowe systemu gospodarczego, względnie branże gospodarki, są szczególnie kryminogenne [Wójcik 2008: 21]. Przestępczość gospodarcza jest w swej istocie niebywale skomplikowana, ale jak twierdzi Karol Schneider, „wydaje się być dość bezpiecznym sposobem zdobywania w nielegalny sposób pieniędzy, ponieważ rozbój i kradzież to od wieków znane przejawy działalności przestępczej”. Ta patologia gospodarcza nie przejawia się zatem w szczególnie brutalnych, kryminalnych zachowaniach, lecz raczej czymś innym, co określa się jako przestępczość dokonywaną przez osoby w tzw. białych kołnierzykach. Wprawdzie przestępczość gospodarcza jest marginalnym zachowaniem, to jednak zawsze znajdzie się osoba, która zechce szybciej osiągnąć ponadprzeciętne rezultaty. Natomiast zupełnie odmienne procesy występują w przypadku funkcjonowania zorganizowanych grup przestępczych.

1. POJĘCIE PRANIA PIENIĘDZY

Za miejsce powstania procederu prania pieniędzy uznaje się Chicago, w którym to mieście działała mafia pod przywództwem Al Capone. W latach dwudziestych ubiegłego wieku, jego grupa przestępcza osiągała znaczne dochody z pro-

dukcji alkoholu. Prowadzona działalność miała legalny charakter handlowo-usługowy. Wkrótce grupa przestępcza przejmowała kontrole nad cukierniami, sklepami spożywczymi, ale przede wszystkim skupiła się na rynku pralni. To właśnie w pralniach dochodziło do „prania pieniędzy”, polegającego na tym, że do codziennych przychodów dodawano większe sumy, w celu legalizacji pieniędzy pochodzących z nielegalnych i nieuczciwych źródeł. W tym okresie zjawisko prania pieniędzy było bardzo rzadkie, stąd zdarzenia takie nie były klasyfikowane jako niezależny rodzaj działalności [Wójcik 1997: 31].

Pomimo krótkiej historii terminologii, zjawisko prania pieniędzy sprowadzające się do przestępczej działalności motywowanej finansowym zyskiem posiada relatywnie długą historię. Ów proceder nie jest nowym zjawiskiem wśród przestępstw godzących w pewność obrotu finansowego. W ciągu zaledwie ostatnich kilkunastu lat, termin „prania pieniędzy” wszedł do potocznego języka w większości krajów świata. Warto podkreślić, iż po raz pierwszy posłużono się tym terminem już po I wojnie światowej w Stanach Zjednoczonych [Gruszczyński 2014: 8], a jesienią 1984 r. na łamach szwajcarskiej prasy ukazano takie sformułowania, jak: czyszczenie, pracz lub pranie pieniędzy [Gruszczyński 2014].

Ukształtowane w latach dwudziestych XX wieku [Lilley 2006: 19] zjawisko prania pieniędzy nie wyróżnia się jednorodną definicją. Występuje ono w każdym kraju na świecie i w związku z postępującą globalizacją staje się sporym problemem transgranicznym o negatywnych skutkach dla społeczeństwa i gospodarki. Cechą tego zjawiska jest zatem jego wymiar społeczno-finansowy, co implikuje potrzebę analizy nie tylko przez środowisko prawnicze, lecz także przez ekonomistów [Gołębiewska 2014: 23]. Etymologia słowa wywodzi się z wykorzystania do omawianego procederu form aktywności gospodarczej charakteryzujących się szybkim, rzeczywistym przepływem gotówki, na przykład pralni, restauracji, kasyn [Chodnicka 2011: 120]. Termin „pranie pieniędzy” ma liczne synonimy, do których można zaliczyć [Gołębiewska 2014: 24]:

- wybielanie,
- czyszczenie,
- czarne pieniądze,
- czarny rynek.

W Europie, prawna definicja tego zjawiska została określona w Dyrektywie 2015/849 Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu. W niniejszym akcie prawnym, mającym znaczenie dla Europejskiego Obszaru Gospodarczego, za pranie pieniędzy uznaje się następujące czyny popełnione umyślnie [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2015/849, art. 1 ust. 2]:

– konwersję lub przekazywanie mienia, ze świadomością, że pochodzi ono z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności, w celu ukrywania lub zatajania nielegalnego pochodzenia tego mienia albo udzielenia pomocy osobie, która bierze udział w takiej działalności, dla umożliwienia jej uniknięcia konsekwencji prawnych takiego działania,

– ukrycie lub zatajenie prawdziwego charakteru mienia, jego źródła, miejsca położenia, rozporządzania nim, przemieszczania, własności lub praw do mienia, ze świadomością, że mienie to pochodzi z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności,

– nabycie, posiadanie lub korzystanie z mienia, ze świadomością w momencie jego otrzymania, że mienie to pochodzi z działalności o charakterze przestępczym lub z udziału w takiej działalności,

– udział lub współdziałanie w popełnieniu, usiłowanie popełnienia, jak też pomocnictwo, podżeganie, ułatwianie oraz doradzanie przy popełnieniu czynów określonych w powyższych punktach.

Podobną definicję można znaleźć w polskim ustawodawstwie, która opiera się o powyższe założenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady.

2. RYZYKO I SKUTKI PRANIA PIENIĘDZY

Czyszczenie i legalizacja dochodów mających nielegalne źródło pochodzenia, stały się w XX wieku na tyle widocznym problemem, iż międzynarodowe organizacje i rządy wielu państw były zainteresowane znacznym ograniczeniem lub całkowitą eliminacją tego procederu. Proces prania pieniędzy, jego powszechność i wykorzystanie przez organizacje przestępcze przyczyniły się do powstania wielu zagrożeń dla życia gospodarczego i bezpieczeństwa finansowego wielu krajów. Wybielanie pieniędzy może mieć destabilizujący wpływ na funkcjonowanie gospodarek poszczególnych krajów, gdy dochody z działalności przestępczej stanowią równowartość rocznego PKB danego kraju. W kontekście możliwych zakłóceń gospodarczych krajów na świecie, pranie pieniędzy może powodować zakłócenia w systemie fiskalnym, pojawianie się korumpowania pracowników instytucji obowiązanych, naruszanie zasad uczciwej konkurencji, a nawet przejmowanie niektórych sektorów gospodarki przez zorganizowane grupy przestępcze [Gołębiewska 2014: 55]. Proceder prania pieniędzy, przez wzgląd na rozmiar w globalnej gospodarce, może zagrażać w istotny sposób instytucjom finansowym, powodując utratę zaufania społecznego do instytucji finansowych. Spoglądając na efekty prania pieniędzy można dostrzec, iż przyczyniają się one do umocnienia gospodarczego grup przestępczych oraz mogą stanowić niezbędne wsparcie dla działalności terrorystycznej, w konsekwencji czego powstaje realne zagrożenie utrzymania bezpieczeństwa społeczeństwa

danego kraju na właściwym poziomie. Zasadniczo można posłużyć się stwierdzeniem Magdaleny Hryniewickiej [2014: 319], iż pranie pieniędzy to takie czynności, które mają na celu ukrycie prawdziwego źródła pochodzenia nielegalnych dochodów, a w konsekwencji nadanie im cech legalnego pochodzenia.

Działające w Polsce organizacje, będące jednocześnie instytucjami obowiązującymi, w myśl ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowania terroryzmu [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216], które chcą sprostać wymaganiom wynikającym z oczekiwań społecznych i środowisk interesariuszy oraz takich zmian jak utrzymanie prestiżu, reputacji firmy czy dostosowaniu się do konsekwencji procesów globalizacji, powinny nieustannie doskonalić systemy zarządzania ryzykiem, w tym ryzykiem prania pieniędzy.

Instytucje obowiązane, a wśród nich instytucje finansowe, w procesach zarządzania ryzykiem powinny prowadzić analizę wielu aspektów wynikających z prowadzonej działalności biznesowej w licznych obszarach działań rynkowych, społecznych, środowiskowych i etycznych [Gołębiewska 2014: 35]. Nawiązując do stwierdzenia autorki publikacji *Zarządzanie zmianami*, warto zapamiętać, że „efektem doskonalenia organizacji w zakresie zarządzania ryzykiem jest uodpornienie organizacji na zakłócenia” [Masłyk-Musiał 2002: 8]. Ocena efektywności zarządzania ryzykiem prania pieniędzy oraz wskazanie istotnych elementów wpływających na poprawę funkcjonowania organizacji i międzynarodowego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy w odniesieniu do wartości etycznych jest zagadnieniem niezwykle interesującym. Proces ten stanowi aktualnie nowy nurt badań w obszarze zarządzania systemami bezpieczeństwa ekonomicznego i społecznego oraz nauk o zarządzaniu.

Oszacowanie skali zjawiska prania pieniędzy jest niezwykle trudne. Warto zauważyć, że problem ten nie dotyczy jedynie Polski, lecz ma on charakter międzynarodowy. Z szacunków Międzynarodowego Funduszu Walutowego wynika, iż koszty prania pieniędzy i związanych z tym zjawiskiem przestępstw wynosi od 2 do 5% światowego PKB [Soto 2014: 11]. Eksperci z Kanady szacują z kolei skalę zjawiska na 5–15 mld dolarów rocznie, a w Wielkiej Brytanii za pomocą brytyjskich instytucji finansowych roczna kwota pranych pieniędzy oscyluje w granicach 15 mld funtów brytyjskich [Hryniewicka 2014: 323–324].

Jak wynika z Raportu o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku, największe straty dla budżetu państwa występują w wyniku przestępstw gospodarczych [Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 r.: 143], które liczone są w miliardach złotych. Nielegalna działalność gospodarcza wpływa także negatywnie na sektor prywatny poprzez bezpośrednie zmniejszenie dochodów oraz spadek konkurencyjności w związku z rozwojem szarej strefy czy zaniżaniem kosztów działalności przez podmioty gospodarcze funkcjonujące i prowadzące swoją działalność z naruszeniem prawa. Przestępstwa te naruszają również interesy uczestników obrotu gospodarczego przez zakłócanie uczciwej konkurencji.

Zasięg procederu prania pieniędzy nie jest ograniczony do granic danego państwa, lecz osiąga charakter zjawiska międzynarodowego. Skutki legalizacji środków pieniężnych pochodzących z niedozwolonych źródeł obejmują swoim zasięgiem praktycznie cały świat, a zorganizowane grupy przestępcze wykształciły w ramach swoich struktur zdolność do funkcjonowania w otaczającym je środowisku z coraz większym natężeniem, szczególnie podczas występowania zjawisk kryzysowych. Mechanizm prania pieniędzy w ujęciu transgranicznym polega na transferze znacznych sum pieniędzy z państwa, w którym uzyskano dochody z nielegalnego źródła, do krajów, których systemy prawne umożliwiają konwersję brudnych pieniędzy na dochody legalne. Kraje sprzyjające legalizacji nielegalnych dochodów określane są mianem rajów podatkowych [Hryniewicka 2014: 318]. Przestępstwa tego rodzaju są efektem rozwoju nowych technologii informatycznych, do których dostęp ma zarówno sektor usług finansowych i organy skarbowe, ale także osoby dokonujące przestępstw finansowych.

Pranie pieniędzy przyczynia się do utraty stabilności makroekonomicznej kraju. Środki związane z działalnością przestępczą charakteryzują się wysoką płynnością, wywołując w przypadku krajów rozwijających się zauważalne wahania kursów walutowych, agregatów pieniężnych czy poziomu cen [Chodnicka 2015: 70]. Napływ do gospodarki środków pochodzących z nielegalnej działalności skutkuje także jej drenażem wynikającym z ich spekulacyjnego charakteru oraz krótkookresowych inwestycji. Część środków finansowych pochodzących z prania pieniędzy i pozostających do dalszego finansowania nielegalnej działalności o charakterze przestępczym, nie pojawia się w oficjalnych statystykach dotyczących zarządzania zmiennymi makroekonomicznymi, takimi jak stopy procentowe, podaż pieniądza, inflacja czy kursy walut [Chodnicka 2015: 71]. Konsekwencją jest zniekształcenie danych potrzebnych do właściwego prowadzenia polityki ekonomicznej. Ponadto, pranie pieniędzy wywołuje negatywne efekty w przepływie kapitału. Szczególnie kraje o rozwiniętych rynkach finansowych są podatne na zagrożenie wynikające z napływu środków z nielegalnych źródeł celem ich legalizacji. Pranie pieniędzy niesie za sobą wiele negatywnych i niekorzystnych skutków dla gospodarki i społeczeństwa. Patrycja Chodnicka [2015] odwołując się do badań Peter'a Quirk'a podkreśla, że legalizacja dochodów pochodzących z nielegalnej działalności powoduje powstanie zagrożenia dla systemu finansowego wielu krajów.

Kraje, które wdrożyły mało restrykcyjne rozwiązania prawne mające na celu podjęcie działań przeciwko procederowi prania pieniędzy, mogą być narażone na sankcje ze strony kluczowych partnerów gospodarczych. Państwa ułatwiające pranie pieniędzy nie dostosowują się do ogólnościowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania temu zjawisku. Skutkiem celowego niedopasowania przepisów do powszechnie obowiązujących może być ograniczony dostęp do środków finansowych.

3. POLSKIE ROZWIĄZANIA LEGISLACYJNE DOTYCZĄCE ZWALCZANIA PROCEDERU PRANIA PIENIĘDZY

Upadek systemu centralnego planowania oraz położenie geograficzne na szlaku tranzytowym pomiędzy Europą Zachodnią a krajami byłego Związku Radzieckiego to tylko jedne z wielu pobudek rozwoju zjawiska prania pieniędzy w Polsce. Z przeprowadzonych badań statystycznych wynika, iż po 1989 roku nastąpił dwudziestoprocentowy wzrost przestępczości, a polskie banki zostały uznane za depozytariuszy środków finansowych klientów z Rosji i Afryki Zachodniej [Chodnicka 2015: 126]. Polska stała się atrakcyjnym miejscem czyszczenia pieniędzy dla mafii włoskich, rosyjskich i kolumbijskich, które legalizowały tanio i bezpiecznie nielegalne środki pieniężne. Rocznie przez Polskę przepływało w ten sposób od 3 do 9 miliardów dolarów [Bieniek 2010: 190]. Do dnia 12 października 1994 roku w polskim systemie prawnym nie pojawił się żaden przepis karny, który przewidywałby odpowiedzialność za tzw. pranie pieniędzy. Nie oznaczało to bezkarności za podejmowanie działań niezgodnych z literą prawa. Do momentu uchwalenia artykułu 5 Ustawy o ochronie obrotu gospodarczego, skazanie sprawców prania pieniędzy następowało w oparciu o art. 215 uchyłonego Kodeksu karnego [Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94] bądź art. 252 tegoż kodeksu. Powyższe przepisy nie były jednak skuteczne wobec wszystkich przestępców, bowiem nie obejmowały możliwości ścigania w szczególności pracowników instytucji obowiązanych za wprowadzenie do obrotu środków, które pochodziły z przestępstwa, nawet gdyby dokonano tego nieumyślnie. Mimo obowiązku zachowania należytej staranności przez pracownika instytucji obowiązanej, który powinien według swojej najlepszej wiedzy, powziąć podejrzenie o nielegalnym pochodzeniu środków [Kaczmarek 2016: 69], również nie było możliwości podjęcia odpowiednich kroków prawnych wobec takiego pracownika.

16 grudnia 1991 roku Rzeczpospolita Polska podpisała ze Wspólnotami Europejskimi oraz Państwami Członkowskimi w Brukseli Układ Europejski, dotyczący współpracy ekonomicznej oraz międzynarodowego dialogu politycznego. Zgodnie z art. 68, Polska została zobowiązana do dążenia osiągnięcia w obecnym i przyszłym ustawodawstwie jednolitości w odniesieniu do regulacji istniejącego ustawodawstwa we Wspólnocie. Dodatkowo, w art. 85 ust. 1 niniejszego dokumentu, ustanowiono potrzebę podjęcia wszelkich działań o charakterze prewencyjnym, mających na celu skuteczne utrudnienie bądź całkowite uniemożliwienie wykorzystania systemu finansowego do legalizacji dochodów z nielegalnej działalności, zwłaszcza pochodzących z przestępstw narkotykowych. Aby zrealizować powyższe zadania, w art. 85 ust. 2 wskazano na potrzebę współpracy o charakterze administracyjno-technicznym w celu wypracowania

stosownych norm przeciwko zjawisku prania pieniędzy oraz wszelkiej współpracy międzynarodowej w celu implementacji przyjętych norm przez Wspólnotę Europejską i Państwa Członkowskie, a także przez organizacje międzynarodowe, takie jak Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (ang. *Financial Action Task Force*) [Dz.U. 94.11.38].

Podpisanie Układu Europejskiego oznaczało w praktyce przyjęcie i wdrożenie późniejszych postanowień zawartych w Dyrektywach 91/3083EWf, 2001/97/WE oraz 2005/60/WE [Dz.U. 94.11.38].

Trzymając się chronologicznego porządku, pierwsza inicjatywa skierowana przeciwko praniu pieniędzy w Polsce postulowała nałożenie 75% podatku dochodowego na osoby, które poniosły znaczne wydatki, a ich legalne pochodzenie nie zostało udowodnione. 23 grudnia 1988 roku weszła w życie ustawa o działalności gospodarczej [Dz.U. 1994, nr 126, poz. 615; stan prawny na dzień: 27.05.2018 r.], która nałożyła na podmioty gospodarcze obowiązek do dokonywania rozliczeń transakcji z wykorzystaniem banków, w przypadku przekroczenia określonych limitów. Rozwiązanie to utrzymano w ustawie z dnia 19 listopada 1999 roku prawo o działalności gospodarczej [Dz.U. 1999, nr 101, poz. 1178; stan prawny na dzień: 27.05.2018 r.].

Za początki ustawodawstwa polskiego w zakresie obejmującym przeciwdziałanie praniu pieniędzy, uważa się rok 1989, kiedy to uchwalono ustawę Prawo Bankowe [Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939; stan prawny na dzień: 27.05.2018 r.]. Na jej podstawie wydano zarządzenie nr 16/92 Prezesa Narodowego Banku Polskiego [Dz.Urz. NBP, nr 9, poz. 20] dotyczące zasad postępowania banków w przypadku ujawniania okoliczności, które wskazywałyby na lokowanie dochodów bądź mienia pochodzącego pośrednio lub bezpośrednio z przestępczej działalności. Na mocy tego zarządzenia, banki zostały zobligowane do dokonywania identyfikacji klientów, którzy wykonywali operacje wpłaty gotówkowej o limicie transakcyjnym wynoszącym 20 000 PLN oraz transakcji uznanych za podejrzone. Ponadto, banki zobowiązane zostały do opracowania, wdrożenia i realizowania wewnętrznych przepisów dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy. W praktyce oznaczało to obowiązek powiadomienia właściwej prokuratury o podejrzeniach zaobserwowania zjawiska prania pieniędzy. W zarządzeniu prezesa NBP po raz pierwszy posłużono się sformułowaniem „pranie pieniędzy”, a także wyróżniono transakcje bankowe mogące stanowić podstawę tego zjawiska. Głównym celem zarządzenia było stworzenie warunków, które umożliwiłyby organom wymiaru sprawiedliwości wykorzystanie informacji oraz pomocy banków. Dokument ten określał pojęcie prania pieniędzy oraz wprowadzał rejestr wszystkich stron transakcji. Konsekwencją całości wydania zarządzenia jest realizacja funkcji pomocniczej w stosunku do przepisów karnych [Chodnicka 2015: 127]. Regulację tą uważa się za początkowy etap

przystosowywania przepisów prawnych obowiązujących w Polsce do wymogów stawianych przez Unię Europejską.

Kolejnym dokumentem w zakresie regulacji dotyczących przeciwdziałania legalizacji dochodów pochodzących z nielegalnej działalności było Zarządzenie nr C/2/I/94 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 17 stycznia 1994 roku w sprawie przeciwdziałania wykorzystaniu działalności jednostek organizacyjnych Narodowego Banku Polskiego do wykonywania czynności mających na celu ukrycie pochodzenia środków pieniężnych z przestępstwa lub mających związek z przestępstwem. Powyższe zarządzenie zostało wydane w oparciu o art. 53 ust. 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 roku o Narodowym Banku Polskim [Dz.U. 1989, nr 4, poz. 22; stan prawny na dzień: 27.05.2018 r.], który dotyczył m.in. [Chodnicka 2015: 127]:

- możliwości oraz potrzeb analizowania rejestrów z uwzględnieniem identyfikacji transakcji podejrzanych,
- zasad rejestracji wpłat,
- zasady przeprowadzania kontroli obejmującej sprawdzenie poprawnego funkcjonowania jednostek organizacyjnych,
- identyfikacji klientów.

W tym samym okresie miały miejsce przygotowania dotyczące kształtowania się przepisów prawnych, których celem było określenie odpowiedzialności karnej za dokonywanie legalizacji dochodów pochodzących z pierwotnej działalności niezgodnej z literą prawa. Zapis dotyczący tego problemu został opisany po raz pierwszy w ustawie z dnia 12 października 1994 roku o ochronie obrotu gospodarczego [Dz.U. 1994, nr 126, poz. 615] oraz zmianie niektórych przepisów prawa karnego, w których ustawodawcy zdecydowali się na wprowadzenie katalogu przestępstw.

Następną regulacją prawną odnoszącą się do zjawiska prania pieniędzy był Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 roku. W wersji obowiązującej do dnia 23 czerwca 2001 roku, kodeks ten rozróżniał osobę sprawcy z podziałem na przestępstwo źródłowe i główne. Wykładnia prawa prowadziła jednak do wniosku, iż niemożliwe jest, aby sprawca przestępstwa głównego był jednocześnie sprawcą przestępstwa źródłowego, z którego pochodzą nielegalne dochody.

Ustawa o ochronie obrotu gospodarczego została uchylona dnia 1 września 1998 roku dzięki Przepisom wprowadzającym Kodeksu karnego. Badania przeprowadzone w okresie 1995–1997 przez prokuratury apelacyjne pokazują niepokojące statystyki dotyczące przeprowadzonych spraw, co budzi uzasadnione wątpliwości co do skuteczności tej ustawy. Otóż, w tym okresie miały miejsce 54 sprawy, z czego w [Chodnicka 2015: 128]:

- 20 sprawach odmówiono wszczęcia postępowania,
- 17 spraw umorzono,
- 14 spraw było w toku,

– 3 sprawy zakończyły się aktami oskarżenia wniesionymi do sądu, z czego 2 z 3 zakończyło w drodze wyroku.

Niska skuteczność tej ustawy oraz wysokie koszty jej stosowania i wdrożenia dowodziły jej rażącej nieskuteczności.

Owczesna Komisja Papierów Wartościowych zobowiązała uchwałą z listopada 1995 roku podmioty prowadzące działalność jako biura maklerskie, do implementacji przepisów mających na celu podjęcie stosownych działań mających na celu zwalczanie legalizacji dochodów mających źródło w działalności niezgodnej z prawem.

Kolejnym dokumentem w polskim systemie prawnym jest ustawa Prawo bankowe z 1997 roku, a zwłaszcza art. 106 ust. 1 tej ustawy. Przepis ten nałożył na banki obowiązek podjęcia zadań, mających na celu przeciwdziałanie wykorzystywaniu funkcji banku do ukrywania wszelakich działań o charakterze przestępczym. Wynika z tego, iż w razie zaistnienia okoliczności, o których mowa w art. 106 ust. 1 ustawy Prawo bankowe, banki otrzymały od ustawodawcy konkretne wytyczne postępowania, które zostały określone w art. 106 ust. 5 niniejszego aktu prawnego. Na mocy tego przepisu, Komisja Nadzoru Bankowego ustalała w drodze uchwały ściśle określony tryb postępowania banków w sytuacjach, o których mowa w art. 166 oraz art. 299 Kodeksu karnego, a także wysokość, kwoty i warunki rejestru podejrzanych transakcji.

Pojawienie się w polskim systemie prawnym ustawy z dnia 16 listopada 2000 roku o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu znacząco wpłynęło na kształt polskiego ustawodawstwa w omawianej dziedzinie. Regulacja ta zmodyfikowała kształt art. 106 ustawy Prawo bankowe w zakresie trybu postępowania banków w sytuacji prania pieniędzy, ustalenia wysokości kwoty oraz warunków prowadzenia rejestru gotówkowych wpłat powyżej określonej kwoty, a także danych o osobach dokonujących wpłaty i na rzecz których wpłata została dokonana. Ponadto, implementacja niniejszego aktu prawnego rozszerzyła przedmiotowy zakres regulacji odnoszących się do przeciwdziałania praniu pieniędzy i stała się kluczowym uzupełnieniem art. 299 Kodeksu karnego.

Przedmiotowy zakres ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu odnosi się zarówno do wymiaru karnego, jak i przeciwdziałania praniu pieniędzy. Obszerny, jednakże zamknięty katalog podmiotów obowiązkanych, jest zgodny z Zaleceniami FATF, dyrektywami i wynikami badań, które zostały przeprowadzone w Stanach Zjednoczonych. Z wyników tych badań wynika, że aż 55 zawodów i profesji jest zaangażowanych w proceder prania pieniędzy. Wśród nich jest wiele uznanych zawodów, m.in. adwokaci, lekarze, właściciele kantorów wymiany walut czy też jubilerzy [Bieniek 2010: 225].

Niejednokrotnie nowelizowana ustawa przeszła największe zmiany pod wpływem ustawy z dnia 25 czerwca 2009 roku o zmianie ustawy o przeciwdzia-

łaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Nowelizacja miała za zadanie dostosować przepisy ustawy do europejskich standardów, zapewnić stosowanie aktów prawa w obszarze przeciwdziałania finansowaniu terroryzmu, a zwłaszcza względem Zaleceń FATF. Ustawodawca miał także na celu dopasowanie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu do potrzeb dotyczących efektywnego przeciwdziałania implementacji do obrotu finansowego majątkowych wartości mających źródło w nielegalnych bądź nieujawnionych działalnościach. Zamiarem regulatora było także dostosowanie tytułu ustawy oraz stosowanej terminologii w zakresie dotyczącym prania pieniędzy do wykorzystywanej terminologii na arenie międzynarodowej, a w szczególności państw Unii Europejskiej.

4. INSTYTUCJONALNE ROZWIĄZANIA W POLSCE

System przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu tworzą zasadniczo trzy instytucje [www1]:

- Generalny Inspektor Informacji Finansowej,
- instytucje obowiązane¹,
- jednostki współpracujące².

Od 1995 roku w Polsce opracowywano różne koncepcje umiejscowienia agendy zajmującej się przeciwdziałaniem praniu pieniędzy. Do połowy 1998 roku największą popularnością wyróżniał się projekt powołania Państwowej Agencji Informacji Finansowej będącej centralnym organem administracji państwowej. Jesienią tego roku podjęto próbę utworzenia jednostki organizacyjnej, której efektem stało się Krajowe Centrum Informacji Kryminalnej. W jego strukturze znajdował się Wydział Informacji Finansowej, który miał realizować funkcje agendy współpracującej z instytucjami finansowymi oraz pozafinansowymi w zakresie zwalczania procederu prania pieniędzy. W 1999 roku jednostka ta została ostatecznie rozwiązana [Bieniek 2010: 240].

Na mocy art. 3 ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu został utworzony w 2001 roku Urząd Generalnego Inspektora Informacji Finansowej. Przepis ten definiuje GIIF jako organ administracji rządowej adekwatny do podejmowania działań polegających na zapobieganiu wprowadzaniu do obrotu finansowego nielegalnych wartości majątkowych. GIIF

¹ Katalog instytucji obowiązanych znajduje się w Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 2, pkt 1.

² Organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz inne państwowe jednostki organizacyjne, Komisja Nadzoru Finansowego, Narodowy Bank Polski i Najwyższa Izba Kontroli [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 2, pkt 8].

jest centralnym elementem krajowego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Generalny Inspektor jest podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów. Przewodniczący Rady Ministrów powołuje i odwołuje wyznaczoną osobę na to stanowisko na wniosek ministra właściwego do spraw instytucji finansowych. Wykonuje swoje zadania przy pomocy wyodrębnionej jednostki organizacyjnej ze struktury Ministerstwa Finansów.

Zadania GIIF polegają m.in. na gromadzeniu, przetwarzaniu, uzyskiwaniu i analizowaniu informacji, a także podejmowaniu działań, których celem jest przeciwdziałanie wprowadzaniu wartości majątkowych z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł do obrotu finansowego [Dz.U. 2000, nr 116, poz.1216, art. 4]. Gromadzone informacje pochodzą od instytucji obowiązanych zgodnie z przepisami ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu i są wprowadzane do bazy danych bądź przechowywane w wersji elektronicznej lub papierowej [Hara i in. 2013a]. Do zadań GIIF należy także rozpoczynanie procedury wstrzymywania transakcji, wobec których zachodzi podejrzenie, iż mają powiązania z praniem pieniędzy lub środki te pochodzą z szarej strefy. W wyniku otrzymania zawiadomienia od instytucji obowiązanej, w ciągu 24 godzin od jego wpływu GIIF może żądać wstrzymania realizacji podejrzonej transakcji lub blokady rachunku na okres 72 godzin po spełnieniu przesłanek wynikających z art. 18 ust. 1 ustawy [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216; Hara i in. 2013b]. W wyniku realizacji tych zadań, tworzone jest zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, które następnie przedstawiane jest uprawnionym organom [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 18, 18a, 19].

Generalny Inspektor sprawuje kontrolę nad instytucjami obowiązany oraz współpracuje z zagranicznymi podmiotami za pośrednictwem Wydziału Współpracy Międzynarodowej. Jako organ wywiadu finansowego gromadzi dane objęte tajemnicą, poza danymi objętymi tajemnicą państwową [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 29], a następnie na pisemny wniosek przekazuje lub może przekazać je uprawnionym podmiotom wymienionych w ustawie [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 32, ust. 1 oraz art. 33]. W stosunku do pozostałych przedmiotów, jakie w świetle przepisów prawnych mogą domagać się udostępnienia tajnych informacji, GIIF podejmuje uznanową decyzję w przedmiocie ich przekazania, w konsekwencji czego bierze na siebie odpowiedzialność za ochronę tychże danych. Dodatkową kompetencją Generalnego Inspektora jest uprawnienie do inicjowania wymiany informacji z podmiotami zagranicznymi.

Podczas realizacji swoich obowiązków, Generalny Inspektor kooperuje z polską jednostką analityki finansowej, którą jest Departament Informacji Finansowej funkcjonujący w Ministerstwie Finansów. Jednostka ta dokonuje weryfikacji przesłanek zawartych w raportach o kwalifikacji transakcji jako podejrzanej o uczestnictwo w procederze prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Następnie gromadzi materiał dowodowy i składa zawiadomienie do proku-

ratury, która wraz z organami ścigania podejmuje właściwe działania zmierzające do postawienia aktu oskarżenia podejrzanym osobom. Z danych posiadanych przez polską jednostkę analityki finansowej korzystają jedynie uprawnione podmioty, m.in. prokuratura oraz organy ścigania [Bieniek 2010: 241].

Ze względu na dużą skalę zjawiska prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu, polska jednostka analityki finansowej współpracuje z zagranicznymi jednostkami, a także uczestniczy w pracach organizacji międzynarodowych, działających w omawianej dziedzinie [www1]:

- Grupy Egmont ds. Jednostek Wywiadu Finansowego,
- Komitetu ds. Zapobiegania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu, określanego także jako Komitet Prewencyjny, oraz unijnej Platformy EU-FIU,
- Specjalnego Komitetu Ekspertów Rady Europy ds. Środków Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy w Krajach Europy Środkowej i Wschodniej – MONEYVAL,
- Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy – FATF,
- Grupy Euroazjatyckiej – EAG.

Generalny Inspektor Informacji Finansowej może nałożyć kary finansowe na instytucje obowiązane, w tym banki, do wysokości 750 000 PLN w przypadku zaniedbania obowiązku [Chodnicka 2015: 168]:

- zakazu współpracy z bankiem fikcyjnym,
- wykonania w terminie wniosku lub zalecenia pokontrolnego,
- rejestracji transakcji oraz przekazywania GIIF dokumentów z zakresu tej transakcji lub przechowywania przez wymagany okres rejestru tych transakcji oraz dokumentów dotyczących tej transakcji,
- stosowania środków bezpieczeństwa finansowego,
- przeprowadzenia analizy ryzyka w celu użycia odpowiednich środków bezpieczeństwa finansowego,
- zapewnienia udziału pracowników w programie szkoleniowym,
- zamrażania wartości majątkowych osoby, podmiotu lub grupy oraz przekazywania informacji w tym zakresie Generalnemu Inspektorowi,
- przechowywania przez wymagany okres dokumentacji przeprowadzonych analiz.

Kary finansowe stanowią dochód budżetu państwa, a podczas kontroli może zostać nałożona tylko jedna kara [Chodnicka 2015: 169]. Istnieje możliwość złożenia odwołania od nałożonej kary w terminie 14 dni od nałożenia do Ministra Finansów. Informacja o nałożonej karze przekazywana jest organowi nadzorującemu – w przypadku banków jest to Komisja Nadzoru Finansowego. Karom podlegają również osoby reprezentujące interesy instytucji obowiązanej w wymiarze pozbawienia wolności do lat 3 [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 35, ust. 1 i 2], chyba że osoba taka działała w sposób nieumyślny, wówczas podlega ona karze grzywny.

Polska podjęła także współpracę z Europolem. Dokonała tego jeszcze jako kraj kandydujący na członka Unii Europejskiej. 3 października 2001 roku Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji podpisał stosowne porozumienie o współpracy z Europejskim Urzędem Policji. Na mocy ustawy z dnia 14 marca 2002 roku o ratyfikacji Umowy między Polską a Europejskim Urzędem Policji o współpracy w zwalczaniu przestępczości, Sejm Rzeczypospolitej wydał Prezydentowi RP stosowne upoważnienie. Porozumienie regulowało możliwe sposoby wymiany oraz przekazywania informacji do Europolu. Umowa zobowiązywała strony do organizacji spotkań kierownictwa polskiego i Europolu, które odbywałyby się przynajmniej raz w roku lub w miarę potrzeb. Współpraca polskiej Policji z Europolem jest możliwa dzięki Biurze Międzynarodowej Współpracy Policji przy Komendzie Głównej Policji. Biuro powstało w dniu 1 stycznia 1994 roku w ramach przekształcenia ówczesnego Krajowego Biura Interpolu. Do zadań Biura należy m.in. realizowanie bezpośredniej koordynacji i współpracy działań między polską Policją oraz innymi organami i uprawnionymi instytucjami do zapobiegania i zwalczania przestępczości a międzynarodowymi formacjami policyjnymi, w celu wspomagania działań o charakterze śledczym i prewencyjnym [Dz.Urz. KGP 2016.13 §18].

Przy GIIF został utworzony na mocy regulacji prawnych Międzyresortowy Komitet Bezpieczeństwa Finansowego, który pełni funkcję opiniodawczą oraz doradczą w zakresie stosowania szczególnych środków ograniczających przeciwko osobom, podmiotom i grupom [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 20d, ust. 5]. W skład Komitetu wchodzi przedstawiciele [Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216, art. 20d, ust. 7] m.in. ministra właściwego do spraw instytucji finansowych, Ministra Sprawiedliwości, Prezesa Narodowego Banku Polskiego czy Generalnego Inspektora.

PODSUMOWANIE

Konieczność podjęcia działań legislacyjnych stanowi kluczowy element całego systemu prawno-instytucjonalnego wobec procederu prania pieniędzy. Polski ustawodawca na przestrzeni wielu lat dokonał licznych modyfikacji przepisów prawnych dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy, jak również zarządzaniu ryzykiem związanym z tym zjawiskiem. Instytucje obowiązane wydają się zatem stanowić istotną funkcję w realizacji założeń regulatora, bowiem to na nich ciąży obowiązek zgłaszania odpowiednim instytucjom informacji o transakcjach podejrzanych o uczestnictwo w praniu pieniędzy bądź finansowaniu terroryzmu. Dzięki tym danym możliwe jest podjęcie próby oszacowania skali zjawiska czyszczenia pieniędzy.

Zjawisko o charakterze przestępczym związanym z praniem pieniędzy nieustannie rozwija się, a przestępcy opracowują coraz to bardziej wyrafinowane metody realizacji działań niezgodnych z prawem, co powinno rozstrzygać o słuszności ściślejszej kooperacji. Działania legislacyjne nie mogą jednak ograniczać się tylko do nowelizacji istniejących przepisów prawnych. Instytucje aktywnie zaangażowane w przeciwdziałanie procederowi prania pieniędzy powinny doskonalić współpracę z instytucjami obowiązanyymi mocą prawa.

Przykładem rozwiązania instytucjonalnego w Polsce jest organ administracji rządowej – Generalny Inspektor Informacji Finansowej, bowiem współpracuje on z międzynarodowymi instytucjami oraz posiada dostęp do szerokiego spektrum informacji objętych niejednokrotnie tajemnicą bankową. Możliwość gromadzenia takich danych jest ważna w odniesieniu do sprawowania funkcji kontrolnych. Kompetencje Generalnego Inspektora pozwalają na efektywną realizację powierzonych zadań, co w dłuższym horyzoncie czasowym z pewnością okaże się skutecznym rozwiązaniem instytucjonalnym w kontekście przeciwdziałania procederowi prania pieniędzy.

BIBLIOGRAFIA

- Bieniek B., 2010, *Pranie pieniędzy w prawie międzynarodowym, europejskim oraz polskim*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Chodnicka P., 2015, *Pranie pieniędzy. Regulacje i ryzyko sektora bankowego*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Chodnicka P., 2011, *Zastosowanie teorii „crying wolf” w procesie wykrywania prania brudnych pieniędzy*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 166.
- Gołębiewska E., 2014, *Pranie pieniędzy. Aspekty etyczne w systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Difin, Warszawa.
- Gruszczyński Z., 2014, *Zjawisko prania brudnych pieniędzy w świetle polskich uregulowań prawnych*, Wyższa Szkoła Gospodarki Krajowej, Kutno.
- Hara M., Kierzyńska R., Kołodziejcki P., 2013a, *Komentarz do art. 4 ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, LexisNexis.
- Hara M., Kierzyńska R., Kołodziejcki P., 2013b, *Komentarz do art. 18 ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, LexisNexis.
- Hryniewicka M., 2014, *Pranie brudnych pieniędzy jako przykład przestępstwa gospodarczego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 4.
- Kaczmarek M., 2016, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy. Krytyczne spojrzenie na taktyczne i prawne aspekty zwalczania prania pieniędzy w Polsce*, Difin, Warszawa.
- Lilley P., 2006, *Brudne interesy*, Onepress, Warszawa.
- Masłyk-Musiał E., 2002, *Zarządzanie zmianami*, „Współczesne Zarządzanie”, nr 1(4), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 r.*, MSWiA.
- Soto L., 2014, *The economic dimension of money laundering*, UIAF.
- Wilk L., 2012, *Przestępczość gospodarcza – pojęcie, przyczyny, sprawy*, „Edukacja Prawnicza”, nr 10(136).

Wójcik J. W., 2008, *Oszustwa finansowe. Zagadnienia kryminologiczne i kryminalistyczne*, Wydawnictwo JWW, Warszawa.

Wójcik J., 1997, *Pranie pieniędzy. Studium prawnokryminologiczne i kryminalistyczne*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń.

[www1] <https://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/giif/system> [dostęp: 22.06.2018].

Akty prawne

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2005/60/WE.

Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94.

Dz.U. 1989, nr 4, poz. 22.

Dz.U. 1994, nr 126, poz. 615.

Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939.

Dz.U. 1999, nr 101, poz. 1178.

Dz.U. 2000, nr 116, poz. 1216.

Dz.U. 94.11.38.

Dz.Urz. KGP 2016.13.

Dz.Urz. NBP Nr 9, poz. 20, *Zarządzenie nr 16/92 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 1 października 1992 r. w sprawie zasad postępowania banków w razie ujawnienia okoliczności wskazujących na lokowanie w banku środków pieniężnych lub innych wartości majątkowych pochodzących lub mających związek z przestępstwem oraz przy dokonywaniu wpłat gotówkowych przekraczających określoną kwotę*

MONEY LAUNDERING IN THE LIGHT OF FINANCIAL REGULATIONS

Abstract

The money laundering class falls under the category of economic crimes. The scale of this phenomenon is the subject of many discussions and deliberations on the international arena. World organizations such as the OECD or FATF undertake numerous initiatives against a real threat to the financial market. The effect of international cooperation is the development by the European Union of a significant legal regulation, recognized as the AML IV Directive, which Member States are obliged to introduce into the national legal order. The concept of EU regulation is to strengthen the cohesion and credibility of the Community financial sector. Also in Poland, legal and institutional solutions have been developed, the intention of which is to effectively and effectively combat the money laundering process. The purpose of this article is to review Polish regulatory solutions aimed at counteracting money laundering.

Keywords: money laundering, AML/CFT, Economic crime, abuse, fraud, obligated institution.

Przyjęto/Accepted: 25.11.2018
Opublikowano/Published: 23.12.2018

DODATEK KWARTALNY

William D. Nordhaus i Paul M. Romer laureaci Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 2018 roku

Lena Grzesiak

Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki

8 X 2018 ogłoszono, że jubileuszową, bo pięćdziesiątą Nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii otrzymają:

- William D. Nordhaus (Yale University) - za „włączenie zmian klimatu do długoterminowej analizy makroekonomicznej” oraz
- Paul M. Romer (New York University) - „za włączenie innowacji technologicznych do długoterminowej analizy makroekonomicznej”.

Tegoroczna Nagroda Nobla w dziedzinie ekonomii uwzględnia dwa obszary, mające wpływ na długookresowy wzrost gospodarczy. Są nimi: technologia, innowacje i klimat. Badania Laureatów, jak zauważa Jajuga, „wychodzą z klasycznego modelu wzrostu Roberta Solowa”. Tak więc, mimo że obaj badacze nigdy nie pracowali ze sobą, to ich badania mają podobny charakter – odnoszą się do długoterminowej analizy makroekonomicznej.

Wybór tych amerykańskich ekonomistów określony został jako „strzał w dziesiątkę” [Jajuga 2018] i „wyśmienity wybór” [Cowen 2018]. Nordhaus stworzył m.in. dynamiczny zintegrowany model klimat–

<http://www.econ.yale.edu/~nordhaus/homepage/homepage.html> [dostęp 24.11.2018]

<https://paulromer.net/wp-content/uploads/2016/03/Paul.jpg> [dostęp 24.11.2018]

gospodarka (ang. DICE, *Dynamic Integrated Climate–Economy model*). Model ten umożliwia szacunek kosztów walki ze zmianami klimatu, zależnie od zakładanego ograniczenia emisji dwutlenku węgla.

Mówi się nawet, że badania Nordhaus mają swój wpływ na naukę nie dzięki temu, że są „czytane”, a dlatego że są „wykonywane” w praktyce [Cowan 2018]. Nordhaus to także – jak zauważył Kwiecień – jeden z pomysłodawców podatków od emisji szkodliwych pyłów [Nobel z ekonomii 2018...].

William Nordhaus jest w środowisku naukowym znany także jako współautor

(razem z Paulem Samuelsonem) jednego z najsłynniejszych podręczników ekonomii.

Z kolei Paul M. Romer kojarzony jest głównie z – opisaną w artykule z 1990 r. – teorią endogenicznego wzrostu (ang. *endogenous growth theory*). Jego prace głównie dotyczą wzrostu gospodarczego. Paul Romer prowadzi swojego bloga: <https://paulromer.net>, ma też własne konto na Twitterze (<https://twitter.com/paulromer>).

Cowan T., 2018, *William Nordhaus and why he won the Nobel Prize in economics*, <https://marginalrevolution.com/marginalrevolution/2018/10/william-nordhaus-paul-romer-win-nobel-prize-economics.html> [dostęp 25.11.2018]

<https://paulromer.net> [dostęp 25.11.2018]

<https://twitter.com/paulromer> [dostęp 25.11.2018]

Jajuga K., 2018, *50 Nagroda Nobla z ekonomii*, http://www.ue.wroc.pl/aktualnosci/18699/50_nagroda_nobla_z_ekonomii.html#.W_kEkjHdipo [dostęp 25.11.2018]

Nobel z ekonomii 2018 dla dwóch naukowców: ich wspólna recepta na rozwój gospodarczy, <https://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/2199637,Nobel-z-ekonomii-2018-dla-dwoch-naukowcow-ich-wspolna-recepta-na-rozwoj-gospodarczy> [dostęp 25.11.2018]

Paul M. Romer – Facts – 2018, <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2018/romer/facts/> [dostęp 25.11.2018].

Romer P.M., 1990, *Endogenous Technological Change*, „Journal of Political Economy”, Vol. 98, s. 71–102.

The Prize in Economic Sciences 2018, „Press Release”, 8 October 2018, <https://www.nobelprize.org/uploads/2018/10/press-economicsciences2018.pdf>.

William D. Nordhaus – Facts – 2018, <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2018/nordhaus/facts/> [dostęp 25.11.2018].

KONIUNKTURA W SEKTORZE PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH

Artur Zimny

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Trzeci kwartał 2018 r. przyniósł kontynuację niejednoznaczności trendów co do koniunktury w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych. Dość korzystnie należy ocenić miary obrazujące sprzedaż i zyskowność. Przychody z całokształtu działalności były realnie (po uwzględnieniu inflacji) wyższe o 6,2% od przychodów w analogicznym kwartale 2017 r., czyli nadal występuje wzrost, choć nieco wolniejszy, niż w poprzednich kwartałach. Wynik finansowy netto natomiast wzrósł o 8,9% i choć nie jest to dynamika wysoka, to jednak dodatnia – w przeciwieństwie do dwóch pierwszych kwartałów 2018 r. Rentowność obrotu netto na poziomie 4,2% jest zbliżona do średniej z ostatnich kwartałów, ten wskaźnik jest ostatnio dość stabilny.

W zakresie sprzedaży i zysków wyniki przedsiębiorstw niefinansowych są zbieżne z danymi o wzroście PKB, który – wyrównany sezonowo i pozbawiony wpływu inflacji – wyniósł w 3. kwartale 2018 r. 5,7%, co jest wynikiem rekordowym od co najmniej 6 lat. Rekordowo niskie jest również bezrobocie (we wrześniu spadło ono do 5,7% i tyle samo wyniosło w październiku).

Mniej optymistyczne są dane dotyczące gospodarki aktywami obrotowymi. Płyn-

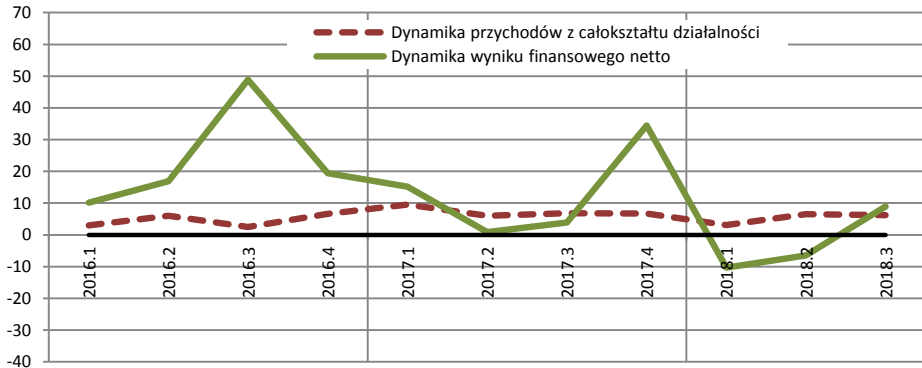
ność przedsiębiorstw na 3. kwartale 2018 r. znowu się pogorszyła, wskaźnik płynności II stopnia (podwyższonej) spadł poniżej 100% (do 99,9%), a wskaźnik III stopnia (odpowiednik płynności gotówkowej) – do 34,8%. Są to wartości najniższe od ponad 4 lat. Wydłużyły się też (ponownie) cykle obrotu zapasami i należnościami (odpowiednio do 34,5 dnia oraz 44,3 dnia), osiągając nienotowane od lat maksima. Oznacza to, że równoległe z pewną poprawą zyskowności następuje spowolnienie ruchu gotówki, która jest zamrażana w zapasach i należnościach, a to może świadczyć o słabości fundamentów firm i utrudniać decyzje inwestycyjne. Pogorszenie perspektyw wyraża się również w spadku indeksu PMI, który w listopadzie 2018 r. obniżył się poniżej „magicznej” bariery 50%.

Dynamika inwestycji nieco wzrosła. Po roku 2016, w którym notowano spadki nakładów, oraz 2017, w którym wzrosty (w stosunku do obniżonych wartości z 2016) były symboliczne, pierwszy kwartał roku 2018 nie przyniósł istotnego przyspieszenia. W drugim jednak odnotowano inwestycje o 13,9% wyższe, niż w analogicznym kwartale rok wcześniej. Niestety, dane o inwestycjach publikowane są z kwartalnym opóźnieniem wobec danych o wynikach finansowych, więc trudno ocenić, czy w 3. kwartale poprawa dynamiki została utrzymana, zwłaszcza biorąc pod uwagę wspomniane pogorszenie w zakresie środków dostępnych do inwestowania.

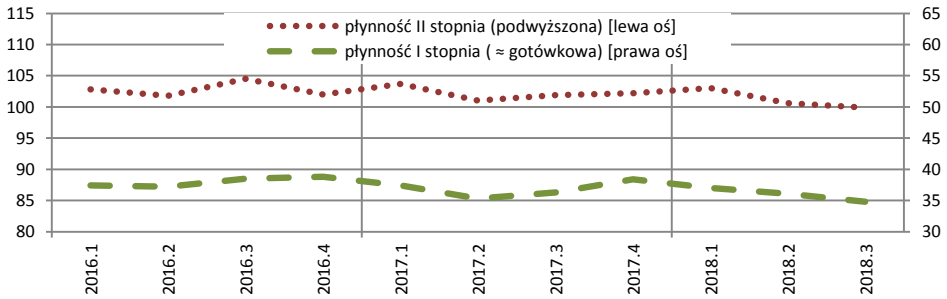
Branża transportowa nadal wyróżnia się relatywnie dobrymi wynikami – wysoką i rosnącą dynamiką sprzedaży (przychody z całokształtu działalności tej branży były w 3. kwartale 2018 r. o 12,8% wyższe, niż w analogicznym kwartale rok wcześniej), rentownością obrotu (wzrost do 4,2%), płynnością (wskaźniki płynności I i II stopnia najwyższe wśród głównych branż – odpowiednio 73% i 147%) oraz dynamiką inwestycji (od roku najwyższą spośród głównych branż). Negatywne tendencje nadal wykazuje energetyka, która jako jedyna z głównych branż odnotowała w 3. kwartale 2018 r. spadek przychodów rok do roku (o 1,1%). Od ponad roku spada też rentowność obrotu tej branży, choć pozostaje najwyższą wśród głównych branż (5,9% w 3. kwartale 2018 r.) oraz jej płynność (od ponad 3 lat wskaźniki są malejące, a wyższą płynność wykazuje branża transportowa). W zakresie inwestycji energetyka odnotowała w 2. kwartale 2018 r. wzrost (po serii spadków), ale najmniejszy spośród głównych branż (zaledwie o 1,3%). Negatywny wpływ na wyniki firm energetycznych ma wspieranie drogiego rodzimego nośnika energii, jakim jest węgiel, oraz rosnące koszty emisji CO₂, jak też kolejne zmiany polityki w zakresie energii odnawialnej. Jednocześnie przerzucenie rosnących kosztów na odbiorców końcowych, zwłaszcza gospodarstwa domowe, jest utrudnione ze względu na konkurencyjność rynkowej części tej branży (obróć energią), a także kontrolę stawek dystrybucyjnych przez URE. Trudno natomiast jednoznacznie ocenić tendencje w budownictwie, bowiem wykazuje ono najwyższą spośród głównych

branż dynamikę sprzedaży (w 3. kwartale 2018 r. wzrost przychodów o 15,2% rok do roku) i nienajgorszą dynamikę inwestycji (w 2. kwartale 2018 r. wzrost o 16,3% rok do roku), ale przy znacznym spadku wyniku finansowego i relatywnie słabej rentowności obrotu (2,8%) oraz spadającej płynności (odpowiednio 28% i 103%). Branże przemysłowa i handlowa wykazują wyniki dość stabilne, z lekką przewagą tendencji spadkowych.

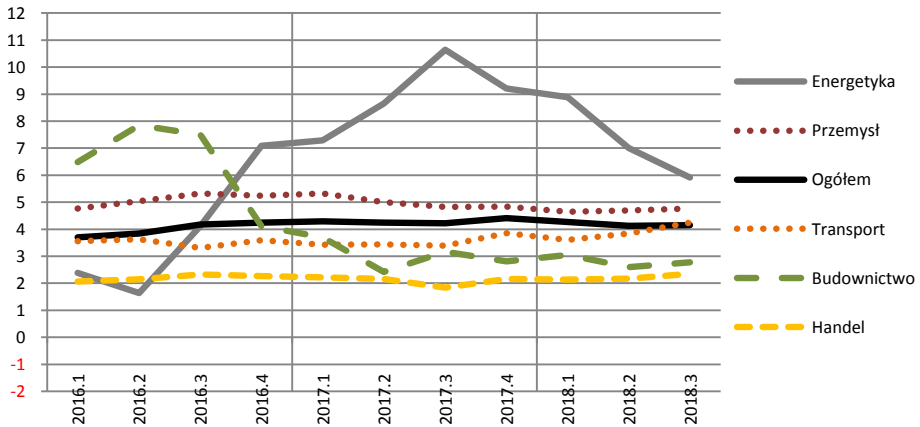
Indeks giełdowy (WIG) wykazuje w ostatnim miesiącu tendencję wzrostową, a przebicie linii oporu sugeruje kolejne wyżki, ale sytuacja podobna jest do tej odnotowanej w lipcu, kiedy to jednak – jak się okazało – nie rozpoczął się trwały wzrost, a jedynie korekta. Niepewność co do dalszego zachowania się sił popytu i podaży może spowodować ukształtowanie się na pewien czas trendu horyzontalnego ze znacznymi wahaniami w kanale. W ciągu ostatnich trzech miesięcy WIG wzrósł o 1,66%. Najwyższą 3-miesięczną stopą zwrotu wyróżnia się branża energetyczna (wzrost indeksu o 29,4%), co jest zapewne pokłosiem sugestii, że mimo oporów politycznych URE jest skłonne zatwierdzić dość wysokie stawki dystrybucyjne, mające rekompensować firmom z tej branży wzrosty kosztów CO₂ i cen węgla, który ciągle jest w Polsce głównym surowcem energetycznym. Dość wysokie stopy zwrotu w ostatnich 3 miesiącach odnotowały też branże paliwowa (+12,1%) i spożywcza (+6,7%). Najwięcej traciły branże: motoryzacyjna (-13,8%), farmaceutyczna (-12,2%), chemiczna (-10%) oraz odzieżowa (-8,7%).

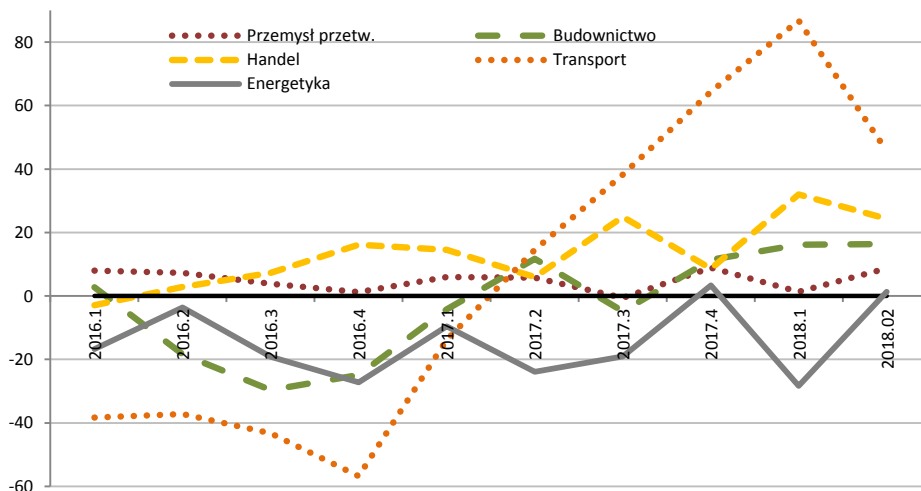
Wykres 1. Dynamika wyników kwartalnych [analogiczny kwartał roku poprzedniego = 100], urealniona o wskaźnik CPI

Wykres 2. Wskaźniki płynności przedsiębiorstw niefinansowych [w %]

Wykres 3. Rentowność obrotu netto za ostatnie 4 kwartały [w %]

Wykres 4. Dynamika nakładów inwestycyjnych [przyrost % w stosunku do analogicznego kwartału roku poprzedniego]

Wykres 5. WIG w okresie 12.2017–12.2018 [dane za: Stooq.pl]

SYTUACJA GOSPODARCZA W POLSCE PO II KWARTALE 2018 R.

**Adrian Stępniaak, Magda Witecka,
Maciej Jabłoński**

Studenckie Koło Naukowe Analiz i Prognozowania
Gospodarczego 4FUTURE
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Wzrost gospodarczy

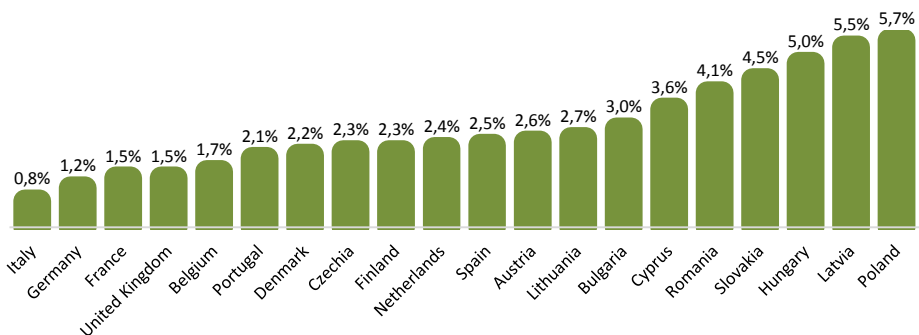
Na podstawie wstępnych szacunków GUS, PKB niewyrównany sezonowo, w cenach stałych średniorocznych roku poprzedniego, wzrósł w III kwartale 2018 roku o 5,1%. PKB wyrównany sezonowo (w cenach stałych przy roku odniesienia 2010) wzrósł o 5,7% w stosunku do roku poprzedniego.

Warte zanotowania jest również to, że według danych Eurostatu, Polska gospodarka jak do tej pory rozwija się najszybciej w Europie. Według europejskiego urzędu, który podaje PKB wyrównany sezonowo, PKB Polski wzrosło o 5,7% w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego.

Jest to najlepszy wynik w Unii Europejskiej, choć należy zaznaczyć, że w zestawieniu wciąż brakuje danych z kilku krajów, np. Estonii czy Irlandii.

Wzrost gospodarczy był wyższy niż wcześniejsze prognozy i utrzymał się na poziomie z poprzedniego kwartału. Jest to zaskoczenie dla wielu ekonomistów. Znaczący wkład w utrzymanie dobrej dynamiki miało spożycie w gospodarstwach domowych, które nieznacznie spowolniło z 4,9% w ubiegłym kwartale, do 4,5% w obecnym. Pomimo spowolnienia, konsumpcja gospodarstw domowych pozostaje motorem napędowym gospodarki krajowej.

Innym ważnym czynnikiem mającym znaczący wpływ na utrzymanie dobrej dynamiki wzrostu produktu krajowego miało prawdopodobnie to, że do konsumpcji gospodarstw domowych dołączyły inwestycje, których wzrost oszacowano na 9,9% r/r w stosunku do wzrostu o 4,7% r/r w poprzednim kwartale. W analogicznym okresie roku poprzed-

Wykres 1. Wzrost PKB wyrównanego sezonowo r/r w UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

niego nakłady inwestycyjne wzrosły jedynie o 3,6%, co dodatkowo świadczy o dobrym wyniku w tym okresie. Znaczący wzrost inwestycji był długo wyczekiwany znakiem stabilizacji polskiego rynku.

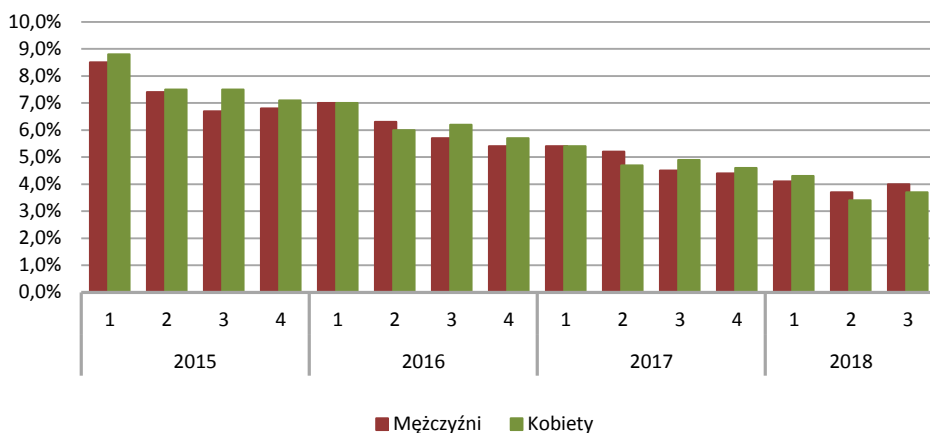
Z drugiej strony, na silne przyśpieszenie wzrostu inwestycji największy wpływ miały inwestycje państwowe. Niestety, państwowe nakłady na środki trwałe nie są tak stabilnym filarem wzrostu jak inwestycje prywatne, których dynamika wzrostu jest od dłuższego czasu na niskim poziomie. Jest to problem, ponieważ wyhamowanie inwestycji publicznych, których nie wesprze sektor prywatny, spowoduje całą dynamikę inwestycji.

Wpływ na wynik wzrostu PKB miało również saldo eksportu krajowego netto. Eksport w III kw. 2018 roku spadł do 4,9 z 7,6% w poprzednim, natomiast import wzrósł nieznacznie z 6,5% w poprzednim okresie do 6,9% w obecnym. Oznacza to, że wzrost PKB zostanie obciążony ujemnym bilansem handlowym.

Rynek pracy

Według szacunków GUS stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec III kwartału 2018 roku wyniosła 5,7%, natomiast stopa bezrobocia liczona według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wyniosła w Polsce w III kwartale 2018 r. 3,8% (w II kw. było to 3,6%). To pierwszy wzrost stopy bezrobocia wg BAEL w stosunku do poprzedniego kwartału od I kw. 2015 roku, czyli od ponad trzech lat.

W III kwartale 2018 roku, według Głównego Urzędu Statystycznego, w Polsce było 662 tys. bezrobotnych. Kwartał wcześniej było ich 617 tys. Wzrost bezrobocia dotyczył w równym stopniu kobiet i mężczyzn. Bezrobocie w większym stopniu dotknęło mieszkańców wsi, gdzie wzrosło o 0,5 p. procentowego. W podziale na grupy wiekowe największy wzrost bezrobocia nastąpił w grupie 15–24 lata w stosunku do II kwartału 2018 roku, gdzie nastąpił wzrost tego wskaźnika o 2,5 p. procentowych.

Wykres 2. Stopa bezrobocia według płci r/r

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wskaźnik określający relację liczby osób niepracujących (bezrobotnych i biernych zawodowo w wieku 15 lat i więcej) do liczby osób pracujących zmniejszył się w stosunku do poprzedniego kwartału. W III kwartale 2018 r. na 1000 osób pracujących przypadało 831 osób bezrobotnych lub biernych zawodowo (w II kwartale było to 837 osób).

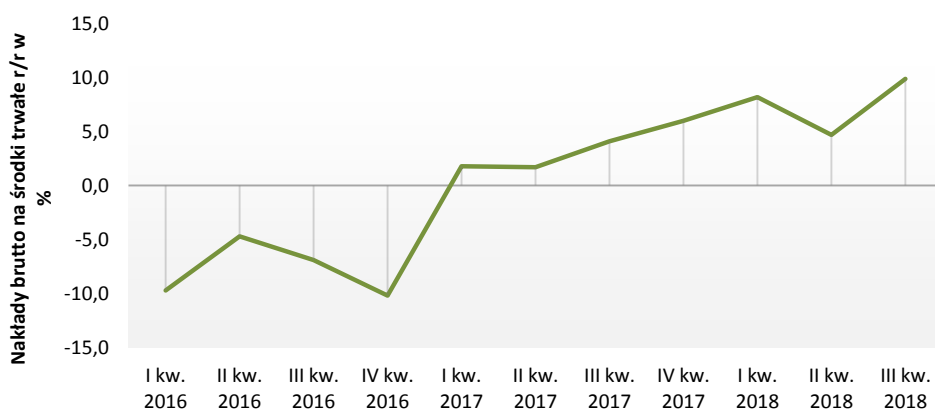
Spowolnił również wzrost liczby osób zatrudnionych w podmiotach zatrudniających powyżej 9 osób. Wskaźnik ten zmalał do 2,5% z 2,9% w poprzednim okresie.

Polscy przedsiębiorcy nadal mają problemy ze znalezieniem wystarczającej liczby rąk do pracy, przez co zmuszeni są do dalszego podnoszenia płac. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło w III kwartale 2018 roku nieznacznie do 4821 zł z 4811 zł w porównaniu z II kwartałem 2018 roku.

Wzrost poziomu bezrobocia oraz dalsze problemu ze znalezieniem pracowników może świadczyć o tym, że polska gospodarka szczyt koniunktury ma już za sobą i o lepsze wyniki dot. bezrobocia będzie bardzo ciężko.

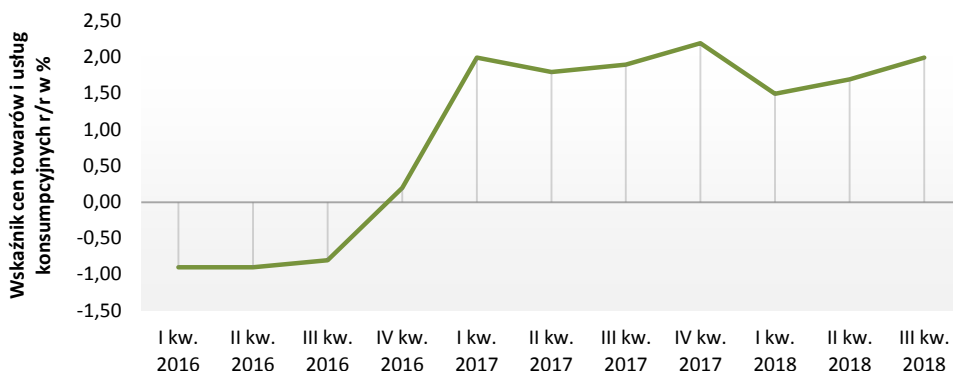
Inwestycje

W III kwartale 2018 roku według wstępnego szacunku GUS, nakłady brutto na środki trwałe wzrosły o 9,9% w porównaniu z analogicznym okresem 2017 r. (niewyrównane sezonowo). Wynik napawa optymizmem, co zaskoczyło ekspertów, którzy przewidywali niższy wzrost inwestycji – na poziomie 7,1% r/r. Nie spodziewano się tak dobrego wyniku. Powodem takich sceptycznych przewidywań są wyniki wzrostu inwestycji dla poprzedniego kwartału. Dla przypomnienia, w II kwartale 2018 r. nakłady brutto na środki trwałe wzrosły o 4,7% w porównaniu z analogicznym okresem 2017 roku. Wzrost odnotowano w nakładach na budynki i budowle (18,6%) oraz w nakładach na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (12,6%). Znaczny wpływ na taki wzrost inwestycji w tym kwartale miały inwestycje publiczne. Spowodowane jest to najprawdopodobniej wydatkami samorządów przed październikowymi wyborami samorządowymi. Dodatkowo warto również wspomnieć o dużych przedsiębiorstwach publicznych, które również miały wpływ na inwestycje publiczne. Natomiast inwestycje

Wykres 3. Dynamika inwestycji r/r w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 4. Dynamika wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych r/r w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

cje przedsiębiorstw prywatnych (krajowych oraz zagranicznych) przyczyniły się w mniejszym stopniu niż inwestycje publiczne – spadł ich udział w inwestycjach ogółem.

Według wstępnego szacunku dostarczonego przez Główny Urząd Statystyczny, warto również wspomnieć o stopie inwestycji (relacja nakładów brutto na środki trwałe do produktu krajowego brutto w cenach bieżących), która w skali roku wyniosła 17,9% (w porównaniu dla roku poprzedniego 17,0%).

Nakłady brutto na środki trwałe miały wpływ w postaci 1,7 punktów procentowych na wzrost realny PKB niewyrównany sezonowo przy cenach stałych średniorocznie roku poprzedniego. Mimo wysokiej konsumpcji, inwestycje bez wątpienia były ważnym czynnikiem przyczyniającym się do wzrostu PKB w III kwartale 2018 roku.

Inflacja

W III kwartale roku 2018 według danych z Głównego Urzędu Statystycznego

wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych wzrósł o 2,0% względem analogicznego okresu roku poprzedniego. Zanotowano wysoki wzrost w następujących kategoriach – w żywności i napojach bezalkoholowych (wzrost o 2,2% r/r), użytkowania mieszkania i nośników energii (wzrost o 2,3% r/r), transporcie (wzrost o 8,5% r/r) oraz w edukacji (wzrost o 2,3% r/r). Natomiast spadek odnotowano w takich kategoriach jak odzież i obuwie (spadek o 3,6% r/r) oraz łącznie (spadek o 2,1% r/r). Na taki wynik wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych mogły wpłynąć takie czynniki jak: wspomniany wyżej spadek w kategorii odzieży i obuwia oraz również wspomniany wyżej wzrost ceny żywności, które były zaskoczeniem dla ekspertów.

Warto również wspomnieć o tym, że dzięki danym z GUS wiadomo, że wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych względem okresu poprzedniego (II kwartał 2018 roku) nie zmienił się. Wskazuje to na to, że ceny pozostały na stabilnym poziomie względem poprzedniego kwartału.

Dzięki obliczeniom Narodowego Banku Polskiego, na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego, można ocenić wskaźnik inflacji bazowej po wyłączeniu cen żywności i energii, który wynosił 0,8% względem analogicznego okresu roku poprzedniego. Dodatkowo wskaźnik inflacji bazowej po wyłączeniu cen najbardziej zmiennych wynosił 1,3% r/r, a wskaźnik inflacji bazowej po wyłączeniu cen administrowanych wynosiła 2,1% r/r.

Podsumowanie i prognoza

Wzrost PKB Polski w przyszłym kwartale w dużej mierze będzie zależał od sytuacji gospodarczej u partnerów handlowych, najprawdopodobniej spowolni i wyniesie 4,7%. Przewidywania te oparte są o to, że u partnerów handlowych odnotowujemy wyhamowanie gospodarcze. W związku z pogarszającą się globalną koniunkturą gospodarczą przewidywany jest spadek zamówień z zagranicy, co przyczyni się do wyhamowania wzrostu w IV kwartale. Tutaj, szczególnie niekorzystna wydaje się koniunktura w strefie euro, gdzie odnotowujemy spowolnienie, a perspektywa dalszej niepewności związanej z wyjściem Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, czy sytuacja gospodarcza w krajach azjatyckich przekłada się na sytuację w strefie euro i przyczyni się do wyhamowania gospodarki polskiej. Kolejnym czynnikiem wpływającym na wyhamowanie gospodarki w następnych kwartałach będzie sytuacja w budownictwie. Sektor napotka problemy związane ze znalezieniem nowych pracowników czy wzrostem ceny surowców. Dodatkowym czynnikiem negatywnie wpływającym na wzrost gospodarczy będzie wyhamowanie wzrostu inwestycji. W III kwartale wzrosty w tym sektorze w dużej mierze oparte były o przyspieszenie inwestycji w Jednostkach Samorządu Terytorialnego, związanych z finalizowaniem inwestycji w okresie wyborczym. W związku z tym, dynamika wzrostu inwestycji

w sektorze publicznym wyhamuje w związku z już i tak dużym wysiłkiem samorządów, a sytuacja eksporterów może spowodować, że inwestycje w sektorze prywatnym w dalszym ciągu będą wyhamowywać, co przełoży się negatywnie na wzrost gospodarczy. Dodatkowo, spada dynamika wzrostu konsumpcji, która była głównym motorem wzrostu w ostatnich okresach. Świadczy to o powolnym powrocie do równowagi po boomie związanym między innymi z programami socjalnymi i spadkiem bezrobocia.

Bezrobocie liczone za pomocą BAEL w następnym kwartale powinno oscylować wokół 3,6 proc. – tak wynika z centralnej ścieżki projekcji inflacyjnej NBP. Zgodnie z tą projekcją, bezrobocie liczone za pomocą BAEL spadnie do 3,4 pod koniec 2019 r. Jest to związane z kurczącym się zasobem potencjalnych pracowników. W „Raportcie o inflacji” NBP czytamy: „W badaniach ankietowych przedsiębiorstw, odsetek firm wskazujących niedobór pracowników jako barierę działalności oraz deklarujących posiadanie nieobsadzonych stanowisk pracy kształtuje się na historycznie wysokim poziomie”. Dodatkowo ograniczeniem okazuje się obniżenie wieku emerytalnego, co zmniejsza bazę potencjalnych pracowników. Również w „Raportcie o inflacji” czytamy o dynamice wzrostu wynagrodzeń: „Z jednej strony w kierunku wyższej dynamiki płac będzie oddziaływać rekordowo niski poziom stopy bezrobocia oraz wzrost inflacji. W 2019 r. przyspieszy również tempo wzrostu wynagrodzeń w sektorze publicznym, który obejmuje blisko jedną trzecią ogółu zatrudnionych w gospodarce narodowej. Z drugiej strony w horyzoncie projekcji wolniej będzie rósł popyt na pracę ze strony przedsiębiorstw, a presję płacową w gospodarce będzie łagodziła dodatkowo obecność imigrantów z Ukrainy”. Wynagrodzenia będą rosły, jednak wzrost ten będzie częściowo równoważony przez napływ pracowników z Ukrainy.

ZMIANY W ŚWIECIE PODATKÓW NA ROK 2019

Radosław Witczak

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Kolejny nowy rok w praktyce oznacza bardzo liczne nowe zmiany w regulacjach podatkowych. Ze względów objętościowych artykułu zostaną omówione pokrótce wybrane nowe przepisy. Natomiast w kolejnych wydaniach czasopisma przybliżone zostaną dokładniej niektóre nowe zasady opodatkowania.

Zmiany, które dotyczyć mogą bardzo wielu podatników, związane są ze skutkami podatkowymi przy wykorzystaniu samochodów osobowych do prowadzonej działalności gospodarczej. Nowe regulacje, zarówno w PIT jak i CIT, wprowadziła ustawa z dnia 23 października 2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw Dz.U. 2018 poz. 2159 (dalej ustawa). Podwyższono limit amortyzacji dla samochodów osobowych stanowiących majątek przedsiębiorstwa, umożliwiając ich amortyzację do wartości 150 000 zł, a w przypadku samochodów elektrycznych do wartości 225 000 zł. Wyraźnie widać że ustawodawca przychylniejszym okiem patrzy na samochody tańsze oraz elektryczne. Za pozytywne należy uznać wprowadzenie możliwości wykorzystywania firmowego samochodu do celów prywatnych. Przy dotychczasowych regulacjach, formalnie samochód firmowy nie powinien być w ogóle wykorzystywany na cele prywatne. Na przykład pojechanie takim pojazdem na zakupy mogło spowodować wyłączenie odpisów amortyzacyjnych z kosztów ze względu na niewłaściwe

wykorzystanie samochodu. Od 2019 roku w takiej sytuacji podatnik może jednak ująć w kosztach 75% ponoszonych wydatków związanych z samochodem. Podatnik może odliczać 100% wydatków, ale musi wtedy prowadzić ewidencje przebiegu pojazdów i używać auto tylko w celach biznesowych. Innym rozwiązaniem obowiązującym od 2019 roku jest możliwość korzystania z prywatnego samochodu w celach prowadzonej działalności. Wówczas można w koszty zaliczyć 20% wydatków związanych z eksploatacją samochodu (art. 1 p. 7 ustawy).

Od podatnika będzie zależał wybór opcji korzystania z samochodów dla celów firmowych.

Kolejne zmiany związane są z korzystaniem ze zwolnienia w przypadku sprzedaży nieruchomości i wydatkowania uzyskanych środków na cele mieszkaniowe. Dotychczas podatnicy mieli 2 lata na wydatkowanie środków, a od 2019 roku limit wynosi 3 lata (art. 1 p. 5 ustawy).

Istotna nowelizacja dotyczy skutków stosowania cen transferowych oraz wprowadzenia podatku od wyjścia. Nowe regulacje, zarówno w PIT jak i CIT, wprowadziła ustawa z dnia 23 października 2018 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw Dz.U. 2018 poz. 2193. Na marginesie podatkowych rozważań należy zauważyć, że ustawy zmieniające zostały uchwalone tego samego dnia i w tytule niewiele się różnią.

Dotychczasowe przepisy związane z cenami transferowymi zostały uchylone. Wprowadzono natomiast nowy rozdział 4b w PIT oraz rozdział 1a w CIT, dotyczący skutków przeliczenia dochodów do podmiotów powiązanych oraz prowadzenia dokumentacji podatkowej.

Po raz pierwszy w polskich regulacjach podatkowych zostało zdefiniowane pojęcie ceny transferowej. Oznacza ona rezultat finansowy warunków ustalonych lub narzuconych w wyniku istniejących powiązań, w tym cenę, wynagrodzenie, wynik finansowy lub wskaźnik finansowy.

Następnym nowym elementem w polskim systemie podatkowym jest tzw. podatek od wyjścia (*exit tax*). Jest to skutek implementacji dyrektywy unijnej, chociaż w szerszym zakresie niż tego wymagają unijne regulacje. Podatek od wyjścia z założenia ma dotyczyć podatników opuszczających Polskę, którzy

zmieniając miejsce swojej rezydencji, mogą zmienić miejsce płacenia podatków. Wówczas muszą zapłacić podatek od niezrealizowanych jeszcze zysków.

Ostatnią zmianą, o której należy wspomnieć, jest tzw. danina solidarnościowa wprowadzona ustawą z dnia 23 października 2018 r. o Solidarnościowym Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych Dz.U. 2018 poz. 2192. Przede wszystkim należy jednak stwierdzić, że pomimo użycia nazwy danina mamy do czynienia z klasycznym podatkiem. Podstawę obliczenia podatku solidarnościowego stanowi nadwyżka ponad 1 000 000 zł sumy dochodów podlegających opodatkowaniu na zasadach określonych w skali podatkowej, dochodów ze sprzedaży papierów wartościowych, dochodów z działalności gospodarczej objętej 19% podatkiem liniowym i dochodów uzyskanych z zagranicznej spółki kontrolowanej. Stawka podatku wynosi 4%.

WALUTY REGIONU CEE: ANALIZA CZYNNIKÓW FUNDAMENTALNYCH

Kornel Kot

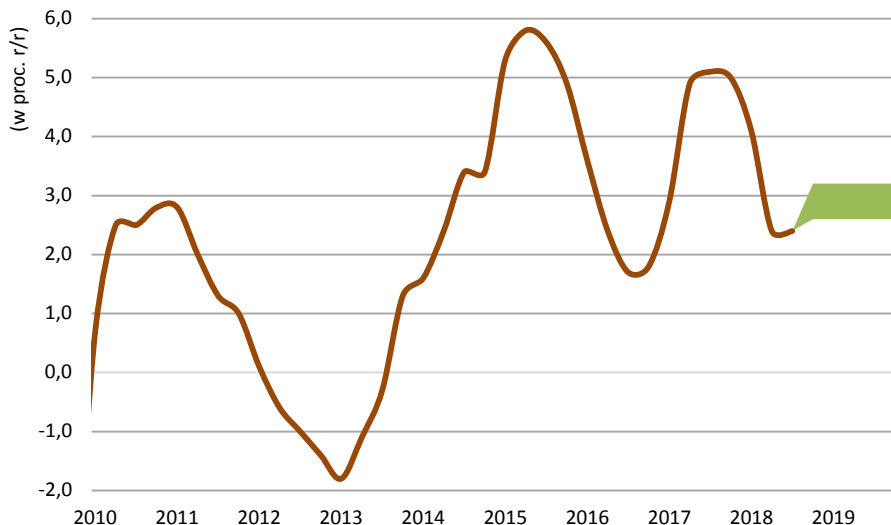
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Czeska korona: władze oczekują umocnienia

Narodowy Bank Czeski (ČNB) z pewnością nie może narzekać na brak czynników fundamentalnych stojących za dalszą aprecjacją korony. Wśród nich pierwsze skrzypce gra silny oraz stabilny wzrost gospodarczy, który prowadzi do względnie leniwego domykania luki popytowej.

Na podstawie prognoz sporządzonych w ramach Katedry Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego stwierdza się, że z dużą dozą prawdopodobieństwa przyszły rok będzie stał pod znakiem utrzymania obecnie obserwowanych tendencji, pozostawiając tym samym dynamikę PKB w paśmie 2,6–3,2 proc. (vide: Wykres 1).

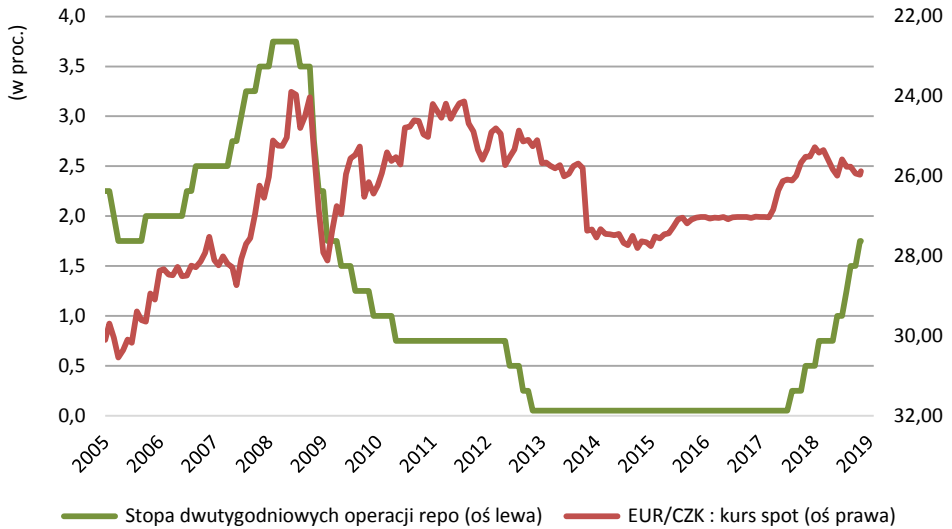
Powyższe przesłanki dają lokalnym decydom monetarnym solidny asumpt za dalszą normalizacją prowadzonej polityki pieniężnej w horyzoncie najbliższych czterech kwartałów.

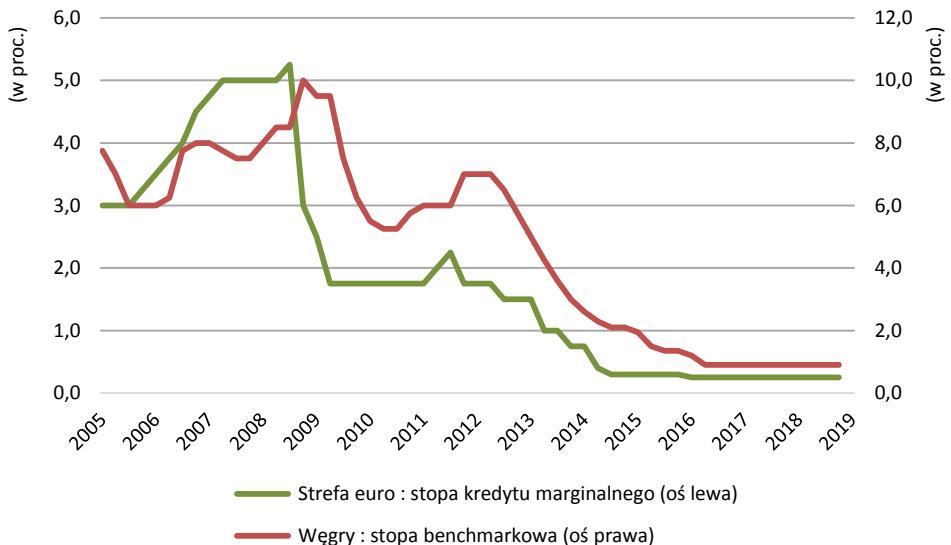
Wykres 1. Przewidywane pasmo wahań dynamiki produktu krajowego brutto Czech w 2019 roku
Źródło: Bloomberg Terminal, obliczenia własne.

W 2018 roku ČNB zdecydowało się na podwyżkę dwutygodniowej stopy repo o 125 p.b. do poziomu 1,75 proc. (vide: Wykres 2), co wyraźnie wykroczyło nad wcześniej formułowane oczekiwania ankietowanych uczestników rynku. Na podstawie obranej ścieżki bazowej spodziewamy się, że 2019 rok będzie stał pod znakiem mniej spektakularnego tempa zacieśniania. Przeprowadzona analiza ilościowa, poddana eksperckiej korekcie o stanowiska poszczególnych członków Zarządu Banku, wskazuje na stabilizację benchmarkowej stopy procentowej przy poziomie 2,25 proc. pod koniec 2019 roku. W związku z powyższym, korona będzie mogła znaleźć oparcie w podbiciu trzymiesięcznej stopy PRIBOR do 2,60 proc. (stan na 30 listopada: 2,01 proc.).

Prognozy walutowe sporządzone przez ČNB zakładają, że w 2019 roku należy się spodziewać powrotu kursu EUR/CZK w okolice poziomów nienotowanych od zeszłego siedmiu lat (24,40). W uzasadnieniu przewidywań szczególną uwagę zwraca nacisk na spodziewane pogorszenie warunków monetarnych, co będzie istotnym motorem aprecjacji. W rynkowych kuluarach coraz głośniejszą rolę odegrały o tym, że czynniki fundamentalne mogą stracić na swojej istotności na rzecz pobudek spekulacyjnych. Tuż po rezygnacji kontroli kursu walutowego EUR/CZK przez ČNB obserwowano postępujące masowe zajmowanie krótkich pozycji w parze. Obecnie nie należy wykluczać dalszego domykania pozycji (*short squeeze*), które obserwowano w pierwszej połowie 2018 roku.

Wykres 2. Zestawienie poziomów stopy dwutygodniowych operacji repo z kursem spot EUR/CZK
Źródło: Bloomberg Terminal.

Wykres 3. Zestawienie stopy kredytu marginalnego dla strefy euro z benchmarkową stopą Narodowego Banku Węgier. Na wykresie widoczna konwergencja decyzji MNB względem posunięć Rady Prezesów ECB
Źródło: Bloomberg Terminal.

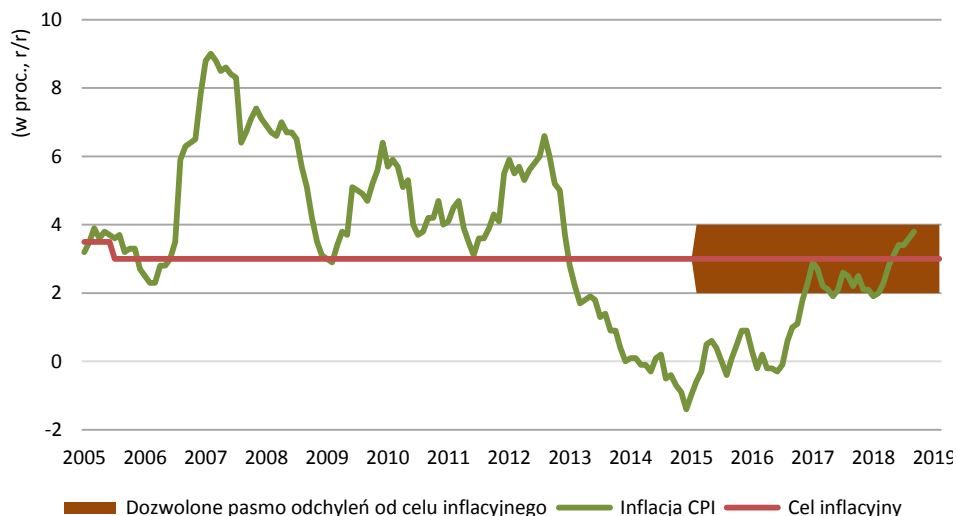
Węgierski forint: czekając na ruch ECB

Narodowy Bank Węgier (MNB) w dalszej mierze realizuje założenia swojej ultraluznej polityki pieniężnej. Nasilające się nierównowagi ekonomiczne, w tym coraz bardziej wyostrzona trajektoria cen konsumenta, stają się wbrew pozorom mało istotnymi argumentami. Członkowie MNB swoją decyzję o utrzymaniu *status quo* uzależniają od przyszłych posunięć Europejskiego Banku Centralnego (ECB) (vide: Wykres 3), który zgodnie z doniesieniami agencji MNI oraz agencji Reutera może zdecydować się na TLTRO skierowane w stronę Włoch.

Wysokie uzależnienie głosu węgierskich decydentów od tendencji obserwowanych w Eurolandzie spycha perspektywę zacieśniania na IV kwartał 2019 roku. Wówczas Mario Draghi, przewodniczący Rady

Prezesów ECB, kończąc swoją kadencję, może skusić się na ogłoszenie zwycięstwa nad ujemnymi stopami procentowymi. Odroczenie potencjalnej normalizacji na Węgrzech rodzi uzasadnione obawy o przestrzelenie górnej bandy dozwolonego przedziału wahań inflacji CPI, który zawiera się w obszarze 3,0 proc. \pm 1,0 p.p. (vide: Wykres 4). Wśród czynników zwiększających prawdopodobieństwo utrzymywania się dynamiki cen powyżej poziomu 4,0 proc. należy wymienić między innymi podbicie inflacji bazowej wskutek drożejącej energii elektrycznej.

Co więcej, forint coraz silniej traci oparcie w komponentach bilansu płatniczego. Od ponad dwóch lat obserwuje się sukcesywną redukcję nadwyżki handlowej. W obecnej sytuacji należy się spodziewać realizacji konsensualnego scenariusza, który zakłada uplasowanie salda obrotów bieżących na poziomie 1,8 proc. PKB.

Wykres 4. Zestawienie inflacji CPI z celem finalnym Narodowego Banku Węgier
Źródło: Bloomberg Terminal.

Polski złoty: brak oparcia w *wait-and-see*

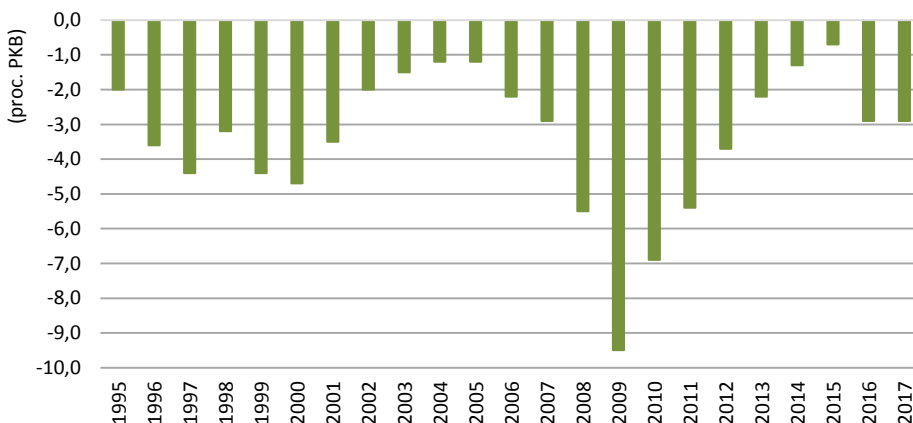
Polska gospodarka znajduje się na ścieżce zrównoważonego wzrostu, bez obecności czynników zwiększających prawdopodobieństwo powstawania nierównowag – przynajmniej tak wynika z protokołów z posiedzeń Rady Polityki Pieniężnej, która w dalszej mierze skłania się do utrzymywania transparentnego *wait-and-see*. Pomimo nie lada zaskoczenia szacunkami inflacji CPI za listopad (1,2 proc. r/r, konsensus: 1,7 proc.), uczestnicy rynku w dalszej mierze oczekują wyostrożenia ścieżki cen konsumenta. Kluczowym argumentem pozostaje spodziewane podbicie cen bazowych, które zostało już uwzględnione w najnowszych projekcjach Narodowego Banku Polskiego.

Na podstawie przeprowadzonych szacunków Katedra Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego skłania się ku przekonaniu, że wraz z rozpoczęciem 2018 roku rodzima gospodarka wyszła nad próg właściwy dla produktu potencjalnego. Utrzymywanie się dodatniej

luki popytowej, w połączeniu z oczekiwanym nasileniem się presji cenowej, zwiększa prawdopodobieństwo powrotu rocznej dynamiki cen konsumenta w stronę górnego pasma celu inflacyjnego, tj. 2,5 proc. + 1 p.p. W obecnych warunkach należy wykluczyć, aby członkowie Rady zdecydowali się na wprowadzenie bardziej restrykcyjnych ram polityki pieniężnej. Na dzień sporządzenia analizy rynek nie dyskontuje podwyżki stóp procentowych w całym 2019 roku, co przesuwają potencjalny ruch decyden- tów na I kwartał 2020 roku.

Rumuński lej: nasilenie nierównowag

Analiza czynników fundamentalnych wypada na niekorzyść rumuńskiej waluty. Efekt prowadzenia bardzo luźnej polityki pieniężnej przez Bank Narodowy Rumunii (BNR) jest potęgowany przez mocno ekspansywne podejście względem wydatków fiskalnych, co zwiększa szansę na utrzymywanie się deficytu budżetowego w średnim okresie już powyżej poziomu 3,0 proc. PKB (vide: Wykres 5).

Wykres 5. Bilans budżetowy Rumunii w latach 1995–2017

Źródło: Bloomberg Terminal.

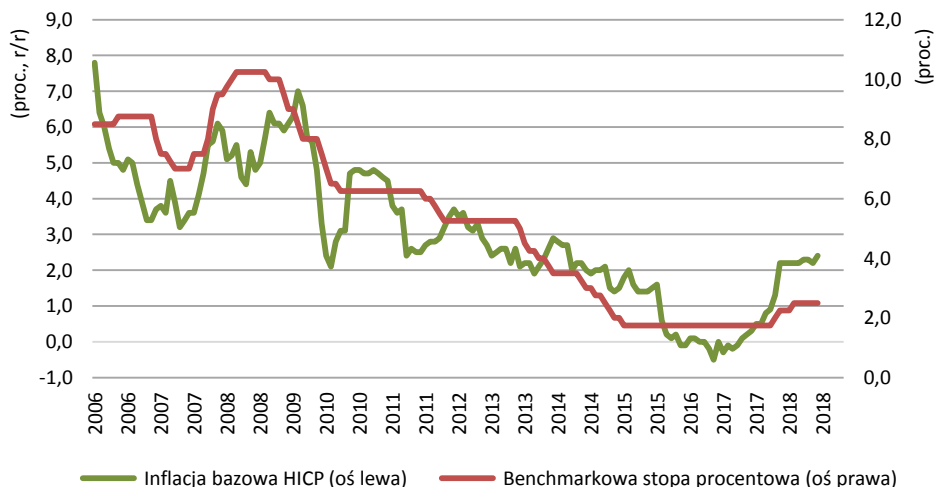
W następujących kwartałach problematyczna może okazać się dynamika cen konsumenta. Zakładając podtrzymanie obecnie obserwowanych trendów należy się skłonić ku przekonaniu, że rumuńska gospodarka domknie lukę popytową jeszcze w pierwszej połowie 2019 roku. Pojawienie się dodatkowego czynnika proinflacyjnego może skłonić BNR do dalszej normalizacji.

Ankietowani uczestnicy rynku spodziewają się, że stopa benchmarkowa zostanie podniesiona dwukrotnie o 25 p.b. do poziomu 3,00 proc. Co ważne, w 2018 roku decydenci monetarni zdecydowali się na powyższy zabieg trzykrotnie, tj. podnosząc finalnie stopy procentowe z poziomu 1,75 proc. do 2,50 proc. W obecnym kształcie można mówić o pierwszych efektach zacieśniania, bowiem roczna inflacja bazowa HICP pozostała w paśmie wahań 2,2–2,4 proc. (vide: Wykres 6).

Przy analizie rumuńskiego leja należy pamiętać, że ma być on docelowo zastąpiony przez euro. Zgodnie z deklaracjami Mugura Isărescu, prezesa BNR, powyższe ma nadejść wraz z początkiem 2020 roku. W związku z tym rumuńscy decydenci monetarni są zobowiązani do minimalizacji wahań rodzimej waluty. Zakładając, że bank centralny będzie dążył do utrzymania kursu EUR/RON blisko średniej z ostatnich czterech kwartałów (4,6360), należy się spodziewać zwiększenia oficjalnych rezerw walutowych ku poziomom raportowanym nawet w połowie 2017 roku.

Rosyjski rubel: po właściwej stronie

Rosyjska gospodarka w dalszej mierze znajduje się pod presją eskalacji konfliktu na linii Moskwa–Waszyngton. Potencjalne implikacje mogą objąć nie tylko szersze grono lokalnych producentów, ale również przełożyć się na pogorszenie

Wykres 6. Rumuńska inflacja bazowa HICP na tle poziomów benchmarkowej stopy procentowej
Źródło: Bloomberg Terminal.

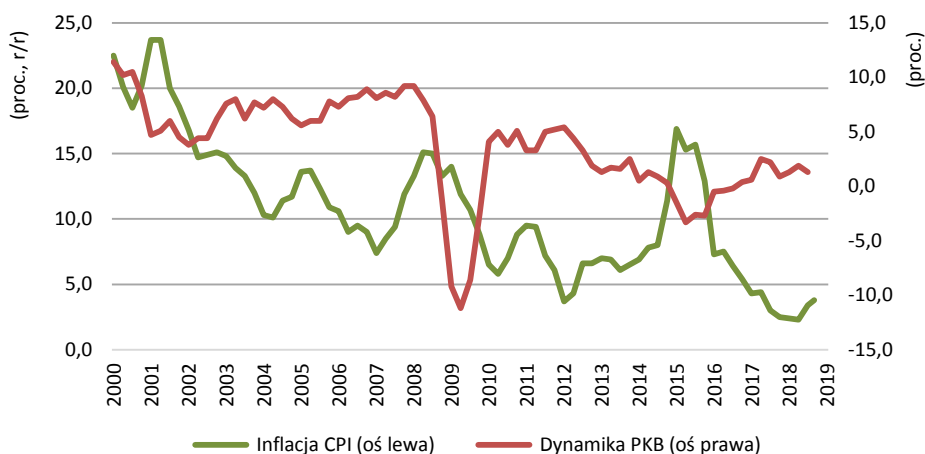
sytuacji obserwowanej na rynku finansowym. Wśród najbardziej dotkliwych czynników należy wymienić ograniczenie amerykańskiego popytu na obligacje rządowe (OFZ). Zgodnie z prognozami sformułowanymi w ramach Katedry Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego należy się spodziewać, że odpływ kapitału w skrajnym wariantcie może przekroczyć poziom 40 mld USD.

W najbliższych kwartałach rubel może znaleźć się pod presją realizacji niekorzystnych scenariuszy makroekonomicznych. Zgodnie z prognozami Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej należy się spodziewać powrotu rocznej dynamiki cen konsumenta nad próg 5,0 proc. oraz stabilizacji wzrostu gospodarczego w paśmie 1,2–1,7 proc. (vide: Wykres 7). Wśród czynników oddalających roczną dynamikę PKB od poziomu 2,0 proc., prawdopodobnie zaraportowaną za 2018 rok, oddala hucznie zapowiadana podwyżka stawki podatku VAT już od pierwszych dni stycznia.

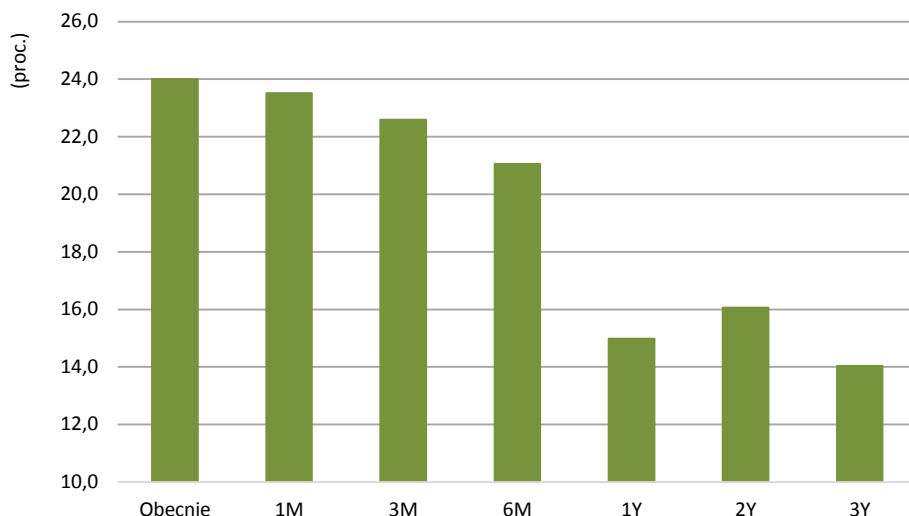
Na podstawie posunięć Banku Rosji można domniemywać, iż lokalnym decydem zależy na utrzymywaniu możliwie jak najwyższych realnych stóp procentowych. Za powyższym przemawia nie tylko forma poprzedniego celu finalnego prowadzonej polityki pieniężnej, tj. stabilizacja kursu rubla, ale również niespodziewana przez uczestników rynku wrześnieowa podwyżka stóp procentowych o 25 p.b. do poziomu 7,50 proc. W najbliższych kwartałach nie należy wykluczyć powrotu interwencji Banku Rosji na rynku walutowym. W 2018 roku Elwira Nabiullina, będąca prezesem instytucji, ogłosiła zaprzestanie skupu walut obcych z racji na ich wysoką zmienność względem rubla.

Turecka lira: tureckie problemy

W połowie 2018 roku Centralny Bank Republiki Turcji (TCMB) zdecydował się na ujednoczenie ram prowadzonej polityki pieniężnej. Zgodnie z powyższym można mówić o analizie poczyną przez pryzmat jednego głównego instrumentu –

Wykres 7. Rosyjskie tempo wzrostu gospodarczego na tle siły procesów inflacyjnych
Źródło: Bloomberg Terminal.

Wykres 8. Implikowane stopy procentowe dla tureckiej gospodarki

Źródło: Bloomberg Terminal.

tygodniowej stopy operacji repo, która od początku września wynosi 24,0 proc. Wycena kontraktów na stopę procentową wskazuje na fakt, iż uczestnicy rynku spodziewają się rozpoczęcia normalizacji przez tureckie władze jeszcze w I kwartale 2019 roku.

Analiza różnic w kontraktach IRS wskazuje, że TCMB może zdecydować się na obniżenie stawki instrumentu benchmarkowego o ponad 900 p.b. Za tak daleko posuniętą normalizacją przemawia nie tylko stabilizacja wahań tureckiej liry w związku z obserwowanym domknięciem pozycji spekulacyjnych, ale również pojawienie się pierwszych oznak stabilizacji presji cenowej. Optymizmem napawają listopadowe szacunki inflacji bazo-

wej, która na przestrzeni miesiąca odnotowała w ujęciu rocznym spadek o 3,6 p.p. do poziomu 20,7 proc.

Niestety seria wskaźników wyprzedzających dla tureckiego sektora przemysłowego nie skłania ku bardziej pozytywnemu podejściu. Szczególną uwagę zwracają niskie poziomy indeksu PMI, który we wrześniu 2018 roku odchylił się od progowej wartości 50,0 pkt aż o 7,3 pkt, ustalając tym samym nowe historyczne minima. W sytuacji nasilających się sygnałów recesyjnych nie należy się spodziewać, aby TCMB dążył do stabilizacji liry wokół poprzednio kwotowanych poziomów. Za powyższym przemawia między innymi chęć uczynienia eksportu bardziej atrakcyjnym.